

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXIII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

III РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 39

София, сжбота, 17 мартъ

1934 г.

54. заседание

Четвъртъкъ, 15 мартъ 1934 година

(Открито отъ подпредседателя Н. Шоповъ въ 16 ч. 10 м.)

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е:

	Стр.	Стр.
Отпуски, разрешени на народни представители . . .	889	
Питания:		
1) отъ народния представителъ Г. Чешмеджиевъ къмъ министра на народното просвѣщение, относно вълненията въ Държавния университетъ. (Съобщение)	889	
2) отъ народния представителъ Н. Гавриловъ къмъ министра на правосъдието, относно премѣстването на етрополския мирови сѣдия Лазаръ Петровъ въ Дарж-дере и на дупнишкия мирови сѣдия Ефтимъ Пановъ въ Дьовленъ. (Съобщение)	889	
Законопроектъ за бюджета на държавата за 1934/1935 финансова година. (Първо четене — продължение разискванията)	889	
Дневенъ редъ за следващото заседание	919	

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Понеже има нужното число народни представители, обявявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ г. г. народни представители: Алексиевъ Никола, Ангеловъ Иванъ, Аневъ Василь, Ачковъ Димитъръ, Богоевъ Борисъ, Василевъ Григоръ, Василевъ Иванъ, Василевъ Йото, Велчевъ Иванъ, Ганевъ Георги, Георгиевъ Трифонъ, Гюровъ Лона, п. Захариевъ Захари, Икономовъ Андрей, Икономовъ Димитъръ, Илиевъ Стойко, Йонетовъ Георги, Капитановъ Анастасъ, Кафеджийски Георги, Кръстевъ Гето, Кулевъ д-ръ Тодоръ, Кораковъ Петъръ, х. Лековъ х. Андрей, Лоловъ Сава, Лунговъ Николай, Лѣкарски Иванъ, Манафовъ Христо, Маринчевъ Георги, Молловъ Владимиръ, Марулевъ Йосифъ, Николаевъ Александъръ, Орозовъ Александъръ, Петковъ Стефанъ, Петровъ Дойчинъ, Петровъ Никола, Пиронковъ Александъръ, Поповъ Стоянъ, Пупешковъ Цвѣтанъ, Рафаиловъ Филипъ, п. Рачевъ Иванъ, Савовъ Николай, Савовъ Сава, Свиначковъ Добри, Стамболиевъ Никола, Статевъ Христо, Тодоровъ Иванъ, Томчевъ Ангелъ, Циганчевъ Анастасъ, Чирпанлиевъ д-ръ Никола, Чолаковъ Христо и Шонговъ Георги)

Съобщавамъ на Събранието, че бюрото е разрешило отпускъ на следнитъ народни представители:

- На г. Николай Савовъ — 1 день;
- На г. Гето Кръстевъ — 1 день;
- На г. Минко Райковски — 1 день;
- На г. Иванъ Василевъ — 1 день;
- На г. Стойко Илиевъ — 2 дена;
- На г. Георги Йонетовъ — 2 дена и
- На г. Христо Чолаковъ — 3 дни.

Народниятъ представителъ г. Сава Лоловъ моли да му се разреши 3-дневенъ отпускъ. Ползувалъ се е досега съ 20 дни. Който отъ г. г. народнитъ представители е съгласенъ да се разреши този отпускъ, моля, да вдигне рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Йосифъ Марулевъ моли да му се разреши 20-дневенъ отпускъ по болестъ. Прилага медицинско свидетелство. Ползувалъ се е досега съ 12 дни.

Който отъ г. г. народнитъ представители е съгласенъ да се разреши този отпускъ, моля, да вдигне рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Постѣпило е питане отъ народния представителъ г. Григоръ Чешмеджиевъ къмъ г. министра на народното просвѣщение, относно вълненията въ Държавния университетъ.

Постѣпило е допълнително питане отъ народния представителъ г. Никола Гавриловъ къмъ г. министра на правосъдието, относно премѣстването на етрополския мирови сѣдия Лазаръ Петковъ въ Дарж-Дере и на дупнишкия мирови сѣдия Евтимъ Пановъ въ Дьовленъ.

Тия две питання ще бѣдатъ съобщени на респективнитъ министри, за да отговорятъ.

Пристѣпваме къмъ първа точка отъ дневния редъ: **първо четене на законопроекта за бюджета на държавата за 1934/1935 финансова година — продължение разискванията.**

Има думата народниятъ представителъ г. Стефанъ Цановъ.

С. Цановъ (з): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Знаю е, че равновесието между три власти — законодателната, сѣдебната и изпълнителната — лежи въ основата на съвременната демокрация; че върховното и основно право на законодателната властъ е да опредѣля и разпредѣля данъчнитъ тежести и разходитъ на държавата и че нарушението на това ѝ върховно право води или къмъ анархия, или къмъ диктатура. Значи, и въ миналото, и днесъ най-важниятъ и същественъ законодателенъ актъ е бюджетътъ. Ако, обаче, направимъ едно сравнение между бюджетитъ на държавитъ отъ преди войнитъ и съвременнитъ бюджети, ние ще намѣримъ съществени разлики, състоящи се най-вече въ това, че въ миналото е преобладавалъ въ бюджетитъ държавно-правниятъ елементъ, а днесъ преобладава народно-стопанскиятъ.

Въ това проличава и ролята на държавата въ вчерашния и днешния день. Вчера, когато държавата е била далечъ отъ икономическия животъ, тази нейна политика е намирала отражение и въ нейния бюджетъ. Днесъ, ко-

гата държавата е въ много отношения и стопанинът, и търговец, и комисонер, и предприемач, и регулатор на стопанските отношения, ние виждаме тая съвременна политика да оставя голъм отпечатък и въ бюджета на държавата.

Навсѣкжде, въ всички държави, съвременните бюджети носят отпечатъка на една изключителна — бихъ казалъ даже пресилена — спестовност. Повикътъ на днешното време навсѣкжде изъ изнемошѣлия и обеднѣлъ свѣтъ е: икономия, спестовност. Ако това важи за цѣлия свѣтъ, то е още по-важно за насъ, за малка и бедна България.

Второто нѣщо, което проличава въ съвременните бюджети, това е изключителната грижа за ония съсловия, които сѣ слаби икономически и които, оставени на своите собствени сили, не биха могли да съществуватъ: — грижата за еснафитѣ, за работниците, за бедните селяни и граждани и за безработните интелектуалци.

Третото нѣщо, което се забелязва почти въ всички съвременни бюджети, това е особеното принуждение отъ страна на държавата къмъ ония, които сѣ по-добре материално, да дадатъ по-голѣмъ данѣкъ, да сложатъ по-голѣмъ обетъ предъ олгата на народното спасение, държавната сигурност и държавния stabilitet.

И четвъртото нѣщо, което е характерно за съвременните бюджети, то е, че въ тѣхъ вече се забелязватъ институции, които не бѣха познати на миналото, чрезъ които съвременната държава провежда своята интервенция въ икономическия животъ — тамъ, където тя въ миналото не се е мѣсила.

Ние въ България не бихме могли да имаме единъ бюджетъ реаленъ, искренъ, отговарящъ на нуждите на народа и на повелитѣ на новото време, ако не се съобразяваме съ всички тѣя нѣща, отъ които се ръководятъ днесъ навсѣкжде въ чужбина. Азъ смѣтамъ, че правителството, преди да бѣ ни поднело за разглеждане и гласуване бюджета, трѣбваше да извърши една колосална дейностъ за разчистване на терена, върху който то днесъ да гради своя бюджетъ. Преди да се заздрави положението на данъкоплатците, преди да се начертае единъ планъ на държавно и стопанско строителство, не можемъ да имаме бюджетъ, отговарящъ на нуждите и на интересите на народа.

Азъ смѣтамъ, че досега правителството трѣбваше да се занимае и да реши нѣкои въпроси, разрешението на които му се налага отъ интересите на народа и отъ повелитѣ на момента. Оправданieto, което досега се даваше — че нѣмало време, че било малко времето на управляващите, защото скоро били дошли на власт, пъкъ сѣ наследили и едно тежко положение — това оправдание днесъ, когато се намраме въ края на третата годишнина отъ управлението на Народния блокъ, нѣма вече онова значение, което имаше въ миналото. Азъ смѣтамъ, че дефектите на работата, която днесъ ще извърши Народното събрание, преди всичко се състои въ неизвършването на ония нѣща, въ несъздаването на ония предпоставки, които сѣ абсолютна необходимостъ за създаването на единъ добъръ бюджетъ.

Г. г. народни представители! Преди всичко, на нашата държава се налагаше пълна ликвидация съ батаците отъ миналото. Авгиевите обори би трѣбвало досега, въ кража на възможното, да бждатъ напълно очистени. Съ батаците отъ неплатени данѣци и глобитѣ трѣбваше да се ликвидира. Правителството направи нѣщо, но това, което то направи, не е достатъчно, за да можемъ да кажемъ, че то е разрешило въпроса. Въ много отношения даже направеното отъ правителството е премия на недобросъвестността. Следъ гласуването на последния законъ за опрощаване стари закѣснѣли и неизплатени данѣци се изправихме предъ положението, че мнозина съвестни стопани, които сѣ си плащали навреме данѣцитѣ, не се ползватъ отъ закона, а други, недобросъвестни, които сѣ имали възможностъ да си плащатъ данѣцитѣ, но не сѣ ги платили, се ползватъ отъ него. Азъ си позволявамъ да препорѣчамъ на почитаемото правителство следната мѣрка: по пътя на индивидуалното разглеждане на всѣки случай да се ликвидира съ неплатените данѣци и глобитѣ въ най-скоро време. По такъвъ начинъ ще намѣримъ доходи за държавата и ще освободимъ отъ голѣми тежести стотици хиляди български граждани данъкоплатци.

Освенъ това, г. г. народни представители, преди да почнемъ разглеждането на бюджета, правителството трѣбваше да ни даде своя проектъ за окончателно разрешаване на чиновническия въпросъ. А тоя въпросъ, повече отъ всички други, чака своето разрешение. България е малка и бедна държава. България не може да живѣе въ тая аномалия, въ която се намира днесъ. Статистиките, които имаме наръка, говорятъ за едно осо-

бено и страшно положение, а въ нѣкои отношения, бихъ казалъ, и срамно.

Днесъ въ Германия на хиляда жители има 4.2 чиновници, въ Дания — 5, въ Финландия — 5, въ Италия — 5.3, въ Норвегия — 6, въ Съединените щати — 8, въ Холандия — 11, въ Литва — 14, въ Полша — 15, въ Ромъния — 15, а въ малка и бедна България на хиляда жители 22 сѣ платени отъ държавата чиновници.

Бившиятъ министъръ Георги Петровъ миналата година въ своята речъ по бюджета каза, че чиновниците у насъ стигнали до баснословната цифра 160.000 души. Тогава той показа и нѣкаква си статистика, която билъ взелъ отъ г. министра на финансите, споредъ която тѣ не били 160.000 души, а 114.000 души. Да приемемъ, че сѣ 114.000. Като имаме предъ видъ, че въ 1911 г. ние сме имали 45.000 чиновници, като се вземе предъ видъ нарастването на населението и разширяването на нуждите на държавата, това число на чиновниците е все пакъ много голѣмо, непоносимо за нашия бюджетъ. Правителството трѣбваше да съкращава служби, да съкращава лица, но да направи държавния апаратъ поносимъ за народа.

Това ние не виждаме да е направено. Напротивъ, ние виждаме да се върви по старитѣ пѣтица и дори въ нѣкои отношения да се разширяватъ нуждите, вмѣсто да се стѣсняватъ. А крайно време е да се замислимъ върху тоя въпросъ и да му дадемъ едно, макаръ и болезнено, но правилно разрешение. Знаемъ, че при нашитѣ нрави, при нашитѣ партизански порядки е тежко да се разрешава единъ такъвъ въпросъ, но интересите на народа и държавата трѣбва да се поставятъ надъ всичко. Правителството трѣбваше да пристѣпи къмъ разрешението на този въпросъ, независимо отъ това, че интересите на нѣкои ще бждатъ накарнени, че тукъ-таме ще се появи негодуване. Българскиятъ народъ не може повече да търпи това положение — около 30% отъ националния доходъ да отива само за издрѣжка на държавния апаратъ.

Докато, споредъ една статистика, въ Съединените щати за издрѣжка на държавния апаратъ отиватъ само 4% отъ националния доходъ, въ Холандия — 10%, въ Чехия — 12%, въ Ромъния — 14%, въ Германия — 15%, въ България отиватъ 30%. Ние знаемъ, че разходите на държавата се увеличили и отъ катастрофите, и отъ мирнитѣ договори, и отъ особено тежкото положение, въ което изпадна нашиятъ народъ следъ войните, въ което се намира и днесъ; но все пакъ би трѣбвало въ това отношение да се действа смѣло и решително, за да бждатъ намалени тежестите на българския данъкоплатецъ. Иначе ние рискуваме, службите постоянно да се увеличаватъ и да стигнемъ до положението, щото вече никой да не може да тури редъ, да не може да оправи нашитѣ държавни работи.

Трѣбваше сѣщо така правителството да се погрижи и за stabilitetа на чиновничеството. Повече, почитаеми г. г. народни представители, съ този въпросъ не може да се играе. Чиновникътъ ще трѣбва да знае, че трѣбва да се подчинява на законите и да служи на държавата. Не можемъ ли да направимъ това, ние сами си подписваме смъртната присѣда. Вие не сте чужди на онова, което се носи вънъ отъ Парламента, не сте чужди на новитѣ вънѣния, не сте чужди на всичките ония закани и заплахи, които се отправятъ къмъ насъ. Ние ще трѣбва тоя въпросъ да разрешимъ пакъ съ цената на всички жертви отъ лично и партийно естество. Не може повече да се оставя чиновникътъ да бжде жертва на партизанина и на партизанщината. Той трѣбва да изпълнява само своя дългъ и повеленията на закона.

Трѣбваше сѣщо така правителството, преди гласуването на бюджетопроекта, да се спре и на единъ другъ, сѣщо така много важенъ въпросъ: въпросътъ за коригиране на пенсиятѣ. Азъ знамъ, какво се направи въ това отношение — знамъ, че се направиха около 300.000.000 л. съкращения. Но, все пакъ, и днесъ ние имаме аномалията, хора, които иматъ голѣмо състояние, когато болшинството отъ българския народъ гинѣ въ мизерия и нещастия, да получаватъ и пенсии. Ще трѣбва единъ пътъ завинаги тоя въпросъ да се разреши на базата: пенсия ще получава отъ държавата само оня, който нѣма срѣдства и нѣма възможностъ за препитание, за преживяване. Тукъ азъ особено държа на теорията на г. Петко Стайновъ, който каза, че пенсията не е право на чиновника, не е и дългъ на държавата. Държавата подпомага своите служители, но нейната помощъ ще трѣбва да се движи въ рамките на нейната възможностъ.

Значи, въпросътъ за пенсията у насъ ще трѣбва вече да намѣри своето окончателно разрешение. Знаемъ, че много доводи противъ тая моя теза могатъ да се наведатъ, но нито единъ отъ тѣхъ не може да бжде отъ естество да попрѣчи за разрешението на въпроса. Правителството и

Народното събрание ще трябва да намърят сили въ себе си да ликвидират и с него.

Следъ това, понеже главният източник, от който държавата събира срѣдства за задоволяване на своите нужди, е българският селянин, българският земеделец-стопанин, азъ смѣтамъ, че гласуването на бюджета трябва да бъде предшествувано отъ особени грижи за въздвигане положението на тоя селянин-стопанин. Той носи държавата на плещитѣ си; но, за да може да я носи, би трябвало да е самият той здрав, и положението му стабилизирано. А всеизвестно е, че днесъ нашият селянин е негоденъ да поддържа своя личенъ и семеенъ животъ, а не ли да бъде добъръ данъкоплатецъ и добъръ креститель на държавата.

Азъ смѣтамъ, че трябваше отдавна да се разреши въпросътъ за възнаграждаване сносно труда на земеделеца-стопанин. Ние не бива да се плашимъ да посочимъ ония мѣроприятия, които се налагатъ на правителството въ това отношение. Тая година, когато се продаде на повече мѣста въ страната пшеницата по 1-50 л. кгр., а най-доброкачествената по 2 л., азъ смѣтамъ, че отъ тия хора, които и безъ това иматъ толкова много задължения, ние не бихме могли да искаме много по-друго отношение къмъ държавата и едно по-друго изпълнение на тѣхнитѣ данъчни повинности. Азъ смѣтамъ, че правителството трябваше отдавна да се справи съ въпроса за ценитѣ на земеделскитѣ произведения, като установи една твърда и сносна цена.

Азъ помолихъ, г. г. народни представители, нѣколко души, които се занимаватъ съ мелничарство и търговия на зърнени храни да ми направятъ смѣтка, килограмъ жито колко брашно дава и килограмъ брашно колко хлѣбъ дава, за да видимъ, какво би могло да се иска отъ държавата днесъ, когато тя продава килограмъ хлѣбъ 5 л. И смѣтката е следната: 100 кгр. жито отъ 15 кгр. кофа или 75 кгр. хектолитрово тегло, съ примѣсъ 1:1, даватъ 78 кгр. брашно; и 78 кгр. брашно ще дадатъ 109 кгр. хлѣбъ; 109 кгр. хлѣбъ, по 5 л. килограмътъ, правятъ 545 л.; 20 кгр. трици, по 60 ст., правятъ 12 л.; или отъ 100 кгр. жито, превърнато въ хлѣбъ, се получаватъ 557 л. При това положение, като се спаднатъ разноснитѣ за превозъ, като се спадне законната печалба за търговеца и посрѣдника, като се спадне и онова, което отива въ рѣцетъ на хлѣбаря, ние бихме могли да дадемъ на земеделеца-стопанинъ, при добра смѣтка, една цена отъ 4 л. на килограмъ жито. Нека не се смѣта, че ако тия пари се дадатъ на земеделеца, тѣ ще останатъ въ него. Частъ отъ тѣхъ ще отиде въ касата на държавата за данѣци, частъ отъ тѣхъ ще отиде въ рѣцетъ на еснафа и работника, частъ отъ тѣхъ ще отиде за посрѣщане на стари задължения. Но въ всѣки случай при такива цени може да се създаде възможностъ за раздвижване на нашия икономически животъ.

Също така престѣпно е да се остави и това, което имаме днесъ въ търговията съ царевичата. Г. г. народни представители! Стигнахме до положението, въ нашитѣ голѣми дунавски села царевичата да се гори за отопляване на училищата, защото е по-евтина отъ въглищата! А въ сѣмното това време въ другитѣ непроизводителни краища на България се вдигатъ бунтове за хлѣбъ. Значи, и това положение не би могло повече да се търпи, не би могло повече да остане. Цената на овеса, цената на ечемика, ценитѣ на всички артикули отъ нашето земеделско стопанство би трябвало да се повдигнатъ, да се направятъ сносни, за да може селянинътъ да посрѣща своитѣ нужди и да може да дава на държавата онова, което тя иска отъ него. А една добре направена смѣтка на това, което се произвежда у насъ, на това, което се продава за вътрешна консумация и на това, което се изнася вънъ, ни показва, че даже и при тия цени ние можемъ да покриемъ загубата отъ износа, който не е много голѣмъ, който е по-малкъ отъ 1/4 отъ това, което се продава на вътрешния пазаръ.

Също така ние искаме въ миналото — държимъ за него и днесъ — да се въведе монополъ на търговията съ зърнени храни. Обаче не монополъ дирекционенъ, а монополъ кооперативенъ. Дирекцията се оказва негоденъ институтъ да провежда политиката на държавата за подпомагане на селянитѣ-производители и същевременно да брани държавнитѣ интереси, като не се впуска въ голѣми разходи и не оставя голѣми загуби. Азъ мисля, че това е признанието на кооперацията и смѣтамъ, че държавата, преди да бѣ почнала да създава други институти, като Дирекцията, трябваше да обърне своя погледъ къмъ кооперацията, къмъ популярната банка, къмъ другитѣ вече съществуващи кооперативи, да потърси тѣхната помощъ,

защото съ тѣхната помощъ тя би могла много по-добре да разреши тоя въпросъ. А въвеждането на монопола, какъвто е, въвеждането му зимно време, когато срѣдниятъ и дребенъ стопанинъ вече не продаватъ, а купуватъ, не може да се таксува друго-яче, освенъ като една игра съ интереситѣ именно на онѣзи, които претендираме, че защитаваме. Правителството въведе монопола. Обаче то ще трябва да разбере, че отъ него се иска кооперативенъ монополъ, искатъ се твърди и сносни цени за житото, царевичата, овеса, ечемика и за всичко онова, което дава земеделското стопанство, и че то не може да остави на произвола на сѣдбата голѣмата частъ отъ българския народъ. Ще, не ще, държавата ще трябва да се мѣси и въ тия отношения. Времето, условията, налагатъ това. То ще е свързано и съ загуби, но това, което се дава за народа, то не е загуба за държавата.

Следъ това правителството би трябвало предварително да се справи и съ въпроса за намаление ценитѣ на индустриалнитѣ произведения. Колко приказки се изказаха срещу тази паразитна индустрия! Рѣки отъ мастило се изписаха отъ всички страни срещу нея, а тя продължава да съществува, продължава да спекулира, продължава да смуче народния потъ и жизненитѣ народни сокове. Правителството въ това отношение почти нищо не направи, макаръ че много нѣщо се обеща и много нѣщо се чакаше отъ него.

Единъ търговецъ ангросистъ отъ Плѣвнѣ, Касабовъ, ми съобщава следното: „Преждата — казва — № 14, топчето 4 1/2 кгр., ми се продава франко Бургазъ отъ Барселона, Испания, 186 л.; тукъ трябва да платя мито 104 л., става ми, значи, топчето подъ 300 л. Но понеже на менъ не разрешаватъ контингентъ, понеже не ми разрешаватъ валута, азъ не мога да внеса и съмъ принуденъ да купувамъ на едро отъ Варненската фабрика „Текстилъ“ същата прежда по 350 л. топчето, а на дребно то се продава нѣде и по 450 л.“

Не единъ пътъ отъ това мѣсто е правена смѣтка и на пиронитѣ, и на желѣзарията, не единъ пътъ е говорено, че това мито, което се оставя за пиронитѣ — 7.94 л., отива като незаслужена, като незаконна печалба въ джоба на фабрикантитѣ на пирони, защото България внася малко, почти нищо не внася, а 5-тѣ пиронни фабрики, които имаме въ България, произвеждатъ достатъчно пирони, за да задоволятъ нашия вътрешенъ пазаръ. Защо е, тогава, това голѣмо мито? Защо е, тогава, тази висока митническа бариера, която не позволява вноса и, следователно, не позволява конкуренцията, при която ние бихме могли да имаме този артикулъ на по-низки цени? Интереси голѣми, може би, се мѣсятъ и тукъ и не позволяватъ да се направи онова, което е толкова просто, толкова очевидно и толкова лесно. Достатъчно е да бъде проявено малко желание, за да бъде предпазенъ народътъ отъ тая безбожна спекула, която се върши съ тия артикули.

Стъклото, Каса стъкло, най-доброкачествено чешко стъкло, се продава на границата 450 л. Въ България цената му отива до 850 л. на едро. Защо? Защото има голѣми мита, които не позволяватъ вноса, не позволяватъ конкуренцията.

Каучукътъ и каучуковитѣ царвули. И за тѣхъ се поддържа една висока цена, само заради това, защото по пътя на голѣмитѣ митнически ограничения не ни се позволява вносъ. И това става въ третата година отъ управлението на Народния блокъ; това става, когато народътъ вече не изнемогва, а вече издъхва. И, действително, приказкитѣ, които се чуватъ и тукъ, въ Парламента, сѣ вече действителностъ за обществото и за масата — че интереситѣ на онѣзи, които трябваше да гонимъ, съ които трябваше да се боримъ, ставатъ вече сходни или се сливатъ съ интереситѣ на тѣзи, които сѣ поставени да се борятъ срещу тѣхъ.

Едно друго положение. Ние имаме артикули, търговията съ които би могла да даде голѣми доходи за държавата и би могла много лесно да се монополизира отъ нея. Монополътъ на солта, монополътъ на газѣта, монополътъ за преработката на тютюнитѣ, който е въведенъ въ много държави, монополътъ на търговията съ желѣзарията — търговията съ тия артикули би могла да се обхване отъ държавата безъ загуби и безъ рискове за нея — могатъ да донесатъ на държавата голѣми доходи. Фактически днесъ ние си имаме монополъ на петрола, имаме почти монополъ на солта, нѣколко фабрики държатъ въ рѣцетъ си преработката на тютюнитѣ. Тютюнътъ почна да се продава на цената на лапачеца и на киселеца: отъ друга страна, държавата не увеличава бандерола, а цената на цигаритѣ си остава една и съща! Държавата би могла да се намѣси тукъ, за да вземе частъ отъ онова, което госпо-

дата печелят незаслужено в днешно време. Ние казваме, че неистим, че държим смътка за народната стотинка. Когато казваме това, не би трябвало да се боим от въвеждането монопола на солта, на газта, на преработката на тютюните и на търговията с желязарията. От това държавата би спечелила само без никакви рискове.

Отдавна трябваше да се разреши и един друг въпрос, който също така е вписан в програмите почти на всички партии — монополизирането на застрахователното дѣло. Не бива да се оставя повече на отдалените застрахователни дружества да печелят за смътка на народа милиони, които биха могли да отиват в касите на държавата. А монополизирането на застрахователното дѣло би могло да ни заведе и към осигуряване имота, живота и труда на земеделеца.

Почитаеми г. г. народни представители! Аз съм от един край, който по-миналата година бѣше унищожен от градушка. Сам видѣх и почувствах, какво значи за един селски, сиромашки народ да бѣде ударен от природната стихия. Аз видѣх и усилията на държавата да помогне на този народ, без да има възможност и без да има срѣдства за това. Невъзможността ѝ да стори това при други случаи, не дай, Боже, налага преждевременно да се замислим за разрешението на въпроса, как да гарантираме живота, как да гарантираме труда на голѣмата част от българските производители и българските данѣкоплатци. Вѣрно, това е колосално дѣло, но неговата ширина, неговата голѣмина не бива да ни плашат, и ние ще трѣбва да пристѣпим към осъществяването му.

Правителството трѣбваше също така да разреши — не, разбира се, по тоя начин, по който то даде това разрешение — и въпроса за задълженията. Фактът, че се спирам днес на тоя въпрос, след като неотдавна се създаде закон за неговото разрешение, не бива да изнепада никого, най-малко ония, които познават перипетията, през които се мина от гласуването на първия закон до днес. На всички е известно, че малцина сътѣзи, които пожелаха да се ползват от облекчения по тоя закон; на всички е известно, че след гласуването на закона, куражът на банкерите, на лихварите и на кредиторите се повдигна. Тѣзи, които в миналото искаха малко, които бѣха готови съ 30—40% да ликвидират своите вземания, след като видѣха, че държавата е готова да гарантира тѣхните вземания, почнаха да казват: „Нѣма да преговаряме. Има закон, ще действаме съгласно закона“. И ние стигнахме до положението, онзи ден в в. „Мир“ нѣкакъкъ си доктор да пише статия, в която, ни по-малко, ни повече, се казва: „Да се принудят длъжниците да се ползват от закона“. Асѣ само това оставаше: когато длъжниците не виждат, когато длъжниците не чувствуват, че тоя закон им носи нѣкакви облекчения, държавата трѣбваше да свърши поне още една работа — да намѣри начин да ги накара да се ползват от закона, т. е. да намѣри начин да ги вкара въ лапите на кредиторите, чито интереси се гарантират от държавата съ закона! Това сѣ фактите, които оправдават това, което сега ще кажа и които ме заставят да педирам за разрешаването на тоя въпрос отново.

Г. г. народни представители! Видѣ се, че този въпрос не може да се разреши по начин, че и вълкът да остане сит, и агнето да остане цѣло. Ще трѣбва нѣкой да жертвува; ще трѣбва от нѣйде да се жѣса; ще трѣбва да се направи нѣщо по-смѣло, по-решително. 16 милиарда лева сѣ задълженията; стотици хиляди сѣ длъжниците; 3/4 от тѣх не възможност да плащат. Ние ще трѣбва да разрешим тоя въпрос. Аз зная декларацията на нѣкои отговорни фактори, че не бива да се приказва вече за този въпрос, че не бива да се мисли за неговото четвърто разрешаване. Но аз смѣтам, че животът е по-силен от действителността и че по-добре е една добра работа да се свърши по-късно, отколкото да не се свърши никога. Въпросът за задълженията ще трѣбва да се разреши отново. И има само един начин за разрешаването му. Той е да смалим борча до положението, до което сѣ спаднали цените на храните. Спаднали сѣ съ 50—60%, сѣ толкова ще намалим и борча, щеп-нечеп, защото нѣмаш възможност, нѣмаш силата да направим другото. Даже, ако би имала сила, ако имаш разум, нѣма да въпрегнеш народа въ едно такова робство. Ще намаляваш борча, ще дадеш мораториум, за да могат длъжниците да си отдѣхнат. След това ще им дадеш разсрочка, за да могат да си изплатят и същевременно кредиторът да е сигурен, че онова, което му се опредѣли да получи, сигурно ще го получи. Какво става днес? Тѣ

почват вече да се смѣят на дѣлата на пристава и на бирника; тѣ знаят, че никой не може вече да плаща; тѣ знаят, че, ако се събере инвентарът, ако се събере добитъкът, ако се съберат чергитѣ и котлитѣ на хората, нѣма кой да го купи. Онзи ден наблюдавах една такава сцена въ едно голѣмо село — въ с. Борованъ, Бѣлослатинска околия. Дохожда бирник-екзекуторъ; 400 семейства се заключват въ къщите си, а мъжете бѣгат по кошарите. Изнасят се платна, изнасят се черги, изнасят се манта, натрупват се въ общината, обявяват се на публичен търгъ, но нѣма кой да купува. И, най-после, прибраният добитък трѣбва да се пустне и хората се викаят, за да си вземат онова, което е събрано от тѣх. Народът нѣма възможност да даде онова, което се иска от него, съгласно задълженията му и съгласно договорите. Правителството не трѣбва да върви след живота, а ще трѣбва предварително да отстранява прѣчките, предварително да се справя съ трудностите на нашето икономическо и политическо развитие. Не стане ли това, нѣма ли икономии, намаление разходитѣ, намаление данѣчните повинности на данѣкоплатците, подобрение цените на тѣхното производство, намаление цените на онова, което тѣ купуват, ние ще сме принудени да искаме другата мѣрка, която дочера бѣ много страшна за мнозина, но днес, когато я имаме вече прилагана въ голѣмата Англия и въ богатата Америка, аз смѣтам, че може не само да е предмет на разискване, а може и въ нашата България да ни даде добри резултати — инфлацията.

Г. г. народни представители! Въ 1924 г. ние имаме въ обращение банкноти 4.530.000.000 л.; въ 1928 г. — 4.173.000.000 л.; въ 1931 г. — 2.919.000.000 л.; въ 1932 г. — месецъ априлъ — 2.827.000.000 л.; месецъ октомврий — 2.713.000.000 л.; въ 1933 г. — 2.575.000.000 л., а сега имаме около 2.600.000.000 л. банкноти. Изтеглянето на банкнотите се обуславяше съ други причини и съ други доводи. Нека оставим тѣх настрана, а да вземем факта, че днес, когато ние имаме нарастване на стопанските единици, когато ние имаме нарастване на населението, тия банкноти не сѣ достатъчни. И когато днес въ Америка и въ Англия се прави ограничена инфлация, не е ересь и въ нас да се поиска нѣщо подобно. Когато днес въ Финландия на 3.300.000 население има въ обръщение 2.200.000.000 л. банкноти; когато въ Естония на 1.100.000 население има 1.100.000.000 банкноти; когато въ Гърция на 6.200.000 население има 7.600.000.000 л. банкноти; когато въ Португалия на 6.600.000 население има 8.600.000.000 л. банкноти; когато въ Дания на 3.500.000 население има 7.000.000.000 л. банкноти; когато въ Норвегия на 2.800.000 население има 7.600.000.000 л. банкноти, въ България банкнотното обращение, пропорционално на населението е двойно и тройно по-малко. Тоя факт сам по себе си е достатъчен да ни каже, че нѣщо и въ това отношение ще трѣбва да се направи. И ако нѣкога, когато се вдига лозунгът „долу левът“, това не бѣ само ересь, но за нѣкои то бѣ страшно престѣпление, което заслужава смъртно наказание, днес, когато имаме въ Англия и въ Америка, и то съ доказани, положителни резултати, ограничена инфлация, не бива и ние да се плашим от такова едно разрешение на въпроса. Ние сме поставени предъ дилемата: или да увеличим доходите на данѣкоплатците и стопаните и да намалим разходите на държавата, или да крибнемъ воленсъ-ноленсъ към инфлация, примѣръ за която ни дават много по-голѣми, по-богати и по-напреднали от нас нации.

А трѣбваше също така бюджетът да се предшествува и от създаването на прогресивно-подходящия данѣкъ. Г-да! Когато днес всички сили на народа сѣ напрегнати, за да можем да издържаме държавата, за да можем да се справим съ трудностите на нашия държавен живот, аз смѣтам, че едно облагане на онѣзи, които повече имат — които — ако сѣ добри българи, ще заберат, че и тѣхните интереси налагат това да стане — е въ духа именно на оная политика, която се обеща преди 21 юний на народа, и която, ако ние сме закѣснѣли да я проведем, ще трѣбва поне сега да я започнемъ. Законъ за прогресивно-подходящия данѣкъ, законъ за облагане прогресивно на онѣзи, които имат повече, ние трѣбва да имаме въ България. И днес, когато и въ Италия, и въ Германия, навсѣкѣ по свѣта се обръщат погледите към онѣзи, които имат повече — да оставимъ болшевишка Русия, която ликвидира въобще сѣ тѣх, като сѣ една класа противна на пролетарската — въ една България ние не можем да останемъ при днешното положение. Не един път съм слушалъ съ радост думите на министра на финансите: да дадемъ половината от това, което имаме, но да спасимъ държавата и да спасимъ другата половина. И ако сѣ голѣма радост аз съм слушалъ тия думи,

днесъ съ още по-голяма радост бихъ посрещналъ дѣла, бихъ посрещналъ факти въ това отношение. Това, обаче, което днесъ се прави, за голямо съжаление, далечъ не е достатъчно, далечъ не отговаря на повика, на повелата и на нуждитъ на новото време.

Трѣбваше сѣщо така да се направи нѣщо и за облагането на ония, които години наредъ не знаеха какво значи изпълнение на народенъ и държавенъ дългъ и изпълнение на данъчна повинность. Министъръ-председателътъ и министърътъ на финанситъ ни четоха дълги поменици на фирми, 1000—1300 на брой, които години наредъ не сж плащали никакви данъци. Съобщиха ни и за съставени актове за стотици милиони лева на фирми, които не сж плащали данъци. Ние посрещнахме това съ радост, защото ние вѣрвахме, че то ще бѣде последвано отъ дѣла. На тая тема, обаче, продължава да се приказва, а още никой не знае, наказани ли сж онѣзи, които не сж изпълнили своитѣ данъчни повинности, събрано ли е отъ тѣхъ това, което се пада на държавата. Каза се, че не можемъ да имаме закони съ обратна сила; каза се, че ние не можемъ по силата на съществуващи закони да съберемъ онова, което не е дадено. Е добре, ние можемъ да гласуваме други закони. Ние можемъ да гласуваме специаленъ законъ за недобросъвестнитѣ данъкоплатци, да се прегледатъ смѣткитѣ на всички такива фирми и ако не за миналото, то за бѣдеше да се обложатъ по начинъ таквъ, че да могатъ действително въ тия облагания да влѣзатъ и ония суми, които тѣ не сж издѣлжали къмъ държавата. Нѣщо, обаче, трѣбва да се направи. Българскиятъ селянинъ, който дѣли отъ залъка си, за да плати данъка си; българскиятъ селянинъ, на когото се взема всичко; работникътъ и еснафинътъ, които сж стигнали до положението на роби на държавата, искатъ, и за тѣхно морално удовлетворение то трѣбва да се направи. И ще трѣбва за вѣ бѣдеше да се знае, че въ тая държава богатитѣ, не само че ще плащатъ данъкъ, но преди всичко тѣ ще плащатъ, защото и ползата за тѣхъ е по-голяма, защото и това, което съществува — строятъ, държавата — което се крепи отъ всички, преди всичко на тѣхъ гарантира едно по-добро съществуване.

Трѣбваше сѣщо така предварително, преди правителството да ни поднесе бюджета, да се разреши въпросътъ съ ония институти, съ ония учреждения, по които особено бившитѣ борци срещу Демократическия сговоръ отъ преди 21 юний 1931 г. приказвахме: автономията на Земледѣлската банка, автономията на Народната банка, автономията на минитѣ „Перникъ“. Ние говорихме, че тая автономия е създадена, за да може повече да се краде, за да може да се обира. Това ечеше отъ устата на всички тогавашни борци.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Азъ не съмъ говорилъ такива работи.

С. Цановъ (з): Тѣзи, които се избирахме.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Не. Въ платформата, въ името на която се избрахте и Вие, нѣма такова нѣщо. Четете я! Недейте така да говорите!

Нѣкой отъ сговориститѣ: Все ще намѣримъ нѣщо въ в. „Радикалъ“.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Не.

С. Цановъ (з): Ще се потруда и ще намѣря нѣщо за автономията на мина „Перникъ“.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Г. Цановъ! Слушайки клишираната речъ, която повтаряте, мълчехъ и нѣмаше да стана да продумамъ, защото на всички въпроси ще отговоря, когато му дойде редъ. Но да кажеме, че блокътъ е писалъ въ платформата си, че ще иска унищожението на автономията на Народната банка, на Земледѣлската банка, на мина „Перникъ“, искамъ да ми докажете, че сме поемали ангажментъ за това нѣщо. Никога блокътъ не е излизалъ въ платформата си съ такива искания. И когато се избирахме наедно съ Васъ, не сме имали такава платформа, не сме говорили за туй.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з. Ст. В): Говорили сме за контролъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Да, за контролъ сме говорили и ще го имаме; контролъ навредъ въвеждаме. То е другъ въпросъ.

С. Цановъ (з): Ние не сме мислили сѣщо така, че Народната банка ще стане полицейски участъкъ, или че мина „Перникъ“ ще стане околийско управление, но именно това се разбираше, че се иска контролъ по-голямъ отъ страна на държавата върху дейността на всички автономни учреждения. Особено къмъ Земледѣлската банка хората на Земледѣлския сѣюзъ сж се отнасяли винаги съ симпатии. Тѣ сж знаели и знаятъ нейното предназначение, но винаги сж говорѣли, че и тамъ ставатъ работи, особено около заплатитѣ, които не бива да ставатъ. Ние трѣбваше поне въ края на третата година отъ управлението на Народния блокъ да знаемъ отъ официално мѣсто колко се дава за заплати въ Земледѣлската банка, да се публикува бюджетътъ ѝ, а не отдѣлни народни представители, както бѣ случалъ съ г. Никола Захариевъ, да излизатъ съ интервюта, та отъ тѣхъ да учимъ, какви сж тамъ заплатитѣ. Днесъ не се знаятъ бюджетитѣ на Народната банка. Азъ се ровихъ отъ вчера, отъ онзи денъ да провѣря аджеба колко е бюджетътъ на Народната банка, какви сж заплатитѣ. Кждето питахъ, отъ никѣде не можахъ да се добера до данни, до факти.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: На едно питане на г. Пѣдаревъ относно заплатитѣ на Народната банка отговори г. министърътъ на финанситѣ преди 10 дни.

С. Цановъ (з): Защо не се публикува бюджетътъ на Народната банка, има ли нѣщо тайно?

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Не, г. Цановъ, но трѣбва да знаете, че по специалния законъ за Народната банка бюджетътъ ѝ е дѣло само на управителния съветъ на Народната банка.

С. Цановъ (з): Трѣбва да бѣде публикуванъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Публичностъ, винаги има; кой го крие? Министърътъ на финанситѣ на нѣколко пѣти говори и за заплатитѣ въ Земледѣлската банка. Можете ли вие, сериозенъ човѣкъ, като говорите по тия въпроси, да не знаете какви сж заплатитѣ на чиновницитѣ въ Земледѣлската банка сега и какви сж били преди? Като ги сравните, ще видите, че е легенда онова, което се приказва. Азъ разбирамъ да се приказва по мегданитѣ долу, но въ Народното събрание не може да се приказва така.

С. Цановъ (з): Вие присѣтствувахте, когато се разглеждаше запитването на г. Никола Захариевъ, знаете какво се изнесе.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Зная. Тогавашна въпросъ за заплатитѣ.

С. Цановъ (з): Споръ ставаше дали сж платени 1 милионъ лева или 900 хиляди лева.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: То не бѣше споръ за заплатитѣ.

С. Цановъ (з): А за насъ 1 милионъ лева и 900 хиляди лева сж много и за минало време, и за днешно време.

Народната банка днесъ фактически държи въ рѣцетѣ си нашата търговия. Тоя институтъ, който е създаденъ съ съвършено друго предназначение, не бива да се натоварва съ такива грижи и съ такива функции. Азъ смѣтамъ, че всичко онова, което законътъ за търговията съ девизитѣ, което практиката на контингентитѣ, на компенсационнитѣ сдѣлки създаде и което се върти около Народната банка, ще трѣбва да се отдѣли и да се отдаде въ рѣцетѣ на специални институти, които сж призвани и които сж пригодни да разрешаватъ тия въпроси. Народната банка, споредъ менъ, има съвършено друго предназначение.

Сѣщо така би следвало да се види, какво става и въ мина „Перникъ“. За мене е чудно, че представителитѣ на Земледѣлския сѣюзъ мълчаха, когато се решаваше въпросътъ за монопола; чудно ми е, че мълчаха тогава, когато се разрешаваше въпросътъ за задѣлженията, а удариха масата тогава, когато се повдигна въпросътъ за надничаритѣ, за контрола въ мини „Перникъ“, срещу чиято автономия, ако други не сж говорили, ние поне, земледѣлцитѣ, сме много говорили. Министърътъ на търговията има право да отстаива интереситѣ на предприятието, което ръководи, но днесъ, когато съмненията сж по-големи отъ фактитѣ, защото сме стрѣла бедна, страна изтощена, народъ, който въ нѣкои моменти даже изпада въ халюцинация и му се виждатъ нѣща, които фактически не сѣще-

ствуват, въ този момент, е най-малкото излагане да се плашим от контрол, да не искаме контрол това е най-малкото излагане и аз не съм там, че по този въпрос би трябвало да се направи това, което се направи. Аз искам контрол и въ тоя институт.

Министър Д. Гичев: Има контрол. Но това, което приказваш, е резултат ако не на заинтересованост, то на желание да се направи ефект. Какъв по-хубав контрол от този — бюджетът на мина „Перник“ да минава през Министерския съвет, да се обнародва въ „Държавен вестник“? Има проврителен съвет, назначен от Министерския съвет; има бюджетоконтролен орган, който визиращ всички разходи, и въ всеки момент на твое разположение с всички баланси и сметки на мина „Перник“. Бих желал да се изнесе един факт на порочност въ управлението на мина „Перник“, та тогава да се обвинява.

С. Ризов (з. Ст. В): Г. министре! Въ миналото Земледелиятъ съюз бѣше ли за автономията или против автономията на мина „Перник“?

Министър Д. Гичев: Днес нѣма 50.000 л. месечни заплати, а има 10.000 л. Има разлика между миналото и сега.

С. Ризов (з. Ст. В): Но отговорете на въпроса: бѣше ли земеделската парламентарна група против автономията на мина „Перник“ или бѣше за?

Министър Д. Гичев: Питай малолѣтния тамъ (Сочи д-ръ Г. М. Димитровъ) — той ще ти каже. (Смѣхъ всрѣдъ мнозинството)

С. Ризов (з. Ст. В): Въ всеки случай, по-пълнолѣтенъ съмъ отъ Васъ. Кажете кога сте били правъ — тогава или сега? (Оживление)

Н. Пждаревъ (д. сг. Ц): Тогава той е билъ демагогъ, а сега е министъръ.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з. Ст. В): Понеже нѣма какво да отговори, разбира се, че съ такава глупостъ ще отговори. Май малолѣтенъ излѣзе ти, защото чл. 214 отъ законопроекта за бюджета, отчетността и предприятията те изкараха малолѣтенъ, че още не можешъ да управлявашъ министерството си. Чл. 214 отъ законопроекта за бюджета, отчетността и предприятията ти казва, че си малък, че ти трѣбва опекунъ, за да управлявашъ министерството си.

С. Ризов (з. Ст. В): Азъ се чудя, г. министре, какъ ти го вѣнча като малолѣтенъ и му стана кръстникъ? (смѣхъ)

С. Цановъ (з): Трѣбва да се положатъ специални грижи за граничното население. Г. г. народни представители! На нашата западна граница и на нашата южна граница живеятъ хора, които сѫ много зле поставени въ икономическо отношение. Азъ съмъ народенъ представител отъ Берковска околия, граничните села на която околия, покрай другитъ държавни повинности, иматъ и специални гранични повинности. Тия села викатъ и молятъ държавата за помощ. И азъ съмтамъ, че когато ние искаме отъ тѣхъ нѣщо извънредно, длъжни сме въ сѣщото време да имъ дадемъ нѣщо повече, отколкото на другитъ села. Всички държави сѫ се грижили да поставятъ граничното население въ по-добро положение, защото отъ неговото положение съседитъ ще сѣдятъ за положението на държавата. Ние, вмѣсто да правимъ това, правимъ обратното. Огрупваме го съ повинности, безъ да му даваме никакви привилегии. Селата на Берковска околия, които сѫ край границата, искатъ да имъ се опростятъ нѣкои данѣци, които тѣ и безъ това не могатъ да плащатъ. Вѣрвамъ, че въ сѣщото положение сѫ и селата въ родопските краища. Правителството би трѣбвало да направи нѣщо, би трѣбвало да се погрижи за подобрене положението на граничното население, да създаде известни привилегии за него и да се отнася къмъ него така, както въ всички времена държавитъ сѫ се отнасяли къмъ своитъ граничари, още повече днесъ, когато нашата въоръжена сила не е така голяма.

Ако всичкитъ тия нѣща, г. г. народни представители, бѣха предварително направени, днесъ ние бихме имали едно съвършено друго положение и бихме могли да дадемъ единъ действително реаленъ, искренъ и отговарящъ на нуждитъ на народа и на държавата бюджетъ. Ако всичко това бѣ предварително направено, ние можехме да

повдигнемъ и народния духъ — предпоставка за правилното развитие на нашия държавенъ животъ и за консолидиране на нашата държава.

Правителството, обаче, неразрешило всичкитъ тѣзи въпроси, излиза предъ насъ съ единъ бюджетъ, който носи печата на всички онова, което въ миналото пълнѣше сговористкитъ бюджети. Ние днесъ въ бюджета не виждаме нововъведения. Не виждаме специални грижи за всички ония, които чакатъ помощта на държавата, не виждаме и всичко онова, което трѣбваше да се направи за подсилване доходитъ на държавата. Също така отдавна се чакаше да се направятъ и нѣкои сѣществени корекции, които не се виждатъ въ този бюджетъ.

Г. г. народни представители! Отъ поземеленъ данѣкъ миналата година бѣ предвидено да постѣпятъ 37 милиона, а сѫ постѣпили едва 22 милиона лева. Тая година е предвидено да постѣпятъ 60 милиона лева. Азъ съмтамъ, че сега не само не трѣбваше да се предвижда увеличение на постѣпленията отъ поземелния данѣкъ, а правителството трѣбваше да тегли червената черта на този данѣкъ. Селското стопанство е дефицитерно, то е въ невъзможностъ да върви напредъ, и премахването на този данѣкъ ще бѣде изразъ на грижитъ на правителството за подпомагане на рода, ще бѣде сѣщевременно лостъ, който ще повдигне куража, ще засили вѣрата въ държавата на най-големата частъ отъ българския народъ — селнитъ-стопани.

Следъ това другъ данѣкъ, останалъ отъ феодалния режимъ на миналото, е данѣктъ върху овцетъ и козитъ. Миналата година, когато се говорѣше по бюджета, мнозина народни представители повдигнаха въпроса за премахването и на този данѣкъ, много остарѣлъ и представлящъ голѣмъ тормозъ за нашитъ скотовѣдци въ едно време, когато скотовѣдството ни е много зле. Азъ съмтамъ, че не само нѣма да направимъ грѣшка, а ще изпълнимъ дълга си, като премахнемъ и този данѣкъ.

Трѣбваше сѣщо така да се направи нѣщо за ревизиране на данѣка върху наследствата. Законътъ за наследствата не само че не разрешава голѣмия въпросъ за поддържане сѣществуването на нашитъ годни да сѣществуватъ стопански единици, но този законъ оставя още единъ братъ, още единъ наследникъ на открититъ имоти — държавата. И днесъ много хора, желаеи да се подбѣлятъ полюбовно, братски, сѫ въ невъзможностъ да сторятъ това, защото имотътъ струва по-малко отъ данѣка, който държавата иска отъ тѣхъ. Налага се ревизия на данѣка върху наследствата.

Сѣщото е и съ акциза върху виното, съ акциза върху ракията и върху материалитъ, отъ които се вари ракия. Единственото назначение на тия данѣци днесъ остава това: даване възможностъ на акцизнитъ да обикалятъ българскитъ избиратели и да правятъ избори. Като се вземе предъ видъ това, което постѣпва въ държавната каса, като се вземе предъ видъ и тормозътъ, който се стоварва върху главитъ на българскитъ производители на вина и ракии, азъ съмтамъ, че е оправдано искането и тѣзи данѣци да бѣдатъ премахнати и да бѣдатъ замѣнени само съ прогресивно-подоходния данѣкъ. Този данѣкъ, събранъ отъ нѣколко фирми, за които говориха, като Горноорѣховската захарна фабрика, ще бѣде достатъченъ да покрие загубата, която ще се открие отъ премахването на тия данѣци, които поменатъ.

Сѣщо така трѣбва да се намалятъ обложитъ и на артикулитъ отъ първа необходимостъ, на онова, безъ което е невъзможенъ животътъ въ село — газѣта и солта. Всеизвестно е, че газѣта и солта се облагатъ съ всевъзможни такси, акцизи и бери, които възлизатъ надъ 4.94 л. за газѣта и надъ около 2 л. за солта. И въ това отношение трѣбваше да се направятъ нѣкакви корекции, за да не сѫ тия артикули рѣдкостъ, а да се увеличи тѣхната консумация.

И, най-после, би трѣбвало разходитъ по бюджета да се движатъ въ други рамки. Предъ мене е бюджетътъ на държавата отъ тая година и бюджетътъ на държавата отъ 1922/1923 г. Имамъ сѣщевременно и индекситъ на посѣпването, отъ които се вижда, че тогава, когато сме имали много по-високи цени на хранителнитъ продукти, сме имали държавенъ бюджетъ отъ 4.646.000.000 л., а днесъ, когато имаме съвършено друго положение на ценитъ, имаме държавенъ бюджетъ, безъ бюджета на желѣзницитъ, отъ 5.164.258.000 л.

И въ това отношение можеше да се направи досга нѣщо. Нищо не оправдава увеличаването на държавнитъ разходи по бюджета. И ако проследимъ перо по перо това, което се е харчило тогава, съ това, което се харчи сега, ще се види, че сѫ разширени много нужди, които сѫ тежестъ, а не облекчение за нашето развитие.

Напр., по Върховното правителство тогава сѫ се харчили 26.865.910 л., а днесъ се харчатъ 65.068.000 л. Азъ не

знамъ кои съществени нужди съ наложили едно такова грамадно увеличение на този бюджетъ. Също бюджетътъ на Министерството на вътрешните работи и бюджетътъ на църквата съ много разширени.

По бюджета на църквата за смѣтка на низшите духовници, на свещениците, на онѣзи, които съ постоянно всрѣдъ народа и водятъ единъ мизеренъ, непоносимъ и тежъкъ животъ, съ благодетелствувани онѣзи, които стоятъ на по-високите стѣпала въ църковната иерархия. Би трѣбвало и въ това отношение нѣщо да се направи. Би трѣбвало също така да се направи нѣщо и за изпълзуване на църковните манастирски имоти, като се въведе въ тѣхъ модерното стопанисване.

А. Аврамовъ (з. Ст. В): Ще те изкаратъ и тебе владичитѣ малолѣтенъ въ „Държавенъ вестникъ“, щомъ говоришъ така!

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з. Ст. В): Щомъ говоришъ противъ владичитѣ, ще те турятъ и тебе въ „Държавенъ вестникъ“, че си малолѣтенъ!

С. Цановъ (з): Ако вземемъ да търсимъ кой е малолѣтенъ, има много по-малолѣтни...

Г. Енчевъ (з): Има нѣкои, които ще останатъ завинаги малолѣтни.

С. Цановъ (з): Следъ това — данъчната администрация. Не единъ пътъ се е казвало, особено въ последно време, и то не отъ едно мѣсто, че никой въ България не знае, колко има да плаща и никой не знае въ България, кой какво има. Азъ смѣтамъ, че това положение повече не може да остане. (Възражения отъ мнозинството)

К. Кораковъ (д): Ти може да не знаешъ, но другитѣ знаятъ.

М. Бечевъ (д): Или ти не си плащалъ, или другъ е плащалъ за тебе.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Не се знаело, кой какво има да плаща!

С. Цановъ (з): Тия думи сме ги чували и тукъ. Миналата година, когато се разглеждаше бюджетътъ, депутати, като г. Инглизовъ, ни посочваха отдѣлни случаи. Той казваше: единъ господинъ на едн-коя си улица има 20 милиона лева и търси на кого да ги даде подъ лихва, а тоя човѣкъ не плаща почти никакъвъ данъкъ.

Ние още нѣмаме добре уредена финансова администрация. Това е мнението и на капацитетите по тоя въпросъ, та не може да бѣде опровергавано отъ други, които помалко отъ тѣхъ разбиратъ тия нѣща.

Министъръ С. Стефановъ: Кажете кои съ тия капацитети, да ги чуемъ.

С. Цановъ (з) Професори.

Министъръ С. Стефановъ: Кажете ги кои съ тия капацитети, за да дойдатъ на помощъ на тая България.

С. Цановъ (з): Би трѣбвало също така и наказанията на провиненитѣ чиновници, които съ на служба въ Финансовото министерство, да бѣдатъ увеличени, да бѣдатъ такива, че да гарантиратъ действително провеждането на оная политика, която новото време налага.

Сега нека се спра и на политическата дейность на правителството.

Внѣшната политика на правителството, г. г. народни представители, макаръ че въ последно време се устоя на нѣкои съблазни, макаръ че се устоя на много покани, България да се привърже къмъ тая или оная колесница, все пакъ си бѣше едно лутане отъ една до друга крайность.

Най-напредъ нашето правителство почна кокетирание съ Турция, и като резултатъ отъ това кокетирание дойде Балканскиятъ пактъ. Даде се възможность на неговия авторъ да изпълни, може би, една своя замисль. Ние отивахме въ Турция, ние се ангажирахме тамъ, безъ да държамъ смѣтка, дали започнатото дѣло ще бѣде доведено на добъръ край и дали тая наша акция ще може да даде желаниа резултатъ.

Отношенията ни съ Гърция винаги съ се движили подъ знака на неизвестностьта.

Отношенията ни съ Югославия вълѣзоха и съ вече на плоскостьта на общественитѣ и народнитѣ настроения — нѣщо много опасно, особено за една държава като нашата, която има само да взема отъ своитѣ съседи, а нѣма на никого нищо да дава.

А най-важното, което трѣбваше да стане, споредъ мене — правителството, обаче, досега не го е направило — е възстановяване търговскитѣ и дипломатически връзки съ Русия. Чакъ днесъ, когато и Ромѣния, която основателно бѣше въ конфликтъ съ болшевишка Русия и която се дѣли отъ Русия по много и голѣми интереси, търси начинъ да се приближи до нея и да се разбере съ нея, въ България вече открито се издига лозунгътъ за признаване на Русия и за създаване на търговски и дипломатически връзки съ нея. Правителството досега не е направило нищо. То не ни е казало, кои причини налагатъ бездействието му въ това отношение и неизвършването на онова, за което нашето обществено мнение е подготвено. Посочва се една причина — че имало опасность отъ вътрешни смутове, че сношенията ни съ Русия ще засилятъ комунизма въ България. Азъ смѣтамъ, че комунизмътъ е едно явление специално за всѣка страна, резултатъ на условията, въ които отдѣленъ народъ е поставенъ да живѣе. Колкото и щатъ да го насаждатъ отъ вънъ, когато условията за неговото разрастване липсватъ у насъ, тия опити нѣма да успѣятъ. А интереситѣ на България диктуваха отдавна да сме не само въ икономически, но и въ дипломатически сношения съ Русия. Русия трѣбваше да бѣде призната. Азъ смѣтамъ, че непризнаването на Русия, това държание на правителството да не признава Русия, повече излага интереситѣ на нашия народъ и на нашата държава, безъ да носи нѣкаква реална полза.

Въ областта на вътрешната политика правителството е далечъ отъ изпълнението на оная програма, съ която то излѣзе предъ българския народъ преди 21 юний. Обещаваше се миръ, обещаваха се редъ, обещаваха се законность, а дойдоха дѣла, които отричатъ всички обещания и говорятъ за една система, която далечъ не отговаря на онова, което народътъ чакаше отъ правителството на Народния блокъ. Миръ, редъ и законность въ България не се въдвориха. Напротивъ, безъ даже да е въ интересъ на самото правителство, се създадоха нѣща, на които последствията вече се чувствуватъ и по-късно ще дойдатъ. Откри се фронтъ на цѣла организация, представляваща голѣма частъ отъ работническия свѣтъ. Обезглави се тя, за да се прѣснатъ нейнитѣ кадри и да станатъ жертва на реакционнитѣ сили въ градоветъ, които, споредъ менъ, днесъ съ по-голѣма опасность и за правителството, и за държавата, отколкото всички други опасности, които се сочатъ. Това бѣ, споредъ менъ, и нетактично, бѣ и престѣпно съ огледъ интереситѣ и на закона, и на демократията, и на самото правителство. Днесъ, следъ като минаха общинскитѣ избори, се видѣ, че тамъ, където си е имало работници, ги има и днесъ, и че не бива да се върви по тоя пътъ. Ние трѣбва да търсимъ начинъ, какъ да легализираме работническото движение въ България, а не какъ да го обезглавяваме, не какъ да го разиграваме. България ще бѣде на селянитѣ, България ще бѣде на работницитѣ, на еснафитѣ, на честната интелигенция. За да може България да се опре на тѣхъ, тѣ би трѣбвало да съ добре организирани. Разумностьта и тактичностьта на държавника и управника се състои именно въ това да канализира тия движения, а не да ги прѣска, не да ги дезорганизира, не да си играе съ тѣхъ, защото винаги тая игра жестоко е отмъщавала.

Какви факти ни даде борбата съ комунизма? Азъ съмъ свидетелъ она денъ на едно нѣщо, което стана преди изборитѣ въ с. Койнаре, Бѣлослатинско. Хвзхатъ общинскитѣ съветници, интернирватъ ги, защото съ излѣзли съ листа като комунисти, и следъ това ги пустанаха, следъ като подписаха декларации, че ставатъ демократи, и единиятъ отъ тѣхъ, водачътъ на комуниститѣ, върналь се отъ Петричъ, където бѣше интерниранъ, държа приветствена речъ на министра на полицията г. Гиргиновъ. (Общъ смѣхъ) Отъ кога тоя човѣкъ стана отъ антидържавенъ държавенъ?

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: То ако можеше да се прекръщаватъ тѣй, то е лесно! (Оживление)

С. Мошановъ (д. ср): Въпросътъ е, дали е искрено тѣза прекръщаване.

С. Цановъ (з): Азъ давамъ право на всѣка партия съ легални срѣдства, съ легални възможности да взема отъ другитѣ партии хора, да увеличава своитѣ кадри, но да третирашъ единъ човѣкъ като комунистъ убеденъ, да му

наложиш едно такова тежко наказание, като го интернирваш, а след това да му позволиш на сжия човък да посрѣща шефа на полицията, това не е нищо друго, освен една партизанска игра. И ако нѣкога бѣх срещу тоя законъ, съ който се изхвърлиха работническитѣ депутати, ако и днесъ съмъ противъ тая тактика на правителството, то е най-вече и заради това, защото въ цѣлата тая борба виждамъ политически смѣтки, виждахъ игри, а не изпълнение на нѣкакъвъ държавенъ дългъ. Ами единъ ли е случаятъ: избрани като комунисти, щомъ дадатъ декларация, че ставатъ демократи, веднага, ако сж интернирани, се връщатъ, за да може да продължи смѣстването на общинския съветъ? Единъ ли е случаятъ?

В. Мариновъ (д): А къде сж ставали коалиции между ваши и комунисти?

С. Цановъ (з): Ние не отричаме това, но ние поне не ги заставяме съ полиция да влѣзатъ въ коалиция съ насъ. Народниятъ блокъ вдигаше и лозунга: автономия на общинитѣ. Азъ смѣтамъ, че на тая тема говориха и министритѣ помежду си, за да не мога азъ нѣщо повече и поригинално да кажа. Навсѣкѣде се гонятъ не само оппозиционни, но дори и земеделски общински съвети. На много мѣста хора се държатъ въ участъци; на други мѣста общински съветници се заставляватъ да си даватъ оставките и т. р. Администрацията и днесъ върши онова, което вършеше вчера — прави избори, събира даже абонаменти за правителственитѣ вестници.

Ще ви кажа единъ курioзъ. Единъ стражаръ отъ моето село ми казва: „Абе, казва, три пѣти ми искаха абонаментъ за вестникъ „Време“. Питамъ: защо, г. началникъ? — „Ами, казва, ти не знаешъ ли, че времето не е едно, има четири времена: има лѣтно време, има есенно време, има зимно време, има и пролѣтно време“. (Смѣхъ)

Това сж дребни факти, но факти, които излагатъ прѣстижа на администрацията, прѣстижа на властта, факти, които не бива да се търпятъ най-вече отъ едно правителство, което дойде не по силата на узурпиране правата на народа, а което дойде по силата на народното доверие, което се вдигна тукъ на високото мѣсто отъ народа.

Ами за събранитѣ? На всички оппозиционни депутати се правятъ прѣчки. Азъ се ползувамъ сега отъ случая да се оплача. Азъ направихъ около 70 събрания тая зима и ми сж съставени 36 актове. Никѣде не съмъ извършилъ престѣпление срещу закона, никѣде не съмъ провокиралъ.

З. Димитровъ (д): Я кажете въ с. Торлакъ, Разградско, не прави ли на открито събрание?

С. Цановъ (з): Щомъ може на открито да прави събрание единъ министъръ, щомъ може да прави на открито събрание и единъ правителственъ депутатъ, мога да права и азъ. И азъ моля г. министра да даде своитѣ нареждания, когато се иска разрешение за събрание на открито и отъ депутатъ, макаръ оппозиционно настроенъ къмъ правителството, да му се дава разрешение, а не правителственъ да може да прави събрание на открито, а оппозиционенъ да не може. Ние нѣмаме салони, нѣмаме помѣщения въ селата; събиратъ се хората, искатъ да чуятъ какво ще каже оппозиционниятъ депутатъ — защо да не му се позволи на открито да си каже думата? Той не е антидържавенъ елементъ, той не върши нищо престѣпно. И азъ смѣтамъ, че играта съ тия нѣща трѣбва да се премахне.

Би трѣбвало особени грижи да се положатъ и за здравето на народа ни. Г. г. народни представители! Ние сме стигнали до положението, въ едно голѣмо село едва ли да има 50—60 души, които да могатъ да издържатъ болникъ въ къщата си, които да могатъ да доведатъ лѣкаръ, които да могатъ да купятъ лѣкъ за болния.

Въ областта на ветеринарната медицина се направи нѣщо за естатизирането, което даде добъръ резултатъ. Смѣтамъ, че и въ областта на хуманитарната медицина ще трѣбва да се трѣгне по този пѣтъ — да се даде безплатно лѣчение на българския народъ, на бедни и богати, защото днесъ всички станаха бедни. Ония, които иматъ възможностъ, нѣма да търсятъ помощта на държавата. Нашиятъ селянинъ се срамува да потърси помощта на лѣкаря, та нели ще отиде да злоупотребява съ безплатната медицинска помощъ, която ще му даде държавата. Ние трѣбва да се потрудимъ, да се погрижимъ за здравето на нашия народъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Кога е дадена по-широка медицинска помощъ, отколкуто сега?

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Единствена държава въ цѣлия свѣтъ сме ние, където е дадена така широка безплатна медицинска помощъ.

С. Цановъ (з): Дава се, но азъ казвамъ да се даде нѣщо повече.

Следъ това азъ обръщамъ вниманието на г. министра на вътрешнитѣ работи за личнитѣ карти. Търсенето на лични карти днесъ е само претекстъ да се преследватъ политически противници. Азъ не знамъ личнитѣ карти да сж услужили съ нѣщо на нашата полиция и на държавната сигурностъ. Личнитѣ карти днесъ сж само претекстъ да се разкарватъ хората, където е угодно на властта.

Сжщо така и адреснитѣ билети служатъ само да се съставляватъ актове на ония съветници, на които ще трѣбва да се взематъ оставките, или на ония оппозиционери, които ще трѣбва да се разиграватъ. Хората на Народния блокъ сж теглили отъ тия работи въ миналото, преди 21 юний, и не бива днесъ да ги търпятъ.

Въ областта на просвѣтата, г. г. народни представители, азъ смѣтамъ, че макаръ и оскѣдни да сж срѣдствата на нашата държава, макаръ и нуждитѣ да сж много голѣми, въ сравнение съ това, което можемъ да съберемъ, за да ги задоволяваме, все пакъ ще трѣбва да се потрудимъ да дадемъ широка народна просвѣта, като издържката на беднитѣ деца всецѣло легне върху държавата. Ние днесъ ужъ имаме нѣкакво задължително прогимназиално образование, но въ сжщностъ единъ голѣмъ процентъ отъ децата не свършватъ прогимназия, а единъ още по-голѣмъ процентъ не свършватъ и първоначално училище. Озвн голѣмъ контролъ, който смѣстуваше въ това отношение въ миналото, днесъ го нѣма. И това става, г-да, прѣдъ очитѣ на факторитѣ, натоварени да контролиратъ, безъ да се търсятъ виновници, безъ да се прибиратъ децата въ училището, защото всички съзнаватъ, че нѣма срѣдства и особени грижи не се полагатъ.

Ще трѣбва сжщо така ученическитѣ и студентскитѣ такси да се намалятъ. 1.500 л. годишна такса за гимназиаленъ ученикъ и по 600—700 л. семестриална такса за студентъ при нашитѣ условия е много. Ако продължаваме да поддържаме тия голѣми такси, ние рискуваме да монополизирате образованието само за богатитѣ; а знае се, че изворътъ на всички сили въ страната сж прѣди всичко дребнитѣ и беднитѣ стопани. Ние трѣбва на тѣхнитѣ деца да гарантираме възможностъ да учатъ. Ние трѣбва не да имъ затваряме, а да имъ отваряме вратитѣ на гимназитѣ и Университета.

Друго нѣщо. Постоянно се шуми въ пресата за порядкитѣ въ Университета. Озвн денъ даже единъ професоръ бѣ отказалъ да чете лекции подъ предлогъ, че въ Университета влѣзла полиция. Въ пресата постоянно се говори за лѣвичарско студентство и за национално студентство. Азъ смѣтамъ, г-да, че не бива да мѣсимъ буйността на младия човѣкъ, идеализма на студента, съ антинационалното или съ антидържавното. Ние сами не бива да туряме граници между тѣхъ, сами не бива да прехвърляме една голѣма частъ отъ тия хора, отъ тия крѣпки души, които тепърва ще има да се създаватъ, на фронта на антидържавността. Азъ мисля, че въ българския Университетъ голѣмото мнозинство отъ студентството обича народа, обича и държавата си. Да се дѣли студентството, това значи да се върши една игра съ него и игра съ бъдещето на държавата. Обаче фактъ е, че студентитѣ се дѣлятъ.

Г. П. Геновъ (р): Кой ги дѣли?

С. Мошановъ (д. сг): Самиятъ ректоръ ги дѣли.

К. Лулчевъ (с. д): Той ги дѣли на „наши и ваши“. Казва: „Нашитѣ момчета“.

С. Цановъ (з): Нѣма наши и ваши.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з. Ст. В): Единъ фашистъ начело на Университета!

С. Цановъ (з): Не бива тамъ да се приказва за наши и ваши; не бива да се приказва за националисти и лѣвичари. Всѣки младъ човѣкъ е лѣвичаръ. Всички вие, които сте попрехвърляли вече годинитѣ, сжщо така на млади години сте били лѣвичари. Обаче това още не значи, че вие не сте обичали народа и държавата си. Следователно, ще трѣбва съответното минаистество, по начинъ възможенъ, по начинъ допустимъ отъ законитѣ и отъ правилницитѣ на Университета, да направи необходимитѣ постѣпки, за да се създаде единство, да се създаде редъ, да се създаде — и то доброволно, а не принудително, съ полицейски палки, съ парабели, съ стражарски шашки и камшици — дисциплина въ Университета.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Все пакъ партиятъ трѣбва да помислятъ малко, за да не правятъ партизанлъкъ въ Университета.

С. Цановъ (з): Ама правятъ го, г. министъръ-председателю!

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Тогава, трѣбва да дирите отговорноститѣ тамъ, дето сѣ.

Н. Захариевъ (з): На 30 души ваши студенти отъ „Устремъ“ оная вечеръ строшиха главитѣ!

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Защо сѣ случени? Защото страстни партизански течения се стѣклоноватъ — затуй!

Н. Захариевъ (з): 5.000 студенти иматъ единъ аклъ, а 300 души ги тормозятъ!

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Слушайте! Недейте ми казва факти, а да подиримъ кѣде сѣ причинитѣ.

Министъръ Д. Гичевъ: Цанковъ иска да прави партия!

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Едни ще кажатъ, че само ректорътъ билъ причината. Не може да бѣде причината само ректорътъ. Ако нѣмаше партизански острастявания, които партията придаватъ на младежта, нѣмаше да ставатъ тия работи, или поне наполовина нѣмаше да ги има.

Н. Захариевъ (з): Ректорътъ щѣлъ да бѣде български Гьобелсъ!

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з. Ст. В): Въ Университета полиция не трѣбва да влиза. Вие знаете добре какво стана: заради студентитѣ, пострадаха професори.

Председателствуващ Н. Шоповъ: (Звъни)

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з. Ст. В): Чрезъ Университета се дава мѣсто на фашизма въ България.

Г. П. Геновъ (р): Не управлява ректорътъ, а управлява академическиятъ съветъ. Ректорътъ управлява до толкова, доколкото го поддържа академическиятъ съветъ, който се състои отъ 28 професори.

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Моля! Полиция въ Университета не влиза. Университетътъ трѣбва да има своя собствена полиция. Но ако страститѣ дойдатъ до тамъ, че младежитѣ въ Университета да се избиватъ, и ако академическата властъ не е достатъчна да се справи, ще повика държавната властъ, за да тури редъ. Безъ туй не може. Нима искате да оставимъ младежитѣ да се изтрепятъ тамъ? Азъ най-много обичамъ младежта; и азъ съмъ билъ студентъ.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з. Ст. В): Ще паднатъ и професори.

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя С. Даскаловъ)

Н. Захариевъ (з): Г. министъръ-председателю! Азъ Ви моля да провѣрите: всички полицаи, уволнени отъ Дирекцията на полицията, сѣ назначени за полицейска охрана на Университета. Провѣрете този фактъ. Ето, г. министърътъ на вътрешнитѣ работи е тукъ — нека провѣри, и ще се убедите въ това нѣщо.

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Подобно нѣщо азъ не зная.

Н. Захариевъ (з): Това Университетъ ли е? Това институтъ за висша наука ли е? Това може ли да спечели любовта на тѣзи 5.000 студенти, които отиватъ да се учатъ тамъ? Това е въпросътъ, а не е въпросътъ да се прави партизанство и да се печелятъ партизани измежду сѣнитѣ студенти.

Председателствуващ С. Даскаловъ: (Звъни)

Н. Захариевъ (з): Онази вечеръ на 30 души отъ „Устремъ“ сѣ били счунени главитѣ съ полицейски палки!

Председателствуващ С. Даскаловъ: (Звъни) Нѣмате думата, г. Захариевъ!

Д-ръ И. Бешковъ (з): Въпросътъ е много сериозенъ.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з. Ст. В): Биятъ се въ време на лекции!

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Чакайте, бе! На какво мяза това! Какво искате да правите! Ще продавате чалъмъ, че едни защищаватъ студентството, а други — не? Това не прилича на Парламентъ! Сериозно трѣбва да се постави въпросътъ.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з. Ст. В): Добре де, поставете го сериозно!

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Съгласни ли сте, че тази младежъ трѣбва да остане по-далечъ отъ партизанскитѣ острастявания?

Н. Захариевъ (з): Съгласни сме.

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Тогава, най-напредъ трѣбва да погледнемъ себе си, защото не е тайна, че партията иска въ студентството да правятъ своя политика.

П. Попивановъ (з): Само една партия — на Цанковъ.

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Значи, първата причина за това ще трѣбва да диримъ тамъ. Второ, г-да, недейте си прави илюзии, защото има много хора, които искатъ да провокиратъ и да си играятъ съ иначе невинната младежка идеология, да кажемъ, съ идеализма ѝ. Никогда човѣкъ нѣма да се съгласи да не даде право на младежта. Всички сме били студенти, прекарвали сме студентски години и знаемъ, че има чисто неволни младежки увлѣчения, на които всички трѣбва да погледнемъ като на увлѣчения, които ще да минатъ и заминатъ. Но когато сериозно се разгорещаватъ страститѣ, когато има побоища и наранявания, когато въ озлоблението и въ острастяването може да се отиде до сбивания и дори до убийства, всички вие ще признаете, че властта има правото...

Г. П. Геновъ (р) и други отъ мнозинството: И дълга.

Министъръ-председател Н. Мушановъ: ... и дълга да вземе, въ съгласие съ академическия съветъ, който управлява, нуждитѣ мѣрки.

Министъръ Д. Гичевъ: И още единъ дългъ: да не се позволява професори да ставатъ ятаци на партизански поплзновения. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

Н. Захариевъ (з): Това се иска.

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Тѣкмо това казвамъ и азъ. Професорътъ може да принадлежи къмъ нѣкоя партия — той има това право, като всѣки гражданинъ — но професорътъ не може по свои партизански разбирания да управлява и да направлява Университета.

Д-ръ И. Бешковъ (з): Това е!

П. Попивановъ (з): (Къмъ министъръ-председателя) Г. министре! Така влизатъ въ Университета (Обръща ревера на палтото си) — като показватъ, че иматъ значки. Който има значка, влиза въ Университета!

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Ами какъ искате иначе? Искате да се предизвика стѣклоновение, та, по силата на нѣщата, да се дойде до закриване на Университета? Нима това ще бѣде отъ полза за студентството, или за държавата? Напротивъ, азъ съмъ много доволенъ, че студентството е доста разумно.

П. Попивановъ (з): Разумно студентство, а се бие!

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Ако има побдително око отъ страна на академическия съветъ, могатъ да се издирятъ всичкитѣ причинители на смутовѣтъ.

П. Попивановъ (з): Това е истината.

Министъръ-председател Н. Мушановъ: Чакайте, де! Ако ние тѣй страстно разискваме тукъ този въпросъ, това значи, че сигурно нѣкой ще има прѣстъ въ тия борби между студентството Затуй, казвамъ, ако академическиятъ съветъ — което е негова длъжностъ — може сериозно да проучи работата и да разчисти всички партизански острастявания, ще настѣпи миръ, разумъ, въ интересъ и на студентството, и на Университета, и на държавата. И затова ще трѣбва, г-да, всички сериозно да погледнемъ на рабо-

тата и да видимъ отъ къде иде злото, за да го цѣримъ. Че има различни подкладки, че има елементи, които чакатъ и най-малкия смутъ, за да го използватъ за своитѣ попълзновения — това е безспорно. Азъ знамъ, кои елементи искатъ непременно да се предизвика смутъ, за да могатъ да отидатъ да правятъ раздори.

П. Попивановъ (з): Кои сж?

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Имаше хора, които, по свои лични причини, за свои лични интереси, по време на изпититѣ искаха да повдигнатъ метежъ. Най-напредъ тѣ организираха движението.

П. Попивановъ (з): Не метежъ, а студентството има право да защитава своитѣ права.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Трѣбва да се прави разлика между тѣхнитѣ прави и длѣжности и желанията на ония, които искатъ само да всѣватъ смутове. И нека се радваме, че студентството се поуспокоило. А за нараняванията и нападенията ще стане разследване. Азъ, обаче, не съмъ за това, полицаи да влизатъ въ Университета, да трепятъ студентитѣ.

П. Попивановъ (з): Единъ професоръ се е отказалъ да чете лекции, като е казалъ: „Азъ на полицаи лекции не чета“, и излѣзълъ. Това е фактъ.

Г. П. Геновъ (р): Кой е този професоръ?

П. Попивановъ (з): Венелинъ Ганевъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Какво е казалъ Венелинъ Ганевъ?

П. Попивановъ (з): Влиза въ аудиторията, намира вътре нѣколко полицаи седнали, понеже всичкитѣ студенти били излѣзли, и казва: „Понеже тукъ има само полицаи, азъ на полицаи лекции не чета“ — и излѣзълъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Има тукъ професоръ — г. Геновъ, почтенъ човѣкъ — който ще каже, дали това е истина.

Г. П. Геновъ (р): Нѣма такава нѣщо. Азъ не зная.

Г. Мариновъ (з): Докато ректорътъ на Университета дѣли студентитѣ на „наши“ и „ваши“, не може да има миръ въ Университета!

Г. П. Геновъ (р): Въ академическия съветъ той опроверга това.

С. Мошановъ (д. сг): Той е длѣженъ да го опровергае, защото, ако не бѣше го опровергалъ, не можеше да стои на ректорското мѣсто.

Г. П. Геновъ (р): Новиятъ правилникъ още не е влѣзълъ въ сила, защото не е утвърденъ отъ Министерството на народното просвѣщение.

П. Попивановъ (з): Г. проф. Геновъ нека каже, колко студенти има въ Университета и въ такова състояние ли е, въ каквото трѣбва да бѣде, българскиятъ Университетъ. Студентитѣ не напускатъ ли масово Университета и не се ли биятъ отъ фуражки? Не се ли поставятъ отъ неотговорни фактори хора съ червени шапки вѣнъ отъ Университета, за да биятъ студентитѣ? Нека сжщо каже, колко палки сж намѣрени, съ които сж чупени глави на студенти! Защо се крие истината, г. министъръ-председателю?

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Азъ не ща да крия истината, но не искамъ да давамъ видъ, че ще защитавамъ дадено течение въ студентството!

Н. Захариевъ (з): Не течение, а българскитѣ студенти трѣбва да се защитятъ.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з. Ст. В): Разбойници се защитаватъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Разбойници нѣма да защитавамъ, но нѣма да оставя младежъта, подбудена отъ различни страсти, да си чути плавитѣ. Ако академическиятъ съветъ не може да тури редъ, държавната властъ не може да не се намѣси. (Ржкоплѣскания отъ демократитѣ)

Т. Бошнаковъ (з): Г. министре! Тѣзи, които подклаждатъ студентитѣ, тѣ мълчатъ. (Сочи сговориститѣ цанковисти)

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Казвамъ, ако тѣ подклаждатъ, гѣхно е престѣплението!

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Отъ много мѣста ги подклаждатъ.

П. Попивановъ (з): Защо „казвате“! Журналиститѣ бѣха викани отъ ректора и ректорътъ имъ каза: „Заедно съ нашитѣ студенти, усиленитѣ отъ полицаитѣ, ще унищимъ цѣлото студентство, което е противъ насъ“. Вестницѣтѣ го писаха.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Противъ кого?

П. Попивановъ (з): Противъ фашиститѣ, противъ Цанковитѣ хора.

Г. П. Геновъ (р): Не може ректорътъ да каже такава нѣщо предъ журналиститѣ!

П. Попивановъ (з): Това го изнесе Кръстю Станчевъ, изнесоха го и други. Това е фактъ. Пресата писа дълго време.

Председателствуващъ С. Даскаловъ: (Звѣни)

П. Попивановъ (з): Или ще осѣдимъ тази преса, че лъже, или ще я признаемъ.

С. Цановъ (з): Г. г. народни представители! Повдигамъ този въпросъ съ желанието да се намѣрятъ начини, по пътя на закона, на правилницѣтѣ въ Университета, за да се премахне оня антагонизъмъ, който тамъ днесъ сжществува, и ония лагери, които днесъ тамъ се пораждатъ,...

Г. П. Геновъ (р): Това е вѣрно, че има антагонизъмъ и лагери. Това е жалкото.

А. Буковъ (з): Има и ступени глави.

С. Цановъ (з):... и въ кръга на възможното правителството да направи своето. Далечъ съмъ отъ мисълта, едни въ Университета да защитавамъ, а други да обвинявамъ. Азъ смѣтамъ, че всички студенти сж добри синове на своя народъ. Може нѣкои да иматъ едно разбирание за нѣщата или да сж се подали на едни вѣяния, а други да сж се подали на други, и да се борятъ помежду си. Ролята на академическата властъ и на правителството трѣбва да бѣде преди всичко педагогическа; да бѣде такава, че да урежда, да изглажда тѣзи спорове, а не да ги подсилва.

Ние имаме нужда отъ единство въ Университета, и оня, който се опитва тамъ да внесе партизанщина, трѣбва да получи заслуженото. Студентътъ може да има убеждение, студентътъ може да бѣде партизанинъ — защото той има право и да гласува — но студентътъ въ Университета е само студентъ и тамъ ще трѣбва да си остане такъвъ. Престѣпление къмъ правилницѣтѣ, къмъ порядкитѣ не бива да се върши. Ние можемъ да постигнемъ въ това отношение много повече по пътя на контакта, по пътя на поуката, на възпитанието, отколкото чрезъ силата. Но ония, които сж — както се лансираха слухове въ обществото — провинени, би трѣбвало да получатъ заслуженото.

Г. г. народни представители! Когато се спирамъ на релота на министра на просвѣтата, длѣжа сжщевременно да засегна и единъ другъ въпросъ — въпросътъ за stabilitетата на учителството. Днесъ азъ вѣрвамъ, че въ това отношение нѣма да сж много тѣзи, които ще ми противоречатъ. Една голѣма частъ отъ учителитѣ сж като настрѣхнали зайци, които не знаятъ откъде ще ги грѣмне. Изложени сж на работи, несъвмѣстими съ учителския моралъ, несъвмѣстими и съ държавнитѣ интереси. Азъ смѣтамъ, че ще трѣбва и въ това отношение да се даде да се разбере, че съ учителството, което е единъ отъ лостовѣтѣ на нашата култура, което е единъ отъ създателитѣ, творителитѣ на нашето бѣдеще, никой не трѣбва да си играе. За училищнитѣ настоятелства да не говоря — тѣ се разтурватъ, преди да сж се конституирали.

Би трѣбвало да се направи нѣщо за координиране дейността на училището съ читалището и съ кооперацията. Това сж институти много близки и координирането на

тѣхната дейност може да даде голѣми, благотворни резултати.

Сѣщо така трѣбва да се взематъ грижи — които нѣма да коствуватъ много на почитаемото правителство — за ония писателствуващи — много отъ които сѣ надарени съ таланти — които сѣ останали и безъ хлѣбъ, и безъ подслонъ. Една дребна мѣрка като тази, въ всѣка редакция или издателство да се постави по единъ, ще допринесе да може и този слой, малоброенъ, но надежденъ, сѣщо така да бѣде достатъчно подпомогнатъ.

Отъ Министерството на търговията, азъ смѣтамъ, че нищо не е направено отъ онова, което трѣбва да се направи за борба съ спекулата, за борба съ картелитѣ. Това, споредъ менъ, макаръ че е въпросъ на общата правителствена политика, все пакъ е въ инициативитѣ на г. министра на търговията, и ние трѣбваше досега да бѣдемъ сезирани съ много закони, съ много инициативи. Нѣма ги, но иска се, налага се да ги имаме.

По Министерството на благоустройството азъ бихъ пледиралъ каузата, че на трудовацитѣ не бива да се опредѣля работа. Наистина, тѣхната дейностъ дава колосални резултати. Тѣ вдигатъ съ своя трудъ въковни паметници. Но за смѣтка на физически трудъ занемарено е възпитанието на тѣзи деца, а въ времена като днешнитѣ би трѣбвало да се обрѣща особено голѣмо внимание на тѣхното възпитание. Знаете всички каква роля въ миналото, па и днесъ играе въ това отношение казармата. Днесъ, когато всички българчета не могатъ да минатъ презъ казармата, когато една голѣма частъ отъ тѣхъ сгаватъ трудоваци, би трѣбвало отъ трудовацитѣ не само да се иска физически трудъ, а да имъ се дава и възпитание, да се одѣля една частъ отъ времето за насаждане въ тѣхъ и на граждански добродетели.

Трудовата повинностъ би трѣбвало да се организира, ако щете, даже на войнички начала, съ войници. Трудовата повинностъ по селата трѣбва да се провежда съ постояннитѣ трудоваци и съ специалисти отъ градоветѣ.

Министъръ В. Димовъ: Това се прави.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Това не е войска — това е трудовакъ, който работи.

С. Цановъ (з): Ще пратимъ трудовацитѣ въ селата. Трѣбва да се организира използването силитѣ на тия десетки хиляди, които всѣка година отбиватъ своята трудова повинностъ. Прави се нѣщо и ние желаемъ въ скоро време да се направи всичко онова, което се чака.

Така че, г. г. народни представители, ние и тоя пѣтъ нито видѣхме отъ правителството ония дѣла, които ние и останалитѣ вѣрни нему народни представители желаеха да видятъ, нито пѣкъ получихме оня бюджетъ, който да задоволява всички нужди, всички изисквания на народа ни въ днешнитѣ моменти. Правителството си върви по старитѣ пѣтища. Правителството си служи съ сговористскитѣ теркове, макаръ че много време ни дѣли отъ 21 юний 1931 г.

С. Мошановъ (д. сг): Ако сѣ сговористски, тѣ сѣ добри.

С. Цановъ (з): Слушамъ, нѣкои отъ Сговора протестирайтъ, че дори не сѣ и сговористски — значи, ще да сѣ още по-страшни.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Поправиха те. Бѣди доволенъ, че те поправиха!

С. Цановъ (з): Правителството не даде онова, което се чакаше, не оправда народнитѣ очаквания. И азъ смѣтамъ, че тоя бюджетъ ще е последното доказателство за българския народъ, че това правителство за нѣщо повече, за нѣщо по-голѣмо, за нѣщо такова, което въ днешния моментъ се налага отъ нуждитѣ на народа и на държавата, е негодно; и на народа не остава нищо друго, освенъ да събере своитѣ сили и да го праги тамъ, кѣдето прати и неговитѣ предшественици.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Браво бе!

Н. Пѣдаревъ (д. сг. Ц): Камарата върши тѣзи работи, не народътъ.

Отъ мнозинството: (Къмъ лѣвицата) Защо не рѣкоплетъ скате? (Оживление)

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Г. Цановъ! Азъ Ви съветвамъ да поздравите този бюджетъ, защото нѣма вече да го видите. Да помните думата ми! Никога нѣма да видите бюджетъ отъ 5.100.000.000 л. Да го помните! Вие сте по-младъ отъ мене.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з. Ст. В): Значи, нѣма да правите другъ бюджетъ!

С. Цановъ (з): Г. министъръ-председателю! Нѣма ли да можете да направите поне още единъ такъвъ като този?

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Ние сме въ състояние да го направимъ, но вие нѣма да го направите. И не единъ, но още четири мога да направя, и още по-добри.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з. Ст. В): Този е последниятъ!

С. Цановъ (з): Щомъ ще сѣ още четири, не се сърдете толкова.

Председателствуващъ С. Даскаловъ: (Звъни) Моля! — Има думата народниятъ представителъ г. Георги Енчевъ.

Г. Енчевъ (з): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Съ всичката сериозностъ XXIII обикновено Народно събрание се готви да гласува третия редовенъ държавенъ бюджетъ, изработенъ отъ правителството на Народния блокъ. Могатъ да се породятъ много спорове около бюджетопоекта, обаче действителното положение, въ което страната живѣе, показва, че тѣзи спорове твърде често се пораждатъ само отъ желанието ни да споримъ, безъ обективно да преценяваме онова, което трѣбва да имаме предъ видъ, когато създаваме известни спорове.

Задачата и ролята на опозицията въ българския Парламентъ е малко по-лесна, затуй защото нейната роля се изчерпва само въ едно: да критикува. Задачата, обаче, на парламентарното мнозинство, заедно съ тая на Министерския съветъ, става все по-трудна отъ година на година, защото наистина условията, при които живѣе цѣлниятъ съѣтъ и по-специално България, поставятъ въ затруднение цѣлия Парламентъ, а най-много — управляващото парламентарно мнозинство, заедно съ изходящия отъ неговата срѣда кабинетъ.

Г. г. народни представители! Въ днешно време може да се спори голѣмъ ли е или е малъкъ представениятъ бюджетопоектъ; достатъченъ ли е той да задоволи всички нужди на държавата и народъ, които спокойниятъ наблюдателъ може да ги открива, да констатира и да търси начини за тѣхното задоволяване. Отъ мѣстото, на което стои онзи, който критикува и който има да се произнесе върху бюджетопоекта, зависи неговото схващане за размѣра, за голѣмината на внесенния проектъ за държавенъ бюджетъ. Българското правителство, въ лицето на финансовия министъръ, вчера направи своето изложение върху положението, стопанско и финансово на страната, което изложение — трѣбва да декларирамъ съ необходимата добросъвестностъ — трѣбва отъ всички ни да се признае, бѣ пропито съ искреностъта и загриженостъта на единъ министъръ, който не се шегува съ държавнитѣ въпроси, който не се шегува съ държавнитѣ финансии, на единъ министъръ, който действително вижда, че днесъ България има нужда отъ едно особено строго и прецизно отнасяне къмъ всички въпроси, свързани съ държавната хазна и съ интереситѣ и кеситѣ на онѣзи, върху които трѣбва да се сложи държавниятъ бюджетъ.

Г. г. народни представители! Достатъчно е за спокойния и добросъвестенъ наблюдателъ само да се проникне отъ направеното отъ финансовия министъръ експозе, за да схване, че наистина днесъ не може да става въпросъ за игра на бюджети, да може да схване, че наистина днесъ е цѣлъ подвигъ да се явите съ единъ проектъ на държавенъ бюджетъ при днешнитѣ времена и условия, при които именно правителството на България се явява да ви предложи на гласуване изработениятъ отъ него бюджетопоектъ на държавата.

Г. г. народни представители! По преценката на опозицията въ Парламента, представениятъ бюджетопоектъ е голѣмъ — голѣмъ не затуй, защото действително той е голѣмъ, но защото преценката на опозицията не може да бѣде по-друга, освенъ да направи по бюджета критика на управляващата партия, на кабинета. Бюджетопоектътъ въ нейнитѣ очи и съ нейния аршинъ мѣренъ — тъй както той е изготвенъ — представлява една грамадна тежестъ спрямо податнитѣ сили на българския народъ.

Н. Пждаревъ (д. сг. Ц): Опозицията още не се е изказала.

Г. Енчевъ (з): Опозицията си каза мнението въ пресата преди още бюджетопроектът да излезе от Министерския съветъ.

Н. Пждаревъ (д. сг. Ц): Да видимъ тукъ какво ще каже.

Г. Енчевъ (з): Тя си каза мнението въ пресата, и азъ мисля, че нѣма да има голѣмо различие между мнението на оппозицията, изказано въ пресата, и това, което тя ще каже тукъ отъ трибуната на Народното събрание. Сигуренъ съмъ, че тя ще констатира тукъ същото — че бюджетопроектътъ е голѣмъ и непоносимъ.

Н. Пждаревъ (д. сг. Ц): Вие г. Цановъ го причислявате къмъ оппозицията вече.

Г. Енчевъ (з): Г. г. народни представители! Парламентарното мнозинство създава голѣмата и тежка отговорност да се носи управлението на България въ сегашно време. Министерскиятъ съветъ, имайки предъ видъ всички нови претенции, които новитѣ времена създадоха въ всички обществено-стопански слоеве въ нашата страна, днесъ се движи по единъ пътница, които сѣ му позволили да се добере до най-възможнитѣ и безболезнени приходи, за да се гарантира поддържането на държавата.

Г. г. народни представители! Многобройни сѣ крещящитѣ нужди, които стоятъ открити въ областта на нашето земледѣлие, за да търсимъ кредити за задоволяване на всички тия нужди. Та дадохме ли ние достатъчно агрономи на българското земледѣлие? Та дадохме ли ние достатъчно училища на българското земледѣлие? Дадохме ли достатъчно голѣма възможност да се подготвятъ учителски кадри за просѣтвата на земледѣлската младежъ? Можемъ ли съ този бюджетопроектъ да дадемъ на българския земледѣлецъ-стопанинъ едни изгоди, каквито нѣкога Демократическиятъ съговоръ тъй щедро даваше съ всевъзможни премии, съ всевъзможни поощрения въ строежи, съ всевъзможни поощрения въ всички направления на българското земледѣлско стопанство? Но, г. г. народни представители, ако Демократическиятъ съговоръ тогава така действуваше, нѣма защо днесъ неговитѣ последователи да се самооблащаватъ и да се гордѣятъ, че наистина то е било само тѣхна положителна възможност да наредятъ единъ бюджетъ, който да позволява грамадни разходи, които направенитъ въ миналото смѣтководни провѣрки установяватъ. Днесъ, при съществуващитѣ стопански условия, не само въ едно направление нуждитѣ ще останатъ открити и незадоволени. Представениятъ бюджетопроектъ отъ 5.164.000.000 л. далечъ не може да задоволи нито нуждитѣ на страната въ благоустройствено отношение, нито чрезъ него може да се подпомогне тъй много нуждаещото се българско население отъ сѣрдства за направа на нови мостове, за направа на нови шосета, за доставка на всички съоръжения, потребни за поддържането на шосетата, на тѣзи голѣми нерви на нашитѣ пѣтни съобщения, безъ поддържането на които по-нататѣкъ нашето стопанство, безспорно, се затруднява. Ние сѣщо така създаваме и разбираме, че представениятъ бюджетопроектъ е малъкъ и ограниченъ поради факта, че при днешнитѣ условия не можемъ да го направимъ такъвъ, че да задоволи всички нужди, които се предявяватъ за задоволяване. Ние виждаме и констатираме съ тѣга, че нѣма да можемъ да поднесемъ на българското народно стопанство единъ бюджетъ, който наистина да тласне страната и нейното производство много напредъ. Ние изнасяме единъ бюджетъ много ограниченъ, рѣжейки отъ всички страни, свивайки държавната кесия, намалявайки всички разходи, за да можемъ само да съществуваме, за да можемъ само да пренесемъ държавата презъ този тежъкъ периодъ, за да достигнемъ до нѣщо по-известно, до нѣщо по-положително.

Никой, г. г. народни представители, не може да живѣе съ страхъ, че свѣтътъ и България ще останатъ завинаги въ днешното си положение. Всички трѣбва да живѣемъ съ положителната вѣра и надеждата, че както свѣтътъ, така и България ще промѣнятъ условията на своето съществуване, че ще настѣпятъ дни, когато и бюджетитѣ ще бждатъ такива, каквито трѣбва и каквито заслужава държавата, че ще дойдатъ дни, когато всички мѣроприятия, целящи да повдигнатъ народното стопанство, ще бждатъ обслужвани съ сѣрдства отъ държавния бюджетъ достатъчно много, гарантирано и сполучливо.

И така поставяйки, г. г. народни представители, въпроса за държавния бюджетъ и презъ сегашната сесия на Ка-

марата, ние ще трѣбва да се справяме съ много трудности, за да видимъ единъ бюджетъ напълно реализиранъ.

Какво представляватъ сегашнитѣ бюджети, не само на България, а на много държави въ свѣта? Тѣ сѣ написани на книга, но кой гарантира реализирането имъ? Колкото и внимателно и старателно да сме търсили положителнитѣ приходи, все пакъ ние виждаме отъ таблицитѣ въ бюджета, че никога не сме имали положителни, реални постѣпления, за да се видимъ изправени предъ единъ реаленъ бюджетъ. По отношение на поземелния данѣкъ се направи упрѣкъ отъ преждеговорившия, че той билъ увеличенъ споредъ представения бюджетопроектъ. Поземелниятъ данѣкъ е предвиденъ увеличенъ, обаче фактически никой не може да ни увѣри, че предвиденитѣ 65 милиона лева ще постѣпятъ въ държавнитѣ каси. Да го предвидимъ значи едно, да го реализираме, да го съберемъ, значи съвсемъ друго. И само когато, г. г. народни представители, съ специаленъ законъ увеличимъ размѣра на данѣка, тогава правителството ще заслужава справедливо упрѣка, че хвърля една нова тежестъ върху народното стопанство. При това положение, когато съ така ограничени възможности и сѣрдства се действува, безспорно, нито финансовиятъ министъръ вчера, нито днешниятъ, нито утрешниятъ, нито никой другъ на негово мѣсто, не може да каже съ положителностъ, че внася единъ бюджетъ, който ще бжде реаленъ и въ края ще свърши безъ дефицитъ.

Но, г. г. народни представители, когато имаме да се изнасяме за дейността на едно правителство, когато имаме да преценяваме неговата дейностъ за изготвянето на единъ държавенъ бюджетъ, не бива да забравяме, че този бюджетъ се изготвя при съществуването на още много открити въпроси, които, ако биха могли да бждатъ разрешени, много отъ перата въ нашитѣ бюджети щѣха да бждатъ съвсемъ други, съвсемъ другояче поставени. Нека днесъ, когато имаме да съдимъ парламентарното мнозинство за това, че се явява предъ българския народъ, чрезъ Министерския съветъ, съ единъ бюджетопроектъ пакъ като миналия, да бждемъ добри съдии и да имаме предъ видъ, че това парламентарно мнозинство съ една положителна вѣра носи всичкитѣ тежести на едно трудно управление, каквото днесъ България има. За насъ, парламентарното мнозинство, управлението на страната не е луксъ, не е радостъ, не е утѣха и надежда, а товаръ. И азъ се чудя, защо българската оппозиция, която на наше мѣсто сигурно нѣма да направи и толкова, колкото направихме ние, защо тъй охотно, защо тъй ревностно иска всѣки денъ да види всрѣдъ парламентарното мнозинство скандали, побоища, буйства, разложение, за да може въ утрешния денъ да бжде на неговото мѣсто. Нима почитаема оппозиция, ако дойде на нашето мѣсто и не потърси заеми, ще намѣри сѣрдства отъ каситѣ на опрѣслия български земледѣлецъ? Нима тази оппозиция, стояща на мѣстото на днешното парламентарно мнозинство, ще може да направи да се продава по-скѣпо българското производство, за да може данѣкоплатецътъ да бжде обложенъ повече?

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Въ оппозиция обещавахте, а на властъ тъкмо обратното вършите.

Министъръ В. Димовъ: Не сме обещавали нищо.

Г. Енчевъ (з): Остава само едно, г. г. народни представители, което може да оправдае едно подобно поведение на оппозицията. Това е стремението ѝ да измѣсти ония, които години подъ редъ полагаха неимоверни усилия за спасението на нашата страна.

Г. г. народни представители! Редица усилия направи българското правителство, за да се справи съ страшното стопанско положение на нашата страна. Нѣма да отмина, смѣтамъ за мой дългъ да отбележа тукъ всички усилия, които правителството полага и които твърде често могатъ да бждатъ сравнявани съ подвизи — правителство, което въ много моменти се жертвува срещу народното негодование.

Г. г. народни представители! Въ времена, когато народътъ протѣга рѣще къмъ българската властъ да му оправни смѣткитѣ, . . .

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): За да я сваля.

Г. Енчевъ (з) . . . да му уреди задълженията, да му уреди частноправниѣ отношения; когато българскиятъ производител протѣга рѣще къмъ българското правителство и казва: „Намѣрете пазари и продайте нашето производство“; когато частната инициатива почти е умъртвена и замѣстена отъ тая на държавата по дългъ и по необходимостъ; когато въ всички области на стопанството се

чака българската държава да стане търговец и да произведе производството — азъ не мога да не бъда единъ добросъвестенъ съдия и да не призная, че имаше моменти, когато българското правителство прояви цѣли подвизи, за да може да канадизира и негодуванието, и стопанския хаосъ, и обърканитѣ смѣтки, и всички отношения, които наследи, за да може да ликвидира съ едно тежко и страшно наследство. Г. Кънчевъ! Недейте се сърди.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Това е клише, г. Енчевъ. По-конкретно приказвайте и вижте какво е направено. Оставете тѣзи агитационни клишета. Преди 3 години тѣ можеха да се слушатъ. И г. Стефанъ Цановъ си завъртъ клишето.

Г. Енчевъ (з): Ако този бюджетъ е голѣмъ, ако той е непоносимъ, ако съ него нѣма да задоволимъ онова, което трѣбва да задоволимъ, би трѣбвало конкретно да се посочи, да се опредѣли съ какъвъ другъ бюджетъ ще стане това — въ какви размѣри, съ какви приходи, отъ къде, отъ кого, отъ кое съсловие да се събератъ тѣ, за да се гарантира този бюджетъ. Практиката въ Парламента, да се задоволяваме само съ общи приказки, нѣма да даде резултатъ, въ смисълъ нѣма да облекчи нашето стопанско положение. Черната работа ще се извърши въ комисията. Нека всѣки, който може да бѣде полезенъ, да дойде тамъ и да посочи нови природни източници, да посочи нови възможни реформи въ областта на данъчното облагане, което трѣбва да легне върху българския данъкоплатецъ; да изпълни добросъвестно своята тежка и отговорна задача. Нека въ сегашното време българскиятъ Парламентъ да има предъ видъ условията, при които правителството е работило досега, за да дойде до този бюджетопроектъ.

У насъ много въпроси стоятъ открити. Чиновническиятъ въпросъ, който сѣщо така е откритъ, се повдига нееднократно. Този въпросъ, като голѣмъ социаленъ въпросъ, трѣбва да бѣде разрешенъ въ смисълъ, чиновникътъ да получи своята стабилитетъ, за да се знае въ България, кой е чиновникъ, кой ще чиновническува, и единъ човѣкъ, който може да бѣде чиновникъ, като стане такъвъ, да знае, че има една професия, една кариера, която ще му позволи да съществува.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Направете го, бе джанъмъ. Какво ви прѣчи?

Г. Енчевъ (з): Когато 8 години България бѣше управлявана отъ едно управление, което претендираше за силна властъ; когато 8 години това управление развѣваше байрака на силната властъ въ тази страна, на голѣмата сговорчивостъ, на голѣмата инициатива, на голѣмата предприемчивостъ, чудно ми е, защо това управление не можа да навлѣзе и въ този въпросъ, за стабилитета на чиновниците, и да се опита да потърси неговото разрешение. И следъ като констатирамъ, че този въпросъ остава неразрешенъ и днесъ, и може би ще остане неразрешенъ още за дълго време, азъ трѣбва да изтъкна, че наистина редица въпроси отъ този родъ сѣ спѣвали и днесъ спѣватъ правителството да има единъ бюджетъ съ по-опредѣлени, по-конкретно поставени цели, задачи и нужди, които то има да постига и да задоволява. Чиновническиятъ въпросъ у насъ започва да става страшенъ, започва да застрашава страната, започва да става единъ въпросъ, на който въ утрешния день всѣко правителство не ще може да устой подъ напоритѣ на ежедневнитѣ усилия, правени въ този пътъ.

Но, г-да, само чиновническиятъ въпросъ ли е? Сѣщо така следва пенсионниятъ въпросъ, въпросътъ за народната просвѣта, за административното дѣлене на страната. Нека за момента разгледаме пенсионния въпросъ — единъ тежъкъ и голѣмъ въпросъ за българскитѣ данъкоплатци; тежъкъ и голѣмъ въпросъ и за българската държава въ времена, когато и дветѣ страни иматъ право. Има право пенсионертътъ, онзи, който е прослужилъ при известни и установени условия. Българската държава е длъжна да го подпомогне, следъ като той не бѣде повече на служба. Има право и българската държава, когато данъкоплатецътъ сѣ въ затруднено положение, не могатъ да посрѣнатъ своитѣ нужди и да понасятъ данъчнитѣ тежести, да навлѣзе въ този въпросъ, повдигнатъ не единъ пътъ, а много пъти. Опитътъ да се разреши този въпросъ създаде бури отъ негодувания и роптания. Правителството, което има всичкото съзнание да прави всички възможни икономии и съкращения, да търси начини, по които най-лесно и безболезнено да посрещне съществуващитѣ нужди на държавата, е навлѣзло въ този въпросъ и се опита да го

разреша, но този му опитъ му създаде само неприятели, защото и пенсионери, и всички, които бѣха засегнати, останаха сърдити, недоволни отъ това разрешение на въпроса.

Г. г. народни представители! Колко по-лесно би било да се представи единъ бюджетопроектъ, ако, напр., въпросътъ за народната просвѣта бѣше разрешенъ досега у насъ; ако се знаеше точно какво представлява българската просвѣта презъ новитѣ времена, какъвъ е нейниятъ кадѣръ, какво може да бѣде тя утре. Сега ни се представя бюджетъ при неразрешенъ въпросъ за народната просвѣта. И тамъ липсва стабилитетъ, и тамъ има тежести въ неустановени размѣри, и тамъ има всевъзможни лжкатушения. Това ще продължава дотогава, докогато все пакъ сегашното правителство и сегашното парламентарно мнозинство не се нагърбятъ да разрешатъ тежката задача за българската просвѣта. Г. г. народни представители! Въпроса за българската просвѣта всички компетентни срѣди имаха възможностъ дълго, дълго да го обсъждатъ и да кажатъ своята тежка, но справедлива дума. Дълги съвѣщания, дълги проучвания, много и много съвети, преценки бѣха направени, все за да се посочи, какъ трѣбва да се реформира тя, но все пакъ ние още не сме дошли до едно окончателно и положително разрешение на този въпросъ.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Никакво решение.

Г. Енчевъ (з): Има вече единъ проектъ, написанъ отъ специална комисия.

Административното дѣление. Г-да! Сигурно нашиятъ бюджетъ нѣмаше да представя единъ такъвъ разходъ за издръжката на администрацията, ако имаше друго административно дѣление и ако, напр., нашата полиция, по подобие на оная на Западъ, представляваше институтъ, който да не бѣде играчка въ ръцетѣ на министри или на Х, У, партизани, но да бѣде единъ институтъ, подобенъ на българската армия, който да служи само за опазване имота, живота и честта на гражданитѣ на тая страна. Бюджетътъ щѣше да бѣде по-другъ, ако у насъ не съществуваха 16 окръжи съ толкова много административни служби, а ако въ България имаше само 2—3 окръжа съ много помалки нужди. При такова ново административно дѣление, очевидно е за всички ни, че щѣхме да имаме единъ разходъ далечъ по-малкъ. Сегашниятъ разходъ е възприетъ отъ Министерския съветъ не отъ любовъ къмъ възприемане на по-голѣми разходи, но защото този разходъ се налага, за да се поддържа, при съществуващото положение, единъ такъвъ апаратъ, какъвто е нашата полиция и администрация.

Г. г. народни представители! Чухте отъ изложението на финансовия министъръ, че провеждането на досегашния бюджетъ на държавата се е оказало не така лесно, че не така лесно е могло да се уреди и нашиятъ търговски балансъ. И той самъ признава, пѣкъ и всички икономисти у насъ и въ цѣлия свѣтъ не скриватъ, че никѣде въ свѣта нѣма държава, която да не страда отъ валутни затруднения.

Г. г. народни представители! Ако бихме могли да си осигуримъ пазари; ако би могло да съществува въ свѣта държави, които да прѣтѣгатъ ръце, за да купуватъ нашитѣ произведения, тѣй както е било нѣкога, близо около войнитѣ и малко преди тѣхъ, нѣмаше да съществува това ограничено постѣпление на девизи, нито пѣкъ сегашниятъ търговски балансъ, пасивенъ по отношение на много държави, а щѣхме да имаме по-други възможности, и нашиятъ бюджетопроектъ сега щѣше да бѣде другъ. Но, г. г. народни представители, не чрезъ обявяване на война могатъ да се завладяватъ пазари за производството на България; не чрезъ скъсване на дипломатическитѣ връзки съ чуждитѣ държави може да се постигне това. То може да се постигне по пътя на едно примирение, по пътя на едно искрено сътрудничество съ всички съседни държави, по пътя на ясно различаващо се отъ миналото поведение на цѣлокупния български народъ, за да можемъ да дойдемъ до положението, когато пазаритѣ ще бѣдатъ, макаръ и бавно, но сигурно, завоювани за българскитѣ произведения.

Трѣбва ли, г. г. народни представители, въ днешното време ние да накараме българския производителъ да се отчайва и да пада духомъ? Трѣбва ли да му посочваме, че единствено българското правителство е виновно за това, че цената на неговото производство е спаднала? Трѣбва ли да тровимъ душата на българския производителъ съ тази демагогия, когато туй правителство е полагало и полагало всички усилия, когато то още отъ началото на идването си на властъ не е преставало да улеснява българския производителъ? Като доказателство за усилията му въ това направление нека се посочи фактътъ, че се про-

дължи съществуването на Дирекцията за храноизнос, а следъ това се възприе и монополътъ за търговията съ жито. Нека се посочатъ реалнитъ загуби отъ този храноизносъ, възлизаци надъ 1 милиардъ 200 милиона лева. Тъзи загуби може би сега се качватъ, защото никой не може да гарантира, че нашето производство, посредствомъ монопола, ще добие по-голяма цена и по-голямъ и положителенъ пласментъ.

Г. г. народни представители! Въ този пътъ на търсене пазари ние нѣма защо да отречемъ, че и тѣзи усилия не сѣ дали очакванитъ резултати, защото има причини, стоящи извънъ самото правителство и неговитъ възможности. Нѣма защо ние, българскитъ народни представители, които живѣемъ всрѣдъ народа си, които познаваме неговитъ нужди и болки, които познаваме отношенията му съ държавата, които знаемъ възможнитъ лѣтници за намирането на пазари, да скриваме предъ този народъ, че сме заградени отъ държави, които се самоиздържатъ. За насъ е щастие, че не сме индустриална страна, а сме земеделска страна, но едновременно съ това, нещастие то за насъ е тъкмо тамъ, че сме земеделска страна, на която производството е тъй много евтино.

А. Аврамовъ (з): Щастие е, че сме земеделска страна, Георги. У насъ нѣма гладъ.

Г. Енчевъ (з): Г. г. народни представители! Кое друго правителство, на мѣстото на сегашното, би могло да направи чудеса, за да накара външния пазаръ да купува нашето жито по 10 л. килограма? Кое друго правителство би могло да направи тѣзи подвизи, които сегашното правителство прави, за да може, съ цената на много загуби за държавата, отъ малко-малко да помогне? Наистина, живѣе се въ периодъ на неравна борба; живѣе се въ условия, които не позволяватъ да се поддържа противната теза. Наистина, производството днесъ не достига да задоволи нуждитъ на стопанина, производството не плаща своитъ производствени разности. Но когато нѣма другъ изходънъ пътъ и когато не виждаме никоя друга държава да посочва като примѣръ едно голямо благоденствие, дължащо се на инициативата на нейното правителство, защо тогава да насочваме парламентарната критика въ тая погрѣшна посока и защо да не се признаятъ добросъвестнитъ усилия, които се полагатъ въ това направление?

Г. г. народни представители! Нека ми бѣде простено да изповѣдамъ едно мое схващане по въвеждането на монополната търговия и твърде честото вземане отъ страна на държавата инициатива за вършене на търговия. Никога, презъ никое време, държавата не е била добъръ търговецъ. Винаги частната инициатива е била добре изпълнена, добре провеждана и е давала повече отъ удовлетворителни резултати. Въ днешно време ние направихме едно малко отклонение, като впрегнахме държавата въ търговски инициативи, а изпуснахме изъ предъ видъ да впрегнемъ въ тѣзи инициативи българската кооперация, която, освобождавайки държавата отъ грижата да стане търговецъ само за положителни загуби, би могла да изиграе една роля като търговецъ, ако не колкото държавата, то приблизително колкото нея, и да освободи българската държава отъ всичкитъ онѣзи спѣнки, предъ които тя се изправя, за да извършва известни търговии.

Г-да! Въ коя търговия българската държава е спечелила? Въ търговията съ розовото масло тя е въ загуба. Нашитъ сведения показватъ, че хиляди килограми розово масло стоятъ въ антрепозититъ на Земеделската банка; нашитъ сведения показватъ, че държавната търговия съ ориза свършва съ загуба; че държавната търговия съ розовия цвѣтъ свършва съ загуба; че държавната търговия съ тютюнитъ свършва съ загуба; че държавната търговия съ зърненото производство свършва съ загуба. Държавата досега навсѣгѣ се е оказала като негоденъ търговецъ — тя винаги е губила. И ако не бѣше голѣмата поддръжка, която получава тя отъ многобройнитъ свои помозиции, въ лицето на стопанскитъ съсловия, увѣренъ съмъ, г. г. народни представители, че този търговецъ, държавата, отдавна щѣше да фалира и да престане да се занимава съ търговия. Но, г-да, нека всѣки отъ насъ за себе си — въ това число и азъ — вземе върху себе си голѣмата отговорностъ, че ние малко сме работили за създаването, закрепването, провеждането и ориентирането на нашето кооперативно движение въ страната. Ако нашето кооперативно движение би могло да бѣде приближено до грижитъ на държавата, ако то би могло да спечели отдѣлването на по-голямъ грижи отъ страна на държавата за неговото съществуване и за неговото правилно ориентиране, азъ съмъ напълно увѣренъ, че държавата съ голямо спокойствие би могла да

отхвърли отъ себе си голѣмия си товаръ да прави търговия и предприятия и да ги възложи на българската кооперация.

Г. г. народни представители! Въ България съществуватъ благоприятни условия за разрастването на голѣмата сега съществуваща българска кооперация въ този ѝ видъ, въ който тя днесъ живѣе, за да стане още по-голяма. За кооперативното дѣло, за кооперацията сѣ потрѣбни едни по-специални грижи, които не смѣтамъ за нужно при общитъ дебати по бюджетопроекта да разглеждамъ, за да може наистина българската кооперация да стане факторъ наравно съ всичкитъ, които тя познава и съ които е била въ връзки въ свѣта.

Но, г. г. народни представители, българското кооперативно движение се е ограничило само вътре въ страната. То не е могло да успѣе, благодарение на грѣшки въ миналото, да се постави въ връзка съ голѣмото международно кооперативно движение, за да можемъ днесъ не да срѣщаме тѣзи затруднения, а да сме при едно по-друго положение на нѣщата, да не сме изправени предъ толкова много затруднения, които днесъ съществуватъ. Ролята на кооперацията за въ бѣдеще и понастоящемъ си остава една отъ онѣзи, които трѣбва да се изпълнятъ при съдействието на българската държава, защото наистина българската кооперация може да изиграе чудотворна роля — да спаси народното стопанство отъ много конфликти, отъ много изненади, отъ много непредвидени икономически удари, които могатъ да дойдатъ.

Г. г. народни представители! Правителството, излизащо изъ срѣдитъ на Народния блокъ, бѣше упрѣкнато, отъ току-що завършилния ораторъ, като по-конкретно този упрѣкъ бѣше насоченъ къмъ г. министра на търговията, промишлеността и труда, въ това, че не сме дошли до едно изравняване на ценитъ на индустриалното и земеделското производство. Азъ нѣма да отрека, че наистина съществува една голяма аномалия, че съществува една голяма разлика въ ценитъ на земеделското и индустриалното производство, която души и просто конфликтира онѣзи, които участвуватъ въ консомацията на едното и другото производство.

Г. г. народни представители! Азъ помня едно обяснение, давано пакъ отъ министерската маса, че, колкото и добросъвестно да създадохме законъ за борба съ картелитъ въ страната, колкото и добросъвестно народното представителство да положи усилия да влѣзе въ сѣщията на въпроса, невъзможна е една борба съ картелитъ въ България, невъзможно е унищожението имъ, невъзможно е поне временното имъ спиране, поне временното имъ отстранение отъ нашия стопански животъ. Ние сме се натъкнали на друго едно пропуснато положение, което допълнително се явява като една сериозна прѣчка: ако картелната комисия намали ценитъ на известни индустриални производства или производство, веднага, обтѣжени, решенията ѝ въ Административния съдъ падатъ, защото има запазено едно право, да се обжалватъ тѣзи решения и, отъ тамъ, рѣшетъ на обвинявания въ слаби грижи въ това отношение почитаемъ министъръ на търговията, промишлеността и труда, г. Гичевъ, оставатъ вързани — той не може, при съществуващото положение за правата на Върховния административенъ съдъ, да бѣде единъ отъ голѣмитъ борци за унищожаването на картелитъ.

Но, г. г. народни представители, нима българскиятъ капиталъ, събранъ и организиранъ въ картели за борба срещу народното стопанство, трѣбва да бѣде удрученъ съ нѣкакви особени заповѣди? Нима неговитъ притежатели нѣматъ достатъчно усѣтъ да разбератъ, че възможнитъ избѣгвания отъ ударитъ на единъ законъ могатъ да ги поставятъ въ утрешния день предъ положението, да нѣматъ индустрия, да нѣматъ възможностъ да бѣдатъ пласъори въ българското стопанство за нуждитъ на българскитъ консоматори? Г. г. народни представители! Ако българскитъ капиталисти искатъ въ това отношение да използватъ слабата страна на българската държава, която не може да се самозащити въ единъ моментъ, не знамъ каква и кому трѣбва да бѣде утрешния день отговорността за единъ голѣмъ конфликтъ въ това отношение. Все пакъ азъ смѣтамъ, че макаръ урегулирането на ценитъ на индустриалното и на земеделското производство да не е предметъ на закона за бюджета на държавата, българското правителство, при тѣзи усилия, които полага, нѣма да пропусне своя дългъ — то има още много време — да отиде по-далече и да постави въ известностъ предъ българското обществено мнение, предъ българското общество, какво е истинското положение на индустрията, трѣбва ли тя да бѣде вѣчно люлѣна въ люлка и трѣбва ли най-сетне да се иска отъ нея да даде

ония жертви, които сж необходими въ днешнитѣ времена, когато нашето стопанство се огъва.

Г. г. народни представители! Азъ съмъ съ вѣрата, че и този въпросъ по-късно сигурно ще бѣде представенъ на вниманието на почитаемото народно представителство, за да се занимае съ него и да опредѣли общитѣ мѣрки, които трѣбва да бѣдатъ взети въ това направление. Днесъ този въпросъ стои откритъ.

Г. г. народни представители! Цѣлата тая редица въпроси, които стоятъ открити, сж една достатѣчна спѣвка, за да можемъ да излѣземъ съ единъ такъвъ бюджетно-проектъ, какъвто, споредъ мнозина, трѣбва да бѣде даденъ днесъ на българската държава. Азъ намирамъ, че при това положение, като преценимъ всички нужди, които трѣбва единъ бюджетъ да задоволи — а тѣзи нужди смѣстуватъ, ние ги намираме, ние ги откриваме — ние сме безсилни да ги задоволимъ. Представениятъ бюджетно-проектъ на държавата за новата финансова година, прецененъ добросъвѣстно, по размѣра си е малъкъ, за да може да стигне да задоволи всички нужди. Но, критикуванъ отъ другата страна (Сочи лѣвицата) на българския Парламентъ, той ще бѣде намѣренъ голѣмъ. Г. г. народни представители! Ние не можемъ да направимъ скокове въ това отношение. Нѣма да се намѣри министъръ на финанситѣ да направи скокове съ бюджета. Ще се отива последователно къмъ ликвидиране на създаденото положение; ще се отива къмъ ново и внимателно разрешаване на известни въпроси, които сж свързани съ самия бюджетъ. Скокове, революции съ държавнитѣ бюджети въ никоя страна не се правятъ. Сигурно и у насъ нѣма да се намѣри министъръ на финанситѣ, който би поелъ голѣмата отговорност да прави скокове въ своя проектъ за държавния бюджетъ.

Г. г. народни представители! Какво преследва да задоволи нашиятъ бюджетъ? Поддържане държавната машина. Кажете вие, г-да, които, като опозиционери, ще вземете думата по нашия бюджетъ: България може ли да остане, при туй положение, безъ чиновници, може ли да остане безъ нуждния държавенъ апаратъ за извършване всички служби, може ли да остане безъ армия, може ли да остане безъ полиция, може ли да остане безъ всичкитѣ потребни служби, поддържането на които се налага и за които се искатъ срѣдствата, предвидени макаръ и въ тѣй малъкъ размѣръ?

Д. Апостоловъ (д. сг. Ц): Безъ надничари, които да ядатъ и пиятъ по кафенетата и да не работятъ нищо, може. Нали затуй е гюралтията ви за мината „Перникъ“?

Г. Мариновъ (з): Сегашнитѣ надничари работятъ, а вашитѣ ходѣха само да ядатъ и да пиятъ.

Г. Енчевъ (з): Г. г. народни представители! За да направимъ една икономия, трѣбва да се опредѣли, кое отъ съществуващитѣ министерства въ България трѣбва да унищожите. Да унищожите министерство, не можете; да оставите министерство съ половината срѣдства за издръжка, това Парламентътъ нѣма да допусне и не бива да го допусне. Безспорно, ние ще трѣбва да констатираме, че, въпрѣки съществуващото положение, правителството на България и нейниятъ Парламентъ не може да не уредятъ въпроса за държавния бюджетъ. Какъвъ другъ по-голѣмъ актъ има да извършва българскиятъ Парламентъ? Ако е въпросъ до една интерпелация — това е най-лесната работа; ако е въпросъ до питане, ако е въпросъ твърде често и до препирни и скандали въ Камарата — и това е много лесна работа. Най-голѣмиятъ актъ на българския Парламентъ и на всѣки парламентъ, безспорно, остава уреждането на държавния бюджетъ. Изкуство е да се направи държавенъ бюджетъ. По логиката въ разсѣжденията на мнозина, днесъ едва ли би могло да се намѣри министъръ на финанситѣ, едва ли би могло да се намѣри Министерски съветъ, който да излѣзе съ проектъ за бюджетъ на българския народъ. По-неже днешното правителство не е дошло на властъ да управлява чрезъ обещания — както мнозина се опитватъ да ни обвиняватъ, че сме давали обещания съ целъ да правимъ само демагогия — а е дошло да управлява, следъ като е убедило българския народъ, че, въпрѣки голѣмитѣ затруднения, той трѣбва да понесе борбата за своето самостоятелно управление, че въпрѣки голѣмитѣ трудности, въ които живѣе стопанството, българскиятъ народъ трѣбва да има своя бюджетъ, българската държава трѣбва да съществува съ своя бюджетъ. И правителството не се бои, защото то смѣта, че изпълнява единъ свой дългъ, възложенъ му отъ конституцията — да гарантира на българската държава единъ бюджетъ. Елате вие, които смѣтате, че бюджетътъ, който българското правителство ви

поднася, отъ 5 милиарда лева, е голѣмъ при днешното тежко положение, и кажете кой отъ неговитѣ пунктове можете да унищожите, кой отъ неговитѣ пунктове намерите за достатѣчно голѣмъ, за да го отрѣжете, да го махнете. Въ областта на здравеопазване народа ли, въ областта на подпомагане земледѣлието ли, въ областта на подпомагане индустрията ли, въ областта на подпомагане благоустройственото дѣло на България ли — въ коя област вие намерите прѣснати излишни срѣдства, за да можете да упрѣквате правителството, че представя единъ бюджетъ съ излишни разходи, съ отегчаващи приходи, предвидени да постѣпятъ по него?

Г. г. народни представители! За тѣй многобройнитѣ нужди на България, които трѣбва да се задоволяватъ, единъ бюджетъ отъ 5 милиарда е недостатѣченъ — ще трѣбва малко по-голѣмъ. Биха ме упрѣкнали нѣкои, пледирайки, че бюджетътъ трѣбва да бѣде по-голѣмъ, че съмъ партизанинъ на увеличенията на вещественитѣ разходи, на голѣмитѣ заплати. Бързамъ по този случай да се изясня.

Г. г. народни представители! Кой другъ, освенъ управлението на Народния блокъ, чрезъ сегашния кабинетъ, можѣ не единъ пътъ да влѣзе въ война съ интереситѣ на многобройното и много измѣнено българско чиновничество, за да намали заплатитѣ? Кѣде сж онѣзи голѣми, страшно голѣми заплати, които нѣкога съществуваша у насъ, за които по стѣгди и междани се опитватъ нѣкои и днесъ да разправятъ? Може ли да посочи нѣкой, че нѣкъде се получаватъ такива голѣми заплати, за да бѣде обвинено едно парламентарно мнозинство, че, благодарение на любовта си къмъ голѣмитѣ заплати, внася единъ проектъ за бюджетъ съ цифра 5.165.000.000 л.?

Г. г. народни представители! Всичкитѣ възможни икономии, всичкитѣ възможни стѣгания и свивания, които трѣбва да се направятъ на държавната кесия, сж правени. Азъ не зная презъ другъ режимъ да е било толкова много прецизно държавното смѣтководство по отношение разходитѣ, които се вършатъ. Вие сте свидетели, вие наблюдавате конфликти поради това, че всѣки день се правятъ все по-голѣми и по-голѣми съкращения било на веществени разходи, било на чиновнически заплати и т. н.

Г. г. народни представители! Въ кой пунктъ на нашия проектъ за държавенъ бюджетъ би могло да се намѣри нѣкое перо за нужди, които да не съществуватъ, или, ако съществуватъ, да сж несъществени или да сж нужди, които по своето естество не трѣбва да бѣдатъ задоволени?

Г. г. народни представители! При тѣзи стопански условия, въ които всички живѣемъ, при тѣзи много тежки за българския народъ условия, които изброявамъ, азъ нѣма да обвиня, че една частъ отъ българския народъ плува въ благоденствие, а другата мизерствува. Интереситѣ отъ периферията до центъра сж свързани; щомъ въ единитѣ нѣма, нѣма и въ другитѣ. Ние се убедихме, убедихте се и вие, които бѣхте нѣкога голѣми поддържници на това, че българскиятъ селски народъ ималъ пълни възглавници съ пари — че това сж праздни приказки. Българскиятъ народъ днесъ не може да свърже двата края. Това ние виждаме, всѣки день ние сме свидетели и се убеждаваме въ тази горчива истина, че българското село изнемогва и е предъ катастрофа. Нѣма защо да не признаемъ, че правителството на Народния блокъ не сж единъ законъ, не сж единъ свой отдѣленъ актъ се е опитвало да закѣрри това тежко положение. И действително, въ това направление то постигна резултати, колкото и незадоволителни да сж тѣ.

Г. г. народни представители! Грижитѣ на правителството, убеждавайки се, че трѣбва да се спаси българското село, сж повече отъ похвални. Грижитѣ на правителството много често сж се обръщали въ цѣли подвизи. Едно правителство, което намѣри куражъ въ себе си, което намѣри сили и подкрепа въ парламентарното мнозинство да излѣзе на открита борба, за да урежда смѣткитѣ на българското стопанство съ неговитѣ кредитори; едно правителство, което намѣри много морални сили въ себе си, за да излѣзе и уреди въпроса съ баталясалитѣ и закѣснѣли данѣци, тежащи върху данѣкоплатцитѣ въ страната отъ 1877 г. насамъ; едно такова правителство, което отиде много далечъ въ своитѣ усилия да подпомага, излиза съ убеждението, безспорно, че подпомага именно основата на българската държава. Кой противникъ днесъ би могълъ да твърди противното, че, когато българското село нѣма, другитѣ съсловия могатъ да иматъ? Кому служатъ другитѣ съсловия въ нашата страна, така сложена стопански, освенъ на българското село? Спрѣлъ консомацията, българскиятъ стопанинъ не може да участвува въ процеса на

консомацията. Вземете шивача, вземете обушаря, вземете коларя-дърводѣлецъ, отидете по-нататък да разгледате смѣтките на лѣкаря. Колкото болень да е българскиятъ стопанинъ и да има нужда отъ лѣкаръ, той не може да се ползува отъ него, защото не може да плати и малкия лѣкарски хонораръ, липсватъ му срѣдства да си купи и необходимитъ му лѣкарства.

Българскиятъ адвокатъ ли днесъ е добре? Нека не ви прави странно впечатление, че единъ народенъ представителъ отъ земеделската парламентарна група, която нѣкога много война е водила срещу българския адвокатъ, днесъ ви казва, че българскиятъ адвокатъ е заставенъ да чака много на своята капия, защото неговиятъ клиентъ, намираща се въ село, нѣма пари да си плати и марката, за да се заведе дѣло, а камо ли да плати адвокатския хонораръ. Българскиятъ адвокатъ днесъ нѣма пари да задоволява своитѣ правни нужди, да задоволява изискванията на неговата професия. И азъ разбирамъ, защо наредъ съ всички, които сж застанали да чакатъ да настѣпи благоденствие въ българското село, което е основата на стопанския животъ въ страната, и българскиятъ адвокатъ трѣбва да чака, а заедно съ това да понася несгоди и да страда.

С. Ризовъ (з. Ст. В): Идете днесъ да видите, че по дѣлото, което се разглежда въ Шуменъ, има 100 адвокати.

Г. Енчевъ (з): Кое друго съсловие днесъ въ нашата страна може да живѣе? Търговцитъ ли? Еснафитъ ли? Наблюдаваме ги въ градоветъ, какъ отварятъ магазинитъ си и минаватъ цѣли дни безъ да направятъ нѣкаква размѣна, нѣкаква покупко-продажба. Вечерно време затварятъ магазинитъ си, а полицитъ имъ вѣрватъ, дълговетъ имъ растатъ, чакатъ ги фалити, чакатъ ги пропадания. Затуй защото онзи, който консомираше нѣкога, не може днесъ да консомира, той е спрѣлъ своята консомация.

Г. г. народни представители! При това положение на загубената консомация, на загубената възможностъ, българскиятъ данѣкоплатецъ да посрѣща своитѣ нужди, представите си, колко трудъ е употребило правителството, колко много време му се е отнело и колко много усилия е положило, за да излѣзе съ единъ бюджетопроектъ като токущо представения, да излѣзе съ открито чело предъ българския народъ съ доказателство, че то не е правителство само, което си играе съ сѣдбата на своя народъ, че то не е правителство, което се шегува съ страшнитъ икономически сътресения въ страната, а, напротивъ, че то прави всичко възможно, имайки предъ видъ несподитъ, при които бюджетътъ ще се реализира, да не подхранва духа на революцията, на бунтоветъ, на негодуванието, да не роди въ резултатъ, благодарение на демагогски захвати и на нови речи, които се лѣятъ предъ българския данѣкоплатецъ, гражданско неподчинение, което може да бѣде съ единъ много страшенъ и опасенъ финалъ.

Г. г. народни представители! При това положение на нѣщата, когато нашитѣ държавни бюджети отъ години подъ редъ се реализирватъ при различни стопански условия, при различни податни възможности на българския данѣкоплатецъ, ние ще трѣбва да сме не снизходителни къмъ едно правителство, но ще трѣбва да сме справедливи критики, когато има да разглеждаме именно това създадено положение. Кой би могълъ въ българския Парламентъ съ спокойна съвѣсть да дръзне да обвини днешното правителство, че то е причината за затрудненото стопанско положение въ България? Кой би могълъ добросъвѣстно да обвини днешното българско правителство, че то е причината за това, че съседнитъ намъ държави не сж протегнали рѣка да купуватъ отъ нашето производство, за да облекчатъ и българския стопански животъ?

Г. г. народни представители! Ромѣнитъ правиха опити за повишение ценитъ на тѣхното зърнено производство, но тия тѣхни опити, по моя преценка и по моитѣ сведения, не дадоха нѣкакви резултати. Българското правителство направи опитъ съ търговия съ зърнени храни и, макаръ че загуби 1.200.000.000 л., даде резултатъ, въ смисълъ, че предъ страшната и опасна възможностъ производството съвсемъ да отиде на безциница, помогна на българския производителъ да получи една малка цена. Но когато това правителство така постѣпва, нима не трѣбва ние да признаемъ неговитѣ заслуги? Въ този редъ на усилия, да подпомогне и народното стопанство, българското правителство търси пазари. То търси пазари за българското грозде, за българския добитѣкъ и за всичко онова, което произвежда българскиятъ селянинъ, българскиятъ стопанинъ, за да може малко отъ малко да облекчи неговото положение.

И азъ ще призная, г. г. народни представители, че не съмъ доволенъ отъ предвиденитъ кредити за подпомагане

на българското земледѣлие. Но азъ съмъ свидетелъ тази година на износъ надъ две хиляди вагона на десертно грозде и мога да кажа, че, поради този износъ на десертно грозде, българскиятъ лозаръ нѣма да бѣде неблагодаренъ отъ усилията на правителството да може да намѣри пазари за десертното грозде. Азъ зная населени мѣста, където отъ продажбата на десертно грозде можаха да се получатъ милиони лева въ награда труда на производителите. Нека посоча за примѣръ града Свищовъ, старъ лозарски центъръ. Тази година, благодарение търговията съ десертно грозде, Свищовъ, който въ миналото се е славѣлъ като голѣмъ търговски центъръ съ грозде, но западналъ въ новитѣ времена, при новитѣ условия, можа да събере една скромна сума отъ 13 милиона лева срещу продаденото грозде на неговитѣ жители.

Г. г. народни представители! Всички четохме и чухме за постигнатата спогодба на нѣкаква си компания, която да изнася отъ България охранени свини, на първо време по 400 броя седмично, съ определена тежестъ, и съ тенденция тази цифра да се угодѣява, като достигне до хиляди. По тоя начинъ ние идваме до необходимата трансформация на българското земледѣлие. Азъ трѣбва също така да направя упрѣкъ, че за трансформацията въ българското земледѣлие не виждамъ вписани достатъчно кредити въ бюджетопроекта на държавата. Какъ ще трансформирате, г-да, българското стопанство и българското земледѣлие, когато нѣмате предвидени пари нито за единъ параходъ-хладилникъ, нито за постройка на елеватори, нито за нѣкакви други съорѣжения, необходими за модерно скотовѣдство и т. н.? Правителството, безспорно, не отъ нежелание, но отъ невъзможностъ да предвиди тия кредити, при липсата на срѣдства и при липсата на податни сили и възможности, не е могло да задоволи всичкитѣ тия нужди.

Г. г. народни представители! Вървейки къмъ трансформирането на земледѣлското стопанство, очевидно е, че резултатитъ нѣма да се получатъ веднага, че тѣ ще дойдатъ по-късно, но ще дойдатъ като крайни резултати, като резултати, които едно правителство много съзнателно, много добросъвѣстно е искало да получи чрезъ своитѣ усилия въ това направление.

А. Аврамовъ (з. Ст. В): Но къмъ тамъ не се отива, Георге!

Г. Енчевъ (з): **Г. г. народни представители!** Ако българскиятъ стопанинъ, производителъ, скотовѣдецъ може да спечели отъ това, азъ пожелавамъ да се затвърди тая спогодба, щомъ такава съществува, за да намѣри той възможностъ да изнася своитѣ продукти на по-износна цена, да намѣри възможностъ да изнася царевичката не подъ формата на царевича, а подъ формата на угоени свини, на угоенъ добитѣкъ. Тогава нашиятъ стопанинъ нѣма да бѣде толкова нещастенъ, колкото той е днесъ, когато изнася на пазара своето обезценено производство въ такъвъ видъ, че никой търговецъ и капиталистъ не се интересува отъ него.

Г. г. народни представители! Въпросътъ за трансформацията на земледѣлското стопанство е толкозъ голѣмъ, че следвало би да погълне грижитъ не само на правителството, но да погълне грижитъ и на цѣлия Парламентъ. Защото отъ сполучливото трансформиране на земледѣлското стопанство България може да чака да излѣзе по-скоро на спасителния брѣгъ, отколкото да чака това спасение да стане било съ диктатура, било съ нѣкаква „силна“ властъ, която въ главитѣ на нѣкои още съществува, като мислятъ, че днесъ въ България нѣма силна властъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Като говорите за хладилницитѣ, ще Ви кажа следното. Въ компенсационната сдѣлка, за която сме наредили сега да става търгъ, има предвидено доизкарване на хладилницитѣ въ Варна. Също така единъ отъ параходитѣ, които се купиха отъ Параходното дружество, се приспособява за хладилникъ. Така че тия въпроси, които засѣгате, сж поставени тѣмъ сега за разрешаване. Също така мислимъ и за доставката на триори за пречистване на българския бобъ, каквито досега нѣмахме. Сега ще купимъ и триори. Искамъ да Ви кажа, че въ този пътъ тѣмъ сега сж взети мѣрки.

А. Аврамовъ (з. Ст. В): Въ туй направление не бива да се спиратъ кредититъ, а трѣбва да се даватъ веднага.

Г. Енчевъ (з): Липсата на пари е причината бюджетътъ на Министерството на земледѣлието да бѣде толкова малъкъ.

Т. Кънчовъ (д. сг. Ц): Той (Сочи Г. Енчевъ) говори за трансформацията.

П. Стояновъ (д.): А не за триоритъ.

Г. Т. Данаиловъ (д. сг.): Той говори за трансформацията на земеделското стопанство.

Г. Енчевъ (з): Г. г. народни представители! Трансформацията е единъ процесъ, който много бавно може да даде резултати. Трансформацията предполага промѣна на културното ниво на земеделеца: да бѣде предприемчивъ, схватливъ, съ желание да трансформира и да съдействува на държавата, а не да реагира несъзнателно. Промѣната на културното ниво на земеделеца става съ просвѣта, а ние нѣмаме достатъчно земеделски училища, презъ кждето българската селска младеж да премине и да излѣзе подготвена за живота, годна за борба въ стопанския животъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Позволете да кажа една дума по трансформацията. Преди 4 години политиката на правителството на моя приятелъ г. Христовъ бѣше: чрезъ дълбока оранъ да се засили зърненото производство; похарчиха се сума пари за това засилване. Следъ 4 години виждате каква стойностъ иматъ зърненитъ храни. И се явява въпросъ, да изоставимъ зърненитъ храни и да минемъ къмъ други култури.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): То не е въпросъ, който може да се разреши въ година-две.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Виждате, какъ се промѣни въ 4 години положението, че ние грѣбва да диримъ, какъ да замѣстимъ зърненитъ храни съ други култури.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): При тая намалена цена на зърненитъ храни, ако нѣмахме увеличено производство, какво щѣхме да получимъ?

А. Аврамовъ (з. Ст. В): Г. министре! Дълбоката оранъ нѣма да я изхвърли земеделецътъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Ако днесъ нѣмаме жито за експортъ, държавата ще бѣде по-добре, стопанството ще бѣде по-добре. Ако можемъ да произведеме жито колкото да се изхранимъ, ще бѣдемъ по-добре. Защото сега продаваме въ чужбина житото по 1.30 л., отъ които 30 ст. сѣ за режия и остава 1 л.

А. Христовъ (д. сг. Ц): Да си го ядемъ сами.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: То е идеалътъ.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Това ми се вижда май опасно.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Никакъ не е опасно. — Тази година отъ гроздето и орѣхитъ взехме повече, отколкото отъ житото. Виждате, какъ се обрѣнаха работитъ.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Ето, виждате трансформацията.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: 167 милиона лева взехме отъ износъ на грозде и орѣхи, а отъ жито не сме взели и половината.

Г. Енчевъ (з): Трудно е да се трансформира едно стопанство като нашето, което си има своитъ традиции, което не може лесно да се прости съ много отъ тѣхъ. Ако проследимъ всички спѣнки, които могатъ да се срещнатъ за сполучливото трансформиране на едно стопанство, каквото е българското земеделско стопанство, ние ще се убедимъ, защо блоковото правителство досега не е направило чудеса, както нѣкои искатъ. Азъ съмъ слушалъ упрѣцитъ, които отправятъ оппозиционеритъ на политическия събрания; тѣ иматъ само едно обвинение срещу Народния блокъ: нищо не направихте.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): То обхваща всичко.

Г. Енчевъ (з): Какъ нищо не направихте? Да приемемъ, че пропагандата за дълбоката оранъ презъ времето на управлението на Сговора, когато бѣ министъръ на земледѣлнето г. Христовъ, е дала резултати, които могатъ да спасятъ страната;...

Ц. Стоянчевъ (з): Дълбоката оранъ и него заора.

Г. Енчевъ (з):... да приемемъ, че Демократическиятъ сговоръ е направилъ нѣщо. Обаче излѣзе, че дълбоката оранъ занесе не само онѣзи, които смѣтаха, че чрезъ нея

може да се направи всичко, че може да се добие едно увеличение на производството въ нашата страна, но занесе и самитъ автори, идеолози на тая оранъ.

Г. г. народни представители! Като резултатъ на тая политика на засилване на зърненото производство ние имаме днесъ маса земеделски инвентаръ, който стои въ двороветъ на земеделцитъ неизползуванъ.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Тогава отречете и плуга, и редосѣялката, и да отидемъ къмъ ралото на дѣдо Адама! То ще бѣде най-добре.

Г. Енчевъ (з): Бързамъ да се обясня — за да не бѣда криво разбиранъ — че азъ не съмъ противъ плуга и модернитъ земеделски орѣдия, прилагаи въ днешно време въ земеделското стопанство. Далечъ съмъ отъ тая мисль, г-да! Но грѣшката, която се направи нѣкога съ туй набързо и топтанджийско нахвърляне на толкозъ много инвентаръ въ нашето земеделско стопанство, се състои въ туй, че този инвентаръ е вземъ по една спецификация, далечъ неотговаряща нито на нашето стопанство, нито на нашия добитѣкъ, нито на нашето положение. Г-да! Разбирамъ да въвеждате плугъ № 5, защото може да се обслужва съ нашия добитѣкъ; но не мога да разбера, при слабия добитѣкъ, съ който българскиятъ стопанинъ си служи, да въвеждате плуга № 8. Има безспорно направена грѣшка при покупката на земеделски машини и орѣдия, които докара, щото да виждаме днесъ всѣка една агенатура на Земеделската банка въ провинцията да бѣде отрупана съ никому непотрѣбни земеделски орѣдия и машини, които се разяждатъ отъ ръждата.

Въ такова нѣщо днешното правителство никой не може да го упрѣкне. Това правителство прави друга жертва: то продава този инвентаръ на половина цена, съ явна загуба за държавата, защото се ръководи отъ желанието, този инвентаръ да влѣзе въ употрѣбление въ земеделското стопанство; защото то се ръководи отъ разбирането, че колкото повече земеделци се приучатъ да иматъ модернизирано земеделско стопанство и прибѣгватъ къмъ земеделски машини и сѣчива, толкозъ по-лесно ще дойде трансформацията, толкозъ по-добре ще бѣде възнаграждаванъ трудътъ на земеделеца.

Г. г. народни представители! Ние не можемъ да се боримъ на свѣтовния пазаръ като производители на зърнени храни. Ние се убедихме, че днесъ, не може и дума да става, България да се състезава на свѣтовния пазаръ като производителка на зърнени храни. Нѣкога, презъ нашето минало управление, съ кооперативния консорциумъ искахме да създадемъ условия за износъ на зърненитъ храни, като построимъ елеватори. Доколкото помня и познавамъ отъ близо този въпросъ, вложиха се усилия да се събере една сума за елеваторитъ, която и сега се води по държавнитъ смѣтководни книжа. Тая сума е въ размѣръ на 200 милиона лева.

Г. г. народни представители! Ние не можемъ да се явимъ на свѣтовния пазаръ съ единъ типъ българско жито. Имамъ сведения, които показватъ, че на българското жито твърде често въ странство сѣ залепвани етикети на съседни намъ държави, а на чуждата къклица се лепи етикетътъ на българско жито. Кабинетътъ на Стамбулийски, излѣзълъ отъ Земеделския съюзъ, въ онѣзи времена, когато борбитъ бѣха страшни, смѣташе, чрезъ българската кооперация, чрезъ кооперативния консорциумъ, чрезъ създаването на елеватори да можемъ да изнасяме единъ типъ жито — по-добро — на външния пазаръ. Днесъ срѣдства за елеватори не може да се предвидятъ, защото нѣма; но Министерскиятъ съветъ безспорно ще даде срѣдства, ако има. Липсата на пари не е позволила да създадемъ сѣмечистителни станции, и оновя жито, което изнасяме, да го изнасяме при по-добро качество на външния пазаръ.

С. Ризовъ (з. Ст. В): Г. Енчевъ! При единъ бюджетъ тогава отъ 4½ милиарда лева, какъ е било възможно да се впишатъ срѣдства за тая целъ, а днесъ при по-голямъ бюджетъ не могатъ да се впишатъ?

Нѣкой отъ мнозинството: Тогава държавата имаше печалби отъ износа, а днесъ има загуби.

Г. Енчевъ (з): Г. г. народни представители! Лошото е, че тоя апострофъ ми се прави отъ земеделски народенъ представителъ. Понеже трѣбва да защита сегашното положение, такова каквото е, като го сравня съ тогавашното, ще ме изкаратъ, че съмъ се продавалъ на буржоазията, и, за да услужа на нея, приказвамъ тѣй, а г. Ризовъ, борецътъ, мислѣ за измѣнения и отруденъ народъ и не е съгласенъ съ това, което казвамъ.

Г. г. народни представители! И азъ бѣхъ депутатъ тогава, когато гласувахме бюджетъ отъ 4½ милиарда лева — и, доколкото си спомнямъ, и колегата Ризовъ бѣше депутатъ — но тогава, колега Ризовъ, ние нѣмахме вписани въ бюджета задълженията, които войната ни донесе; нѣмахме въ този размѣръ, въ който сега имаме, пенсиитъ на 200.000 инвалиди, сираци и вдовици, които пенсии тежатъ на държавния бюджетъ. Тогава още не бѣха приведени въ известностъ всички тия задължения, които после настѣпиха, и трѣбваше да се ликвидиратъ. Тогава нѣмахме замѣняване на изхабенъ инвентаръ по желѣзницитѣ, или въ други държавни учреждения, съ новъ. Безспорно, ние сме работили тогава при единъ бюджетъ, който е билъ насоченъ да подобри положението на стопанскитѣ съсловия у насъ. Но тогава народното стопанство получаваше приходи при десеторно по-голямъ цени на зърнениитѣ храни, откояко то днесъ.

Г. г. народни представители! Ако разглеждаме така, тогава да се върнемъ да разглеждаме бюджетитѣ отъ 1900 г. насамъ, за да видимъ, че тогава бюджетитѣ сѣ били още по-малки. Какво намира излизно народното представителство въ представения бюджетопроектъ, за да може да бѣде казано, че сегашниятъ бюджетъ, макаръ съ единъ милиардъ лева по-малкъкъ спрямо бюджета, за който колегата Ризовъ споменава, ще тегне много на народа?

А. Аврамовъ (з. Ст. В): Разликата между представения бюджетопроектъ и тогавашния е голѣма, защото тогава мина „Перникъ“ и желѣзницитѣ влизаха въ държавния бюджетъ.

Г. Енчевъ (з): Азъ заявихъ въ началото, че нашата роля се различава коронно отъ ролята на опозиционера, поради положението, което заемаме. Ролята на опозиционера — да критикува — е по-лесна отъ ролята на онзи, който излиза отъ парламентарното мнозинство и трѣбва да защитава правителството. Не отъ инатъ ние защитаваме тоя бюджетъ; и не трѣбва, заради това, защото сме дисциплинирани членове на мнозинството, да казваме на бѣлото черно и на черното бѣло.

Г. г. народни представители! Азъ намирамъ, че правителството, поне въ досегашната си дейностъ, не е проявило никжде разточителство. Кажете, г. г. народни представители, въ кое направление правителството прави разточителство? Кѣде сѣ командировкитѣ? Я да заредимъ командировкитѣ, които станяха презъ времето на г. Молловъ като министъръ на финанситѣ? Я да потърсимъ командировкитѣ, които Демократическиятъ съговоръ направи за смѣтка на двата заема, и да видимъ има ли сега нѣкой министъръ, който си е позволилъ лука да отива на Западъ само отъ желание да бѣде на Западъ?

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Сега ходятъ на изтокъ, въ Цариградъ и въ Италия.

С. Момчиловъ (нац. л. о): Ex oriente lux!

Г. Енчевъ (з): Г. г. народни представители! Не съмъ виждалъ по-голямъ скѣперници отъ днешнитѣ наши управници. Днесъ навсѣкжде се държи смѣтка за държавната парѣ. Колкото вие, отъ опозицията, да се силаете да изкарате, че днешното правителство предвижда въ бюджета надничарски кредити, че то безогледно се нахвърляло на приходитѣ, които се събиратъ отъ българскитѣ данъкоплатци, нѣма да убедите въ това онзи, който намира и напива отъ близо всичкитѣ нужди, които има да задоволява днешното правителство съ този бюджетъ.

Г. г. народни представители! Далечъ не сме достигнали още до възможното задоволяване нуждитѣ и на нашето просвѣтно дѣло. Въ България има да се строятъ още много училища. Много общини, въ които сѣ построили училища съ заеми, не могатъ да плащатъ анюитетитѣ на тия заеми. Много още има да се прави за просвѣтата въ българското село, но днесъ не може да бѣде направено съ малкитѣ срѣдства на бюджета.

Напоследъкъ България се кръстосва отъ едни вѣяния за измѣстване на българския Парламентъ. Не единъ пѣтъ сме чели ту въ в. „Слово“, ту въ в. „Миръ“, че Парламентътъ е некомпетентенъ, че той се състоялъ отъ незнаещи, че правителството не се допитва до компетентнитѣ стопански срѣди. Азъ съжалявамъ, че поклонницитѣ на нѣкаква си силна властъ, на преустройството на Парламента, на създаване стопански съветъ на компетентнитѣ, могатъ да достигнатъ дотамъ, да смѣтатъ, че днешниятъ Парламентъ не може да изиграе ролята си на законодатель въ нашата страна. (Глъчка)

Председателстващъ С. Даскаловъ: (Звъни) Моля тишина, г-да!

Г. Енчевъ (з): Никога въ България не е имало по-силна властъ, следъ промѣната, настѣпила на 9 юний, отъ днешната властъ.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Разлага се!

Г. Енчевъ (з): Тя е властъ силна само съ правата си по конституцията. Тя никога не е прескочила тия си права и се е движила въ рамкитѣ на конституцията. Народниятъ блокъ даде тая властъ на България въ 1931 г. (Глъчка)

Председателстващъ С. Даскаловъ: (Звъни) Моля ви се, г-да!

Г. Енчевъ (з): На васъ, отъ опозицията, може да ви се иска да има слаба властъ въ България. Защото въ България има сега силна властъ, затуй има много съскания, много роптания противъ тая властъ. Г. г. народни представители! Нима силна властъ е онази, която, унищожавайки единъ колективитетъ, го замѣнява съ едноличната властъ? Нима силна властъ е онази, която отрича днешнитѣ порядки и иска да създаде анархия? Нима силна властъ е онази, която не е готова да носи отговорности за своитѣ дѣла, а позволява на неотговорни фактори наредъ съ нея да действуватъ въ една конституционна държава?

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): При тия боричкания между партитѣ на Народния блокъ, тѣзи Ваши думи звучатъ като една странна ирония. По-добре да не приказвате на тая тема.

Председателстващъ С. Даскаловъ: (Звъни) Моля!

Г. Енчевъ (з): Г. г. народни представители! Най-малко обичамъ да се ровя въ миналото. Моятъ колега г. Кънчевъ, когото много уважавамъ, нѣма да ме обвини въ тая слабостъ, че обичамъ да се човъркамъ въ миналото. Винаги съмъ молилъ отъ тая страна (Сочи земледѣлцитѣ), да забравятъ това минало. Но онова, което е история, нѣма кой да го заличи, то ще остане. Историята съдържа много материали, които обвиняватъ конкретно и поставятъ отговорности за известни хора като властици въ тая страна.

Г. г. народни представители! Днешното правителство, което работи, за да гарантира единъ граждански миръ въ страната, е изправено днесъ предъ агитация, българскитѣ данъкоплатци да не плащатъ данъцитѣ си, е изправено предъ шушукания, съ които се цели да се насажда гражданско неподчинение. Днешното правителство, което не е допуснало нито на единъ неотговоренъ факторъ да действа, не може освенъ да бѣде наречено правителство на силната властъ.

Г. г. народни представители! Всѣки отъ насъ, който наблюдава условията, при които работи днешното българско правителство, не може да отрече, че то е срѣщало саботажъ по всички направления. Въ който щете ресоръ да отидете, кѣдето щете да надникнете, ще видите навсѣкжде проявитѣ на противни агитации, които правителството трѣбва да унищожава.

Г. г. народни представители! Азъ не мислѣхъ, че толкова бързо може да се дойде дотамъ, щото онѣзи, които слѣзеха отъ властъ, очаквайки да бѣдатъ съдени отъ държавенъ съдъ, могатъ да бѣдатъ толкова много предизвикателни, за да влизатъ често въ публични спорове и въ борба съ самата властъ.

Г. г. народни представители! Само при една авторитетна властъ, която не действа безогледно, която действа съобразно законитѣ, България можеше да дойде бавно, но сигурно, въ това положение, въ което е днесъ: да се радва на единъ граждански миръ. Ако една слаба властъ попадне на мѣстото на днешното българско правителство, да не ви се види чудно, че може да се яви нѣкаква рамка на едноличенъ диктаторъ, който да мисли, че като коли и беси хората, може да обуздае народа. Нито този диктаторъ, нито усилията и проявитѣ на неотговорни фактори, на шпицъ-команди, могатъ да смажатъ едно движение, както навремето не можа да бѣде смазано едно голѣмо движение, каквото бѣше и е земледѣлското. Това нѣма да стане. Тѣ могатъ да докаратъ едно нѣщо, което сега не предвиждатъ — могатъ да докаратъ анархия, могатъ да докаратъ революция, могатъ да докаратъ бунтове въ нашата страна.

Затуй нека заслугитѣ на едно правителство, на едно парламентарно мнозинство, които положиха всички български усилия отъ 1931 г. насамъ, за да се създаде гра

дански миръ въ страната, за да се заздрави правовият редъ, за да се гарантиратъ свободитѣ на гражданитѣ, бждатъ признати не отъ ония, които сѣ склонни да ги признаятъ, но и отъ ония, които трѣбва по силата на самото действително положение да ги признаятъ.

Г. г. народни представители! Бюджетопроектътъ, казватъ, трѣбва да отговаря на податнитѣ сили на българския народъ. Какво по-добро отъ това? Но какво по-хубаво и отъ това, че правителството, имайки предъ видъ най-неотложнитѣ нужди, е изработило бюджетопроекта сѣ огледъ той да бжде въ кръга на податнитѣ сили на българския народъ? Настоящото правителство нѣма да остави българския народъ, затруднения данѣкоплатецъ, да бжде предметъ на гавра и унижения — както искаше да каже ораторътъ преди мене, който не знамъ доколко вѣрно и справедливо изнасяше всичко тукъ. Това правителство, което се намѣси да облекчава по всички посоки българския данѣкоплатецъ, не може да бжде авторъ на тормози, на унижения и на оскърбления на българския данѣкоплатецъ. То ще съумѣе да го запази. И мене ми се струва, че именно въ това направление сегашното българско правителство, правителството на Народния блокъ, има не една заслуга, за да не бжде упрѣквано по единъ такъвъ начинъ.

Г-да! Наредъ съ всички спѣнки, които се срѣщатъ въ нашия стопански животъ, стои откритъ и голѣмиятъ въпросъ за българската безработица. Преди нѣколко дни само Парламентътъ разиска и гласува закона за отпущане 6 милиона лева помощъ за българскитѣ безработни. Г-да! Не съмъ партизанинъ да вѣрвамъ, че даването на тия 6 милиона лева е облекчило безработнитѣ и разрешило въпроса за безработицата у насъ. Азъ ще се възползувамъ, когато дойде да разглеждаме бюджета на фондоветѣ, да изтъкна, че безработицата, като единъ голѣмъ социаленъ фактъ у насъ, трѣбва да отнеме много време и много грижи на българското правителство. Но, г-да, не чрезъ подаяния на българския безработникъ — като му подари държавата 20 л. — и го оставите да стои въ къщи, може да му направите добро. Другаде, въ други страни, безработникътъ получава държавна помощъ подъ формата на надница срещу положенъ отъ него личенъ трудъ.

Крайно време е, г. г. народни представители, когато правимъ бюджетитѣ на държавата, да надникнемъ и въ това направление. Българскитѣ безработници могатъ да бждатъ впрѣгнати въ постройка на шосета, въ постройка на желѣзнопѣтни линии, въ постройка на мостове; българскиятъ безработникъ може да вземе участие въ пресушаване на блатата, въ направа на улици; той може да бжде извиканъ на работа, и срещу своя трудъ да получи възнаграждение. И ако, г. г. народни представители, отпуснатата помощъ за безработнитѣ въ България отъ 6 милиона лева бѣше дадена подъ форма на надници за направа на шосета, щѣхме да имаме, ако не много километри шосета, поне толкова, колкото се направѣха; щѣха да бждатъ изработени отъ българскитѣ безработни.

С. Кирчевъ (з. Ст. В): Съ помощитѣ се правятъ партии, а не шосета.

Г. Енчевъ (з): Г. г. народни представители! Това нѣщо може да се направи, защото въ закона за настаняване на работа и осигуряване при безработица има положение, че Дирекцията на труда може да сключва споразумения, като частъ отъ безработнитѣ бждатъ наемани за държавни нужди, за извършване на държавенъ строежъ.

Г. г. народни представители! По този пътъ като се върви, и въпросътъ за безработицата ще се разрешава по-леко, и безработниятъ нѣма да се приучва на помощъ, която може да промѣни неговата психология — да мисли, че държавата му дава това подаяние, само за да купува неговата съвѣсть.

Г. г. народни представители! Не смѣтамъ, че само по този начинъ може окончателно да бжде разрешенъ въпросътъ за безработицата. Азъ имамъ предъ видъ, че начело на Министерството на труда, което урежда отношенията между работници и работодатели, сега стои единъ министъръ, който нѣма да закѣснѣе да изпълни своя дългъ, и въ изпълнението на този дългъ, нѣма да му бжде отречена подкрепата на българския Парламентъ като на министъръ, излизащъ отъ неговото мнозинство.

Г. г. народни представители! Така като разсѣждаваме, ние не можемъ, освенъ да констатираме едно единодушие между парламентарно мнозинство и правителство; да констатираме едно скрито разбиране на опозицията, че проектътъ за държавния бюджетъ е представенъ въ разѣри, които, макаръ да се виждатъ голѣми днесъ-за-днесъ

поради намалената платежоспособностъ на българския народъ, ще бждатъ реализирани, живѣйки съ вѣрата, че чрезъ усилията на Парламентъ и правителство могатъ да се промѣнятъ известни условия, стига само опозицията да не се отдаде на страсти, които биха затруднили изпълнението на българския държавенъ бюджетъ.

Азъ смѣтамъ, че българскиятъ Парламентъ все повече и повече се приближава къмъ онзи моментъ, когато чрезъ добросѣвѣстна критика, чрезъ сериозно отнасяне къмъ положението на България и къмъ всички добри и разумни усилия, полагани отъ парламентарно мнозинство и правителство, ще се изковаватъ чрезъ взаимни съвети и по взаимно споразумение между опозиция и управляващо мнозинство, допълвайки се взаимно, по-лесно и по-бързо бюджетитѣ на българската държава.

Г. г. народни представители! Съ тия констатации — защото при общитѣ дебати по бюджета не можемъ да сочимъ конкретно на отдѣлни лѣра, на суми, на приходи и разходи — че наистина България страда, защото нѣма срдѣства и че е заградена отъ държави, които сѣщо така страдатъ и не могатъ да ѣ бждатъ полезни; че наистина днесъ ние управляваме при крайно тежки финансови и стопански условия; че наистина днесъ да се управлява е само единъ тежъкъ кръстъ и черна неблагоприятностъ дори — ние ще трѣбва да изминемъ този тежъкъ пътъ, за да достигне България онѣзи дни, когато нѣма да се вижда, че бюджетитѣ сѣ тежки. Защото никога българскиятъ данѣкоплатецъ не е мислил, че данѣцитѣ къмъ неговата държава сѣ тежки, защото той сѣ най-голѣма готовностъ въ миналото е плащалъ данѣцитѣ къмъ своята държава.

Съ тия констатации и пожелания, да настѣпи по-скоро възможното облекчение на българския народъ, ние ще гласуваме законопроекта за бюджета на държавата, като въ комисията, сѣ взаимно съгласие между правителството и народнитѣ представители, се направятъ поправки и допълнения, които да позволятъ на народа да посрещне бюджета сѣ едно гражданско съзнание, че Парламентътъ е изпълнилъ своя върховенъ дългъ по конституцията — да даде на България единъ редовенъ бюджетъ за идната 1934/1935 финансова година. (Рѣкоплѣскания отъ мнозинството)

Председателствуващъ С. Даскаловъ: Има думата народниятъ представителъ г. Петко Стояновъ.

П. Стояновъ (д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Не знамъ дали тоя бюджетъ, който предстои да бжде разискванъ и вотиранъ, не е последниятъ на това Народно събрание, но въ всѣки случай той е третиятъ му по редъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Това положително се констатира: фактъ е, че е третиятъ по редъ бюджетъ, а другото — не.

А. Христовъ (д. сг. Ц): Сигурно е последниятъ.

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Съ надежда сме да дойде и четвъртиятъ бюджетъ.

Д. Долбински (з): Той (Сочи П. Стояновъ) отъ известното търси известното, вмѣсто обратното.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Вие оперирате съ положителни данни!

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Туй се знае. Азъ съмъ човѣкъ на положителната политика.

П. Стояновъ (д): Въ всѣки случай, г. г. народни представители, бидейки трети по редъ на Народното събрание отъ 21 юний, тоя бюджетъ налага на всички граждани, а на първо мѣсто на народнитѣ представители, едно по-обстойно и по-дълбоко проникване въ неговата сжщностъ. Заради това защото, въпрѣки много оптимистичнитѣ сжждения, които предшествуваниятъ ораторъ направи отъ това мѣсто (Сочи трибуната), безспорно е, че бюджетътъ, като държавенъ актъ, даже когато най-малко се оценява и се върши всичко, за да бжде той подцененъ, сѣ остава бюджетъ на държавата, остава си върховниятъ актъ, въ който се намиратъ и се отразяватъ всичкитѣ основни ориентации на управлението.

Измина се доста дълго време, г-да, отъ 21 юний, за да бжде много лесно разбирано, че е потребно, управлението да има известенъ активъ, още повече, че тоя бюджетъ, бидейки, да кажемъ, предпоследниятъ, а не последниятъ, на това Народно събрание, има връзка съ утрешната плат-

форма, съ утрешното допитване до народа. Оценката се налага във всяко едно отношение заради това, защото сръдствата, които българският народ е въ състояние да даде въ максимални размъри, сж именно включени въ всъки единъ отдѣленъ бюджетъ, а така сжщо и въ настоящия. Азъ нѣма да отрека, че да се управлява днесъ е сравнително много по-трудно, отколзото бѣше вчера или по-рано, преди войната. Тогава бѣше много лесно да се управлява. Ще се назначатъ стражаритѣ и тѣхнитѣ началници, ще се опредѣлятъ тѣмъ заплатитѣ, както е вървѣло, ще продължава да върви, и въ края на крайщата, било съ повече, било съ по-малко дефицитъ, а въ рѣдки случаи и съ нѣкои излишци, минава годината, за да дойде друга. А въ ония случаи, когато това не може да стане, клиентелата на западнитѣ капиталисти много лесно може да намѣри отворена врата, по единъ или другъ начинъ, за да бждатъ консолидирани дефицититѣ, а, между това, ще се направи и нѣкоя доставка, и нѣкой и другъ ще види отъ това печалба, полза. И така идилично вървѣше управлението!

Т. Кънчевъ (д. сг. II): „Все ползница за народа“ — както казваше Алеко Константиновъ.

П. Стояновъ (д): Да, и него го има. — Нѣкои и до днесъ взематъ много важна поза и помпозно казватъ: „Ами какъ, България е работила, България се е стремилла, България е дошла до известни резултати.“ А тѣзи резултати се изразяватъ въ едно голѣмо пасивно салдо въ платежния баланс на родната българска държава отъ освобождението до днесъ. консолидирано това салдо въ тежки и невъзможни да бждатъ днесъ плащани държавни и частни дългове.

Днесъ обстановката е много по-сложна и заради това тоя простъ, шаблоненъ начинъ на управление, колкото и да минаваше навремето си, разчитайки на невежеството, на небрежността, на неиздигнатостта въ културно отношение на сръдния гражданинъ, днесъ той не може да мине, г-да. И азъ заради това, когато излизамъ тукъ, си давамъ точна смѣтка за днешния моментъ и заради това нито искамъ да се занимавамъ съ песимистични излияния и констатации, нито още по-малко искамъ съ оптимистични замаявания да минавамъ на дневенъ редъ. Потрѣбно е, г-да, да се турятъ точки на „и“-тата, а въ нѣкои случаи и по нѣколко точки, за да може по този начинъ да се даде оценка на управлението.

Въ днешния моментъ, когато се работи съ извънредно голѣма трудност, когато се работи съ извънредно голѣмо обезценение на резултатитѣ на труда, когато непрекъснатата работа се манифестира въ друга една посока — а отговорътъ на всичко това е мѣката, лишението и абсолютната липса на перспективи — о, тогава оперирането съ държавнитѣ финанси по маниера на утрираното песимистическо почерване или пъкъ на розовото, оптимистическото замазване, както направи преждеговорившиятъ ораторъ, не може да има мѣсто. Г. министърътъ на финанситѣ взема базата на изкуственото почерване. За него всичко бѣше черно. Той ни каза, основнитѣ негови мисли бѣха: „Нѣма нищо по-лесно отъ това, да се състави единъ бюджетъ, и азъ го съставихъ — заповѣдайде! Споредъ закона съставенъ бюджетъ е тоя. Но и тоя бюджетъ, както всичкитѣ, ще се сключи съ дефицитъ, макаръ да е съставенъ точно по закона“. Знаи, г. министъръ на финанситѣ предвижда, че ние отиваме къмъ още по-голѣмо задълбочаване относително безизходността, въ която сме вървѣли досега. Кжде е неговата идея да облекчи страданията на този български народъ? Кжде е неговата концепция и неговата формула, за да даде едно облекчение на тежеститѣ на този български гражданинъ? Той ни каза по-нататъкъ: „Ние заставихме българския гражданинъ да разбере, че трѣбва да плаща, а не че ще бжде облекченъ“. Азъ мисля, че българскиятъ гражданинъ отдавна е билъ заставенъ да се научи, че трѣбва да тегли и да плаща. Въ тая добродетель той е много добре възпитанъ, но има една надежда, която го е крепила да бжде лояленъ гражданинъ, бидейки поставенъ въ това положение, а именно, че има изходъ отъ положението и че има модусъ въ нѣщата. И трѣбва да има, г-да, затова, защото задачата и целта на всѣко едно управление е да облекчи страданията на народа, а не да ги санкционира. А г. министърътъ на финанситѣ ни каза: „Не трѣбва да се шегуваме — искатъ се героични мѣрки“. За какво? За да страдаме още повече? Кжде е изходътъ? Ако сж потрѣбни героични мѣрки, за да се намалятъ страданията на народа, какете кой е вашиятъ пътъ и кои сж тия нови героични жертви, които трѣбва да бждатъ понесени отъ българскитѣ граждани? На тоя въпросъ, така положенъ отъ самия министъръ на финанситѣ, отговоръ азъ не чухъ, и при справката, която направихъ въ стенографскитѣ дневници, не можахъ да намѣря

отговоръ. — „Нѣма да загинемъ, казва г. министърътъ на финанситѣ, но много има да теглимъ“. Тази философия ние я чуваме много отдавна: „България страда, но не загива!“ Тя е отдавнашна философия, философия, която оправдава безсилнето и безидейността на управлението.

Г. г. народни представители! Времената сж извънредно тежки, за да може такава философия да минава лесно. Тя ще бжде платена, г-да, и ще бжде платена много скъпо заради това, защото единъ народъ не може да умре, неговото управление не може да го застави да страда, безъ да му опредѣли за какво, безъ да му опредѣли, кога ще бждатъ свършени тия страдания. И отъ това гледище азъ смѣтамъ, че българскиятъ бюджетъ днесъ трѣбва да бжде разгледанъ извънредно внимателно. Азъ бързамъ, обаче, още отъ самото начало да кажа, че при най-обстоятелственото разглеждане на този бюджетъ, той не представлява нищо друго, освенъ едно престо копие на миналогодишния, а миналогодишниятъ бѣше копие на още по-миналогодишния, и така върви отъ година въ година. Наистина, ние имаме намаление на известни кредити — азъ ще обърна вашето внимание въ това отношение, защото смѣтамъ, че е мой дългъ да направя това нѣщо. Но азъ успоредно съ това казвамъ, че една основна концепция, една идея въ бюджета, която да се координира и да даде разрешението на голѣмия въпросъ за облекчението на народнитѣ страдания и създаването на перспективи, създаването на надежди, на възраждане, на животъ, не виждамъ.

Г. министърътъ на финанситѣ ни кази: това е лошо, това е лошо, това е лошо, всичкото е лошо. Това е неговата тактика отъ много време. Той рисува картини страшни. Казва въ това рисуване много върви нѣща, но той утрира нарочно, за да може утре, когато се покаже мнѣнчътъ нѣкакъвъ резултатъ, да каже: ето виждате, подобрението дойде. Това, обаче, не е планъ, това не е идея, това не е концепция. Ако нѣкога съмъ спорилъ и продължавамъ да споря съ г. министра на финанситѣ, то е само заради това, г-да. Споря заради това, защото, както въ свѣта, така и въ нашата страна, ставатъ основни промѣни, извършватъ се събития отъ грамадно, социално стопанство и отъ чисто политическо естество, и тѣ се дължатъ именно на тѣзи нескончаеми страдания и на отиването все по-нанадолу, безъ управлението да се явява достатъчно годно да спре това спадане и да даде на народа едно малко поне равнище да си почине и да се ориентира. Защото, г. г. народни представители, числото на безработнитѣ, обезценението на главнитѣ масови, народни продукти, новитѣ масови нужди, които се обрисуватъ, новитѣ политически и социални концепции, които се манифестиратъ, обеднението, което господствува по всички линии, и социалната и политическа мизерия, която е обхванала цѣлия народъ и нашата държава, представляватъ нѣщо, върху което е дълженъ оня, който управлява и оня, който носи върху себе си мандата на народното довѣрие, да си даде точенъ отчетъ, кжде всичко това води, какво означава.

Какъвъ е нашиятъ дългъ, какво сме длъжни, какво можемъ ние да направимъ въ това отношение? Трѣбва ли да бжде запазена — първиятъ въпросъ, който си поставямъ — за нашия народъ, за нашата страна тази социална-политическа структура, това съотношение и тия форми на социално работене и творчество, които ние имаме въ днешния день? Тази наша социална структура днесъ се характеризира съ запазването на дребното стопанство, съ гарантиране на личната свобода и самоопредѣление въ главнитѣ си проявления. Добре. Съ тази безработица, г-да, съ настаниването и разширяването на тия социални и политически тенденции нови, съ господството на тази социална и стопанска мизерия, която обхваща всички, сигурни ли сте вие, народнитѣ представители, вие, носителитѣ на държавното управление, че социалната и политическата структура на българския народъ ще бжде запазена, ако продължаваме да преписваме днешния бюджетъ отъ вчерашния, вчерашниятъ отъ онзи днешния? Сигурни ли сме ние, че въ това отношение вършимъ една положителна работа, когато заявяваме чрезъ своитѣ оратори отъ тукъ, отъ това мѣсто (Сочи трибуната): да, може да се направи, има възможностъ да се направи; натѣваме се, че нѣкога това ще стане? Съ надежди, съ върване политически, общественитѣ, социалнитѣ работи не ставатъ. Има една жестока необходимостъ, има единъ естественъ, вътрешенъ, иманентенъ смисълъ, който се проявява и нѣма нашиятъ сантиментализъмъ и нашето повърхностно отнасяне къмъ тѣзи нѣща да бждатъ позволени, да бждатъ търпени.

Позволявамъ си да изкажа своето скромно мнение, че при тази обстановка, която се създава у насъ, както и въ

другитѣ страни, но у насъ съ своята особена жестокостъ — и затова ще си позволя да изнеса нѣкои данни да се прецизирамъ — запазването на нашата сегашна социална и политическа структура е величайша опасностъ. Тази пауперизация на маситѣ, при нескончаемия ежедневенъ прудъ, не може да нѣма като резултатъ културното деградирание първо на маситѣ. Срещу оня срѣденъ минималенъ контингентъ отъ нужди, тѣзи срѣдства не могатъ да бждатъ достатъчни въ пари, въ покупна — иначе изразено — сила на тържището. И, следователно, въ това отношение ние ще имаме ликвидация съ много съществування, ликвидация съ много начини на живѣне, съ много начини на работене, съ много начини на мислене. Азъ се удивлявамъ понѣкога, когато отъ тукъ или отъ публичнитѣ трибуни предъ маситѣ гръмъ и мълния се произнася срещу тѣзи, които организиратъ нови масови движения затова, защото тѣ сж антиконституционни, че тѣ искатъ да задушатъ народа. Г-да! Социално-политическата структура на единъ народъ, ако е приета, ако върху нея стои равновесие, тя трѣбва да прояви собствената си сила, да се справи съ всичкото това. Ако не може да се справи, то значи, че тя не е на висотата на положението, че управлението манкира, че трѣбва нова мобилизация на активнитѣ сили на народа, за да бждатъ запазени тѣзи основни права — правата на личността, на самоопредѣление на гражданина, правото на животъ. Вънъ отъ това има две тенденции въ обществата, които се развиватъ: права, но и животъ. Вие недейте се удивлява, когато маситѣ, обезвѣрени отъ управлението, изоставени отъ своитѣ представители, отъ носителитѣ на политическитѣ и социални тѣхни схващания, могатъ да шкантиратъ свободата, за да гарантиратъ живота. И тогава настѣпватъ действително събития крупни, настѣпватъ преврати. Но кой е виновенъ за тѣхъ? Виновна е пасивността на управлението, виновно е избраното общество, виновенъ е елитътъ на нацията, защото не се е справилъ съ всичкото това, за да го трансира, да му противопостави нови свежи сили и схващания и да задържи, да перфекционира строя и по този начинъ да елиминира опасността отъ преврати. Заради това, недейте си прави, г-да, илюзии — събитията иматъ своя собственъ смисълъ, събитията сж надъ насъ, ние сме въ тѣхъ. Въ тѣхъ бидейки организирани, ние можемъ да ги управляваме и направляваме, но вънъ отъ тѣхъ стоейки, отричайки ги, игнорирайки ги, пребивавайки въ своето невежество, или незнание, или въ упоритостта си, че така трѣбва да бжде, а не другояче, събитията нѣма да бждатъ управлявани. Ето защо, г. г. народни представители, въ днешно време, когато масовото производство не дава срѣдства за изхранването на маситѣ; когато масовото производство немѣе съ своя безцелнѣкъ предъ относително грамадната цена на единъ само или на нѣкои отъ производственитѣ фактори; когато въ една страна мѣсто за раждащитѣ се нови синове нѣма или то все повече се стѣснява; когато въ болницитѣ нѣма храна за болнитѣ; когато училищата не могатъ да погълнатъ цѣлото поколѣние и да му дадатъ елементарно съзнание за социална и политическа зависимостъ и солидарностъ, почитъ и уважение къмъ институциитѣ; когато цѣли сервиси се разстройватъ, за да се постигнатъ лични цели, или да бждатъ използвани за нужди неподчертани, или още повече, отречени отъ обществения интересъ — тогава, г-да, ние не трѣбва да се сърдимъ; тогава очевидно е, че активизацията на институциитѣ е само приказка, че тя не съществува. Следователно, трѣбва ясно и категорично да се разбере, че положението се отегчава.

Парламентаризъмъ! Азъ съмъ единъ скромнъ и отявленъ защитникъ на парламентаризма. Но азъ виждамъ неговитѣ грамадни недостатѣци, г-да. Съ приказки, съ думи, парламентаризъмъ и парламентаренъ строй не се защитава. Той може да бжде усвоенъ, той може да бжде скѣпъ на маситѣ; маситѣ могатъ за него да правятъ жертви, може да се жертвуватъ лица и богатства, когато той е активна социална концепция, когато той дава резултати. Заради това оптимизмътъ въ днешно време е съвършено излишенъ. Положението е извънредно сериозно. Азъ по начало никога не съмъ билъ песимистъ, но съмъ длъженъ, споредъ това, което ме учатъ даннитѣ, което ме учатъ фактитѣ, да обърна внимание на г. г. народнитѣ представители.

Съ такъвъ единъ бюджетъ активизиране на държавната мощъ, преобрѣщане на държавата въ единъ положителенъ факторъ, да заглуши противодържавнитѣ и противосоциални тенденции, не може да стане. Илюзии въ това отношение е съвършено излишно да се правятъ. Прочее, ако искаме да запазимъ дребно-земледѣлския характеръ на нашето народно стопанство, като основа на нашето национално и социално съществуване и, ако върху базата на

равноправието ще трѣбва да търсимъ избѣгването на социални различия и противоречия въ нашата страна и въ нашия народъ, държавата трѣбва да се активизира и да се постави въ услуга на маситѣ. Дребното земледѣлие не може да живѣе, ако то не стане рентабилно. Вие можете да го убеждавате, че ако не днесъ, утре ще направите за него чудеса, но ако вие днесъ не го направите рентабилно, то не може да съществува. То е слабо и ще бжде атакувано отъ по-силнитѣ, отъ новитѣ образования стопански върху общата база на нацията. И заради това, ако днесъ земледѣлието е нерентабилно, ако земледѣлието е въ страдание, очевидно е, за да може държавата да съществува, за да може да прояви тази тенденция за борба съ противосоциалнитѣ концепции и течения, това земледѣлско стопанство трѣбва да бжде направено рентабилно. Задачата е проста, тя е ясна. Азъ зная, че ще ме запитате: „Какъ ще стане то рентабилно?“ Не е моя задача да отговарямъ на това, — така сж ни учили нашитѣ учители едно време.

Т. Кънчевъ (д. ст. Ц): Добре ще бжде, ако отговорите.

П. Стояновъ (д): Смисълътъ на парламентаризма билъ: той, който управлява да даде разрешението, а оня, който не управлява, да дава своя оценка и сжждения. Но азъ ще се помѣча да отговоря.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Добре, че единъ урокъ отъ учителитѣ е запазенъ понс.

П. Стояновъ (д): Не се знае кои учители.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Които и да сж, все учители сж.

П. Стояновъ (д): Ние сме имали учители и почитаме нашитѣ учители.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Много добре правите. Това е добродетель, само да не се забравя тя.

П. Стояновъ (д): Има други, които сж учители, но не почитатъ своитѣ ученици и другаритѣ си. То пѣкъ е недобродетель.

С. Мошановъ (д. ст.): Зависи отъ ученицитѣ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: И отъ учителитѣ зависи.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з. ст. В): Щомъ не слушатъ ученицитѣ и не се подчиняватъ?

П. Стояновъ (д): Слабостта на съвременната държава, г. г. народни представители, се проявява въ това...

Т. Кънчевъ (д. ст. Ц): Кажете, какъ да се направи рентабилно земледѣлското стопанство.

П. Стояновъ (д): Моля Ви се, азъ казахъ, че ще се помѣча да кажа това. Вие бѣхте въ приказка съ министъръ-президента и не чухте.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Напротивъ, той искаше да допълни, защото Вие казахте, че не искате да давате уроци — такова било парламентарното правило.

П. Стояновъ (д): Моля Ви се. Азъ не казахъ това, а казахъ съвършено друго нѣщо, г. министъръ-председателю. Азъ казахъ, че парламентаризмътъ тѣй билъ училъ, а пѣкъ азъ ще се постарая да отговоря на този въпросъ доколкото силитѣ ми позволяватъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Добре.

П. Стояновъ (д): Вие бѣхте въ взаимни пререкания съ г. Теодоси Кънчевъ, затова и той не е чулъ, и Вие не сте чули, това което казахъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Азъ смѣтнахъ, че Вие ще се откажете да дадете вашата реформа, вашата рецепта, смѣтайки, че ще се придържате въ туй правило: който управлява, той да решава, а не оня, който не управлява.

П. Стояновъ (д): Азъ казахъ, че това е остарѣло.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Асж, като сме въ пѣтя на реформитѣ.

П. Стояновъ (д): Моля ви се, г. г. народни представители, ако ми е позволено да продължа. Слабостта на съвременната държава, както тя се управлява днес, се състои в това, че тя не се бори с анархията въ умовете, с своеволията на своите водачи и с алчността и противобществения дъла на икономически силните. На тази база манифестирана слабостта на съвременната държава, обясненията на всички последствия сж много кратки и много ясни, затова, защото при напрежения обществени, при служба, която тръбва да бъде внушена и изисквана от всички фактори и елементи, службата на държавата и на управляващите се заключава в привеждане в известност на тия социални, обществено-икономически задължения на силните. Силата на съвременната държава се заключава именно в това, че тя манипулира с силата на отделните организации, с силите на отделните социални групи и отделни граждани, въ името и за осъществяването на обществени интереси. Откаже ли се тя от тази своя функция, тогава настъпва моментът или времето на търсенето на изходъ всъки за себе си — *salve qui reuit*. Ако това не стане, тогава настъпва анархията; тогава настъпва безредието.

Азъ не мисля, че днешното управление и Народният блокъ, който на 21 юний изнесе голъмата победа, нѣматъ това схващане. Той е длъженъ да има това схващане заради това, защото въ името на това схващане той получи мандатъ на 21 юний. И последствията отъ това сж дѣлата. Когато ние говоримъ: реформи, реформи и само реформи, това не сж громки слова, за да се красимъ и да се отличаваме отъ другитъ. Това е жизнена концепция, това е жизнена необходимостъ. Реформи — това означава разрешаване на задачите сж срѣдствата, които сж на разположение, сж възможноститъ, сж които може да се разполага и сж силата и авторитета на държавата, който, безспорно, остава и ще остане въ тая земя всѣкога най-голъмата сила. 21 юний 1931 г. не е дата за домашно или лично употребление отъ страна на когото и да е, и най-малко отъ страна на днесъ управляващите.

Въ това отношение, г. г. народни представители, азъ не можахъ да схвана, коя е основната идея на г. министра на финансите, а чрезъ него, понеже той държа експозето отъ името на Министерския съветъ, не можахъ да схвана, коя е основната идея въ тази посока на правителството. Какъ се схващатъ нѣщата, какви сж ония комбинации на положителнитъ сили, сж които разполага държавата и нацията срещу отрицателнитъ моменти и центробѣжитъ сили отъ тази държава? Коя е комбинацията и кой е методътъ за нейното осъществяване, за да станатъ страданията по-малки, за да се активизира държавата, следователно, да се разрешатъ положително най-важнитъ проблеми, които днешниятъ моментъ поставя? Преди всичко азъ нѣма да се спра нито по външната, нито по вътрешната политика. Има отделни бюджети и разбиращите повече ще се произнесатъ. Азъ имамъ само едно нѣщо да кажа, г. г. народни представители. За да имаме една, каквато и да е здрава, национална външна политика — а такава е потребно да имаме, защото тя улеснява възможноститъ на тая комбинация на положителнитъ елементи, сж които разполага нацията въ даденъ моментъ, за да реши голѣмитъ проблеми на своето вътрешно политическо и социално съществуване — несъмнено е, че въ външнополитическата ориентация се изисква активностъ, тръбва да има активна политика. За активна външна политика се пледира отъ това мѣсто още преди 21 юний 1931 г. Активна външна политика, това означава — сж по-малко разности разрешени и улеснени повече придобивки; сж по-малко неизвестности, осигурени повече известности. Въ всѣки случай азъ съмъ убеденъ, че една активна външна политика въ това отношение може да допринесе извънредно много, но заедно сж това заключавамъ, че и за да има една външна политика повече определена, по-ясна и по активна, разрешението на вътрешнитъ проблеми има въ това отношение приоритетъ. Тръбва да се започне сж тѣхъ.

Сегашното раздѣление на управлението въ вътрешно-политическо отношение на отделни департаменти — всѣки въ своя департаментъ да е пъленъ господарь и да не позволява не само вмѣшательство, но и надникване въ името на партийни интереси не, а въ името на общи интереси на държавата — не тръбва да съществува. Ето въ това отношение концепцията на 21 юний е покварена, тя не е осъществена. Тия спорове, които не сж свършени и не зная кога ще се свършатъ — за контролъ и за неконтролъ — тѣ не говорятъ, г-да, за това, какъ тръбва да се реши единъ въпросъ, а говорятъ за нѣщо много повече — за раздѣленостъ въ управлението, за липса на общи концепции, за липса на единство въ управлението. Ето защо несъмнено е за менъ, че разрешаването на голѣмитъ въпроси означава едно вътрешно управление споено, одухо-

творено отъ едно разбиране, отъ една идея, отъ идеята на 21 юний. Тя е голѣма идея, и ако тя не е осъществена, тя ще се наложи да бъде осъществена, тя ще бъде осъществена. Тя е обществено примирие, тя е активизиране на държавата, тя е борба за съществуване, тя е борба за независимостъ и самостоятелностъ въ нашата земя.

Въ плоскостта на финансите и на икономиката въпроситъ, споредъ моето схващане, се свеждатъ къмъ следващото. Преди всичко, нито е потребно да бждемъ много голѣми оптимисти, защото основания за това не съществуватъ, но сжщо така още по-малко е оправдано да бждемъ песимисти. Който управлява, той не може да бжде песимистъ; който носи отговорности и тръбва да действа, той не може да бжде несимистъ, защото този, който управлява, този, който носи отговорности, е длъженъ да има разбиране, да има разрешение на въпроситъ. И ако това разрешение не дава резултати, той е длъженъ да си върви. Обществото ще намѣри другия, който ще посочи по-правилното разрешение на въпроситъ, ще даде прогнозата, следъ като направи диагнозата, и ще върви къмъ разрешението. Затова, казвамъ, нито песимизмътъ може да бжде оправданъ, нито оптимизмътъ може да бжде оправданъ. Нѣщата тръбва да бждатъ вземени така, както тѣ сж. Въ това отношение тенденциитъ на министра на финансите бѣха въ противна посока. И азъ мисля, че този маниеръ, този начинъ на излагане събитията и свършено неоправданъ.

Д-ръ И. Бешковъ (з): Г. професоре! Извинявайте, че Ви прекъсвамъ.

П. Стояновъ (д): Моля Ви се!

Д-ръ И. Бешковъ (з): Въпросътъ е разрешенъ все пакъ, защото сж разпредѣлени политъ: министърътъ на финансите е за песимизма, а министърътъ на външнитъ работи е оптимистъ. Така че и едно и другото е налице.

П. Стояновъ (д): Ами министърътъ на търговията и министърътъ на земледѣлието какъ сж? (Оживление) Оставте тѣзи департаменти, г-да! Ето, това е нещастieto на нашето управление! Оставте тия департаменти! Тукъ концепцията е единство.

Министър-председателъ Н. Мушановъ: Въпрѣки това, г. Бешковъ, ще се върви наедно, както виждате. Тия вестникарски приказки не сж за Парламента. Ще се върви, г. Бешковъ! Тоя е пътътъ!

Д-ръ И. Бешковъ (з): Азъ искамъ да кажа, че въпросътъ е разрешенъ — че вие сте си разпредѣлили политъ.

Министър-председателъ Н. Мушановъ: Все пакъ това, което казва г. Стояновъ, е право. Ще бжде това, което е необходимостъ. Това е парламентаризмътъ. Грѣшки има и критики ще има. По този пътъ ще се върви.

П. Стояновъ (д): Почитаеми г. г. народни представители! Има нѣщо, срещу което азъ всѣкога съмъ се стараелъ да възразявамъ и съмъ се постаравалъ да убеждавамъ и слушатели, и приятели, и то е било всѣкога тази стара, намъ завещана отъ миналото тенденция, да оправдаваме себе си сж грѣховетъ на предшественицитъ, на старитъ; да оправдаваме безсилието и липсата на перспективи сж свѣтовни и непреодолими причини. Тукъ, въ България, отъ 12 години азъ чувамъ всѣки день да се говори: „свѣтовна криза“, „свѣтовна криза“ и само „свѣтовна криза“. А въ какъво се заключава собствената наша криза — това твърде малко се е изтъквало и заради това най-лесно се е минавало на днешенъ редъ. Всичко се е шкантирвало, всичко се е стоварвало върху предшественика и се е минавало на днешенъ редъ. Подценявалъ се е българскиятъ гражданинъ, подценявалъ се е българскиятъ Парламентъ, за да се действа по този начинъ. Нѣщата си иматъ своята логика, нѣщата си иматъ своята същностъ; това е единственото, върху, което ние тръбва да стоимъ. Наистина, имаме и днесъ свѣтовна криза. Нима мизерията въ Германия е намалѣла? Отъ 6 милиона, безработнитъ днесъ сж 3 700 000 души. Въпрѣки това мизерията е мизерия. Нима мизерията въ Англия е намалѣла? Да, безработнитъ, отъ 3 500 000, днесъ сж къмъ 2 милиона и нѣщо. Нима въ Америка, където безработнитъ отъ 12 милиона днесъ сж приблизително сж $\frac{1}{3}$ намалѣли, е престанала мизерията или кризата е престанала? Не, господа! Всѣка една страна си има своята обстановка. И въ тази обстановка всѣка страна търси възможноститъ да разреши въпроситъ, които се поставятъ на управлението. Не може да манкира никое управление и никога никое управление не е манкирало въ всички тия

страни, поради това, че положението е било затруднено отъ предшественика. Ами че за това е дошло новото управление, за да поправи грѣшките на предшественика, за да даде добро управление, да поправи положението и да даде отдиш на гражданата и въ стопанско, и въ финансово отношение. Нима Рузвелтъ, който дойде преди една година да управлява държавата, не свари грамадниятъ грѣшки на своя предшественикъ Хувъръ? Тѣ бѣха ясни. Хувъръ бѣше поклонникъ на други разбираня, на суперкапитализма, и го форсираше съ всички сили, докато доведе до положение на чрезвѣчайно затруднение въ плащанията, на катастрофи въ предприятията, на банкрутство и всеобщо задължяване, на първо мѣсто задължяване на земледѣлцитѣ. Ето вече една година откакъ Рузвелтъ е председател на Съединенитѣ щати — денъ не минава да не изпрати послание до американския народъ и да му казва: „Така разбирамъ нѣщата, това правя“. И резултатитѣ се виждатъ. Само пресата на банкеритѣ отъ Ню-Йоркъ наводнява свѣта съ отровата, че днесъ-утре Рузвелтъ ще банкрутира. И за голѣмо съжаление, и въ нашата преса много често се ширятъ такива съобщения и преценки, съ които се трови душата на обикновения български гражданинъ: тамъ се предприема нѣщо, но то скоро ще банкрутира. Не! Нѣма да банкрутира!

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя Н. Шоповъ)

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Може да не банкрутира, но тамъ се събраха 50 икономисти американски и осъдиха политиката на Рузвелтъ. Може тя да даде резултати, но засега 50 души икономисти я осъдиха.

П. Стояновъ (д): Г. министъръ-председателю! Вие сте много неправилно осведоменъ. 50 икономисти сѣ осъдиха политиката на Рузвелтъ, а онѣзи, които я защищаватъ, сѣ 1.500.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: То е друго.

П. Стояновъ (д): Какво отъ това, че 50 души я осъдили! Най-напредъ юрисконсултитѣ на банкеритѣ, всички до единъ, сѣ дали мнение противъ Рузвелта и неговия планъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Азъ не казахъ банкери, а икономисти.

П. Стояновъ (д): Трѣбва да се влѣзе въ оценка на това, кой какво говори. И вие сте говорили отъ трибуната. „Не знамъ какво ще стане“. Нищо нѣма да стане. Ще стане подобрене на положението.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Това не съмъ казвалъ, г. Стояновъ. Този въпросъ е сериозенъ. Казвалъ съмъ туй, което навредъ въ свѣта днесъ се казва: чакатъ да видятъ резултата отъ този грандиозенъ експериментъ, който се прави въ Съединенитѣ щати. И мненията сѣ тѣй различни. Затуй казвамъ, че може да има 1.500 души, които да казватъ едно, но има 50 души, които казватъ противното. Има, обаче, и друго нѣщо: Съединенитѣ щати сѣ едно, България е друго. Съединенитѣ щати правятъ инфлация и закупуватъ злато, за да засилятъ златния си стокъ, а ние имаме всичко 50 милиона лева злато въ банката. Толкозъ за сравнението на Съединенитѣ щати съ България.

П. Стояновъ (д): Никой не смѣ да сравнява Съединенитѣ щати съ България. Който прави това, заблуждава се или е много наивенъ човѣкъ, ако не е недобросъвестенъ. Сравнение не може да има, но не бива и да се приказватъ нѣща, които сѣ явно тенденциозни и излизатъ отъ противницитѣ на Рузвелтъ. Какво отъ това, че нѣкой си приказвалъ, че тамъ ставалъ нѣкакъвъ грандиозенъ експериментъ! Никакъвъ експериментъ не става въ Съединенитѣ щати, а се върши реално управление, което струва милиарди долари, ставатъ трансформации и се спасява една социална структура, за да не изпадне тя утре въ рѣцетѣ на демагозитѣ и на комуниститѣ; извършва се генерално дѣло, за да се превърне едно анархистическо, суперкапиталистическо стопанство въ организирано стопанство съ ежедневно подчертанъ общественъ интересъ. (А. Аврамовъ ржкоплѣска) Всичко това се извършва съ замахъ, извършва се съ срѣдствата на цѣлата нация, при пълна дисциплина на всички граждани.

Т. Бошнаковъ (з): Безъ революция, безъ протести.

А. Аврамовъ (з. Ст. В): И оня денъ четохъ въ пресата, че 4 милиардери тамъ били дадени подъ сѣждъ за неплатени данѣци. (Оживление всрѣдъ мнозинството)

П. Стояновъ (д): Следователно, г. г. народни представители, нѣма никакъвъ експериментъ. Самиятъ тоя фактъ, че въ тая, както казахъ, суперкапиталистическа страна, каквато сѣ Съединенитѣ щати, съ единъ декретъ се тури възбрана върху цѣлия златенъ стокъ на всички банки и се превърна въ националенъ непожѣтнатъ резервъ, показва, че тамъ експерименти не се правятъ, тамъ шегѣ не ставатъ, а се управлява. Като се гарантиратъ пълнитѣ свободи на гражданата, гарантира му се и пълна възможност да живѣе. На капитала, на банкера се внушаватъ неговитѣ социални задължения, и понеже той отказва да ги изпълнява, налагатъ му се. Рузвелтъ предложи на г. г. банкеритѣ отъ Ню-Йоркъ да авансиратъ пари на нуждаещитѣ се отъ кредитъ, защото, като липсва кредитъ, не може да се яви покупна сила на тържището, не може и да се почне движението на богатата. Въ своето първо послание той имъ предложи: „Г-да! Кредитирайте нуждаещитѣ се“. Господата отговориха: „Какъ ще кредитираме тия, които сѣ обединили? Не е въ нашитѣ традиции и разбираня да кредитираме хора, които нѣматъ кредитъ“. Това се проповѣдва и у насъ. Това е една „всеобща“ истина, която най-добре се котира по пазаритѣ. Тогава Рузвелтъ имъ отговори: „Кредитъ се дава, когато има нужда отъ него, и на ония, които се нуждаятъ“.

П. Попивановъ (з): Които сѣ ограбени.

П. Стояновъ (д): „Онѣзи, които иматъ достатъчно, не се нуждаятъ отъ никакъвъ кредитъ“. Това размѣняване на мисли, което азъ ви изложихъ съ малко по-проси думи, е първото стѣклование съ онѣзи, които иматъ социални задължения, но които не пожелаха да ги изпълнятъ, и затова тѣхното изпълнение имъ бѣше наложено.

Така щото да се казва днесъ: „Ние въ България сградаме затова, защото има свѣтовна криза“ — това е много наивно. Свѣтовна криза нѣма, а всѣка държава за себе си има своя криза. Но всѣка държава разполага съ свои срѣдства, и щомъ има управление, то трѣбва да вземе всичкитѣ срѣдства въ рѣцетѣ си и да разреши проблема. Може ли да се чака да плувне злато? Та кой би билъ тоя наивникъ да смѣта, че трѣбва да плувне злато, за да се разреши въпросътъ? Всички не могатъ да станатъ архимилионери. Та кой би билъ наивникътъ да мисли, че само така могатъ да се разрешатъ стопанскитѣ въпроси? Франция, която сѣщо така много се цитира у насъ, живѣе, отъ 1926 г. насамъ, следъ реформата на Поанкаре, въ рамкитѣ на концепция, строго изпълнявана и прилагана отъ всички безъ изключение управляващи следъ Поанкаре, било като главни представители на управлението, председатели на Министерския съветъ, било като министри на финанситѣ и на бюджета: натрупване на златенъ стокъ и поддържане на вътрешното тържище свои собствени вътрешни цени. Затова земледѣлнето въ Франция не се намира въ такава голѣма мизерия, въ каквато се намира то въ дунавскитѣ и въ централноевропейскитѣ страни. Въ Франция сѣ определени сравнително по-високи цени, и тѣ се поддържатъ. Защо монетата тамъ пази своята стойностъ? Защото е гарантирана съ едно голѣмо количество злато, и тамъ стоятъ на базата: нито инфлация, нито дефлация, но строго съблюдаване на вътрешния екилибъръ на ценитѣ на главнитѣ продукти, отъ които живѣе нацията. Това е единъ планъ, г-да.

Англия, когато видѣ, че не може да се бори срещу безработицата друго-яче, освенъ като създаде поминѣкъ — а поминѣкъ може да се създаде само съ повишена работа на индустрията — но индустрията не може да се засили, защото лирата стоеше на сравнително високъ урѣвень, премина къмъ девалвация, намали стойността на лирата. И макаръ че се реши стабилизирането на лирата още преди 4 месеци, Англия не я стабилизира, защото Рузвелтъ не стабилизира долара. Англия не искаше да остави английската индустрия на свѣтовното тържище да бѣде поне конкурентоспособна отъ тая на Съединенитѣ щати, които минаха къмъ девалвация на долара съ същата целъ и, на второ мѣсто, съ още по-важната целъ: да дадатъ по-евтини долари на земледѣлцитѣ, за да могатъ тѣ да изплатятъ своитѣ задължения.

Ето защо г. г. народни представители, въ нашитѣ разсѣждения за това, какво трѣбва да се прави, трѣбва да ликовидираме съ мнениято, че ние не можемъ да направимъ нищо, затуй защото нѣкъде си въ Хондурасъ или Санъ-Доминго имало криза. Навсѣкъде, всѣка страна преживява своя собствена криза, навсѣкъде има управление, и управлението е длъжно да вземе въ рѣцетѣ си всичкитѣ фактори на производството, съ което живѣе нацията, и да даде разрешение на въпроситѣ.

Въ това отношение, г. г. народни представители, имамъ да ви представя нѣколко примѣри, за да видите, че по-

ложението действително е тежко. Азъ ще дамъ само нѣколко сведения, които не сѣт мои. Обществото на народитѣ въ своитѣ икономически изследвания за 1933 г., които сѣ помѣстени въ неговитѣ издания, като говори за международната свѣтвна търговия, установява възъ основа на свои изчисления следващото: търговията за 1933 г. спрямо търговията за 1929 г. е намалѣла съ 30% по квантумъ по количество на стоки, а по отношение на стойности тя е намалѣла съ 50%. Само въ последния месецъ на 1933 г. има едно повишение спрямо последния месецъ отъ 1932 г. Обаче това подобрене — казва — не може по никакъвъ начинъ да се смѣтне като нѣкоя здрава тенденция и, следователно, съвършено излишно е да се правятъ илюзии въ това отношение. Миналата година тѣзи илюзии се правѣха отъ много страни; свърши се — казва. Това пишеха икономиститѣ, въпрѣки че не липсваха други — и тѣ бѣха повече — които твърдѣха противното. Азъ, напр., мога да ви приведа мнението на единъ отъ икономиститѣ — това бѣше Струве — който въ това отношение предвещаваше, че върховната точка на кризата е преминала и че отиваме къмъ подобрене. Редакторътъ на в. „Economist“, Лептонъ, отъ Лондонъ, казва: „Повишение на ценитѣ на едро на сурови материали имаме, но това е резултатъ на спекулация, и затова илюзии въ това отношение не трѣбва да се правятъ“.

Едно нѣщо е характерно — и азъ искамъ да обърна вашето внимание на това, г. г. народни представители. Въ месечното изложение на Дойче-банкъ и Дисконто-Гезелшафтъ отъ 31 декемврий 1933 г., като се прави една прогноза на днешното положение, между другото се казва: „Да, имаме едно повишение на общия индексъ на ценитѣ; така, напр., подобрени сѣ общитѣ цени на земеделскитѣ произведения въ Германия, тогава, когато ценитѣ на готовитѣ произведения срдѣно сѣ останали съвършено непромѣнени“. Доказателства: земеделскитѣ произведения на 1 декемврий 1932 г. иматъ общъ индексъ 85.1, а на 1 декемврий 1933 г. — 93.8; индустриалнитѣ произведения на 1 декемврий 1932 г. иматъ общъ индексъ 113.7, а на 1 декемврий 1933 г. — 113.9. Какво значи това? Това значи, че въ Германия, благодарение на мѣрките, които се взеха тамъ, златното покритие е останало само 10% споредъ разсжденията, които прави чехскитѣ министъръ на финанситѣ онзи день, когато внася законопроекта за промѣняване златната съдържимостъ на кроната, 10% при една така наречена дирижирана инфлация на банкнотитѣ! Ние имаме единъ положителенъ резултатъ. При криза всеобща вие имате съ повече отъ 8 пункта повишение въ ценитѣ на аграрнитѣ произведения на вътрешното тържище, което не значи нищо друго, освенъ вътрешно управление, освенъ съпоставяне на активнитѣ и пасивни стопански сили въ страната и довеждането до единъ прѣкъ, непосредственъ резултатъ интересувачитѣ маси и като консуматори, и като производители.

Азъ нѣма да се спирамъ повече върху тѣзи данни. Ще искамъ само да обърна вашето внимание върху нѣкои данни, които имаме у насъ, г. г. народни представители. Нашето положение не ни дава основание за никакъвъ оптимизъмъ въ смисла на това, което предшествувачиятъ ораторъ тукъ излагаше или което може нѣкой другъ да рече да изложи отъ това мѣсто или въ обществото. Споредъ изданията на нашата статистика въ последния номеръ отъ тази година ние констатираме, че обработваемата земеделска земя у насъ срдѣно на стопанство, както и на лице намалява, макаръ това намаление и да не е толкова голѣмо; стойността на земеделското производство отива къмъ едно намаление. Докато общо земеделско производство презъ 1929 г. имаме 23.348.000 л. златни, презъ 1932 г. то е само 12.638.000 л. златни. Ще рече, че ние имаме едно намаление въ сравнение съ 1929 г. срдѣно почти съ 50% въ стойността на производството. Ще си спомните, г. г. народни представители, че когато говорихъ по тронното слово, азъ изтъкнахъ общи данни за производството и съ цифритѣ, които изнесохъ, показахъ, че презъ 1933 г. ние имаме рекордна реколта, каквато отъ освобождението досега българското земеделско стопанство не е дало по количество на производството, а същевременно ние имаме и рекордно спадане на ценитѣ. Ние имаме 3.582.000 тона общо зърнено производство, което струва 160 милиона л. златни — пада се на тонъ по 47 л. златни — срещу 180 л. златни за тонъ презъ 1929 г.

Така щото въ това отношение никакви илюзии не можемъ да си правимъ. Тѣзи илюзии отиватъ още по-нататъкъ. Що се отнася до промишлеността, стойността на производството отбелязва едно намаление, макаръ ценитѣ да не отбелязватъ такова намаление. Количеството на заститѣ въ индустрията платени съ възнаграждение лица отива същю така къмъ едно намаление. Ние днесъ, споредъ из-

ложението, което направи Дирекцията на труда, публикувано недавно, имаме около 68 хиляди души безработни.

В. Молловъ (д. ст.): 86 хиляди души, споредъ последнитѣ статистики.

П. Стояновъ (д.): Съ ония браншове, които се приближаватъ къмъ обикновенитѣ занаяти. Тѣхъ не ги смѣтамъ. Азъ говоря за промишленитѣ. — Срдѣната брутна заплата, г. г. народни представители, отива къмъ едно намаление: отъ 6.3 л. презъ 1929 г. падна на 5.93 л. часова заплата презъ 1932 г.

Г. министърътъ на финанситѣ изложи свиването на нашата вносна и износна търговия, за да нѣма нужда азъ да се спирамъ върху това. Тя днесъ е съ 300% подъ онова, което презъ 1929 г. е направила нашата държава. Що се отнася до индустрията, вносътъ и износътъ, азъ искамъ да обърна вниманието ви на друго едно нѣщо, което е много характерно. Безспорно, има процентно, относително намаление, на тия стоки, които се внасятъ. Докато въ 1929 г. най-голѣмъ процентъ представляватъ внесенитѣ изработени произведения, а именно 69—70%, а следъ тѣхъ идатъ суровитѣ и полуобработенитѣ материали — 22.5%, презъ 1933 г. имаме внесени само 64% готови произведения и 32% сурови и полуобработени материали. Значи, нашата индустрия работи съ материали и полуфабрикати, внасяни отъ чужбина, вносътъ на които се увеличава за смѣтка на намалението на вноса на готовитѣ произведения. Износътъ обаче на сурови и полуобработени стоки отъ 64% въ 1929 г. спада на 57% въ 1933 г., за смѣтка на храни и пиятия, износътъ на които представлява 36.5% въ 1933 г. срещу 25% въ 1929 г.

Една трансформация става въ нашата вносна и износна търговия; ние внасяме повече сурови материали и полуфабрикати, за да поддържаме нашата индустрия, отколкото тя да работи съ материали и полуфабрикати, изработени тукъ, въ страната.

Заключението, което азъ правя отъ тия факти, г-да, е, че обстановката, въ която се намира нашата страна, се характеризира съ засилване на отрицателнитѣ моменти. Ако въ други страни има известни положителни признаци, въ нашата страна за 1933 г. нѣмаме такива признаци, и нѣмаме никакво основание, възъ основа на срдѣнитѣ числа, да предполагаме, че презъ 1934 г. нѣкакви подобрения могатъ да настанатъ. Следователно, всички изчисления и комбинации, които могатъ да бждатъ правени въ бюджета, стоятъ само подъ знака на решителното намаляване на индекситѣ.

Какво се върши въ другитѣ страни, азъ отчасти казахъ. Ще си позволя да прибявямъ още много малко нѣщо, г. г. народни представители!

Поради това, че стокитѣ на чешката индустрия — а чешкото народно стопанство живѣе само съ износа на индустриални произведения — показваха едно повишение, вследствие на диспаритета на цената на чешката крона на вътрешния и външенъ пазаръ, въ тежестъ на вътрешния пазаръ, чешкото правителство съвършено спокойно мина къмъ намаление златното съдържание на кроната съ 16.66% съ $\frac{1}{6}$ — и извърши това прѣко и непосредствено, за да намали производственитѣ разности на индустриалнитѣ произведения, да повиши тѣхната конкурентноспособностъ на външното тържище, на първо мѣсто, и, на второ мѣсто, да създаде по-голѣмо количество отъ монети на тържището. То премина къмъ една нова банкова система, а именно постави покритието не въ зависимостъ и отъ златнитѣ девизи, а изключително отъ златото, и при това го сведе на 25%, на $\frac{1}{4}$ отъ банкното обращение, а не остави традиционното 33% или 35%; а покритие само 25%, изключително въ злато, значи банкното обращение 4 пѣти повече, отколкото е златниятъ стокъ, който се намира въ банката.

Кой е резултатътъ отъ всичко това? Резултатътъ е явяване на тържището на нова покупна сила, падане на ценитѣ, повишаване търсенето на стокитѣ, повишаване търсенето на труда, съживяване на производството. Кой бѣха причинитѣ, чешката държава да пристъпи къмъ едни такива реформи?

Причинитѣ, г. г. народни представители, както ги излага и министъръ-председателътъ имъ и министърътъ на финанситѣ, се заключаваха, освенъ въ това, което, на първо мѣсто, изнесохъ — скѣпността на индустриалнитѣ произведения — още и въ пълната невъзможностъ на правителството да се справи съ картелитѣ и повишаването на ценитѣ на мѣстнитѣ произведения на вътрешния пазаръ. За да се справятъ съ това положение решително, намаляватъ златното покритие и съдържанието на своята монета, на първо мѣсто, и, на второ мѣсто, взематъ най-строги, жестоки мѣрки срещу всички ония, които биха дрѣзнали,

при поевтинената пара, да повишават ценитѣ на стокитѣ вътре въ страната. Вземете официозитѣ на чехското правителство и тамъ ще видите, г. г. народни представители, портрети — въ „Прагер-Пресе“ можете да видите това всѣки денъ — кратки описания за всѣки единъ крупенъ индустриалецъ, представител на единъ, на другъ, на трети браншъ, какъ той дава публично задължение без-условно да не пристѣпва къмъ повишаване на ценитѣ. Мъркитѣ, които следва да се взематъ, ако се извърши повишаване на ценитѣ, сѣ предвидени въ законитѣ въ много тежки форми. И затова новиятъ планъ, който чеш-кого правителство предприе да изпълни, дава своитѣ не-посрѣдствени резултати. Прокарването на тоя планъ, г-да, бѣше свързано съ голѣми пертурбации. Управителътъ на тѣхната банка си отиде, за да дойде другъ — професоръ Енглицъ.

Ц. Бръшляновъ (д. сг. Ц): И двама министри си отидоха.

П. Стояновъ (д): И двама министри си отидоха, заради това, защото тѣхната партия се показва противна на реформата. И на общото събрание на тѣхната народна банка въ това отношение станаха дебати много жестоки, но въ края на краищата реформата биде приета. Иначе казано, ония, които се стремѣха най-много да отбѣгнатъ контрола на държавата върху тѣхнитѣ богатства, бѣха задължени да го приематъ.

Въ какво положение се намираме ние, г-да, въ тази по-сока?

Споредъ това, което ни представи г. министърътъ на финанситѣ, ние имаме следното положение, г-да, отъ чисто финансово гледище. Всички признаци, които ви изтък-нахъ, сѣ отрицателни. Позволете мѣ да ви изтъкна още нѣколко. Г. министърътъ на финанситѣ ни каза: „Ние ще склѣчимъ и тоя бюджетъ съ дефицитъ“, но той не ни каза това, което трѣбваше да каже — че всичкитѣ бюджети досега сѣ склѣчени съ дефицити, включително и неговитѣ два. Тѣзи дефицити сѣ следващитѣ, споредъ дан-нитѣ на Българската народна банка: дефицитътъ на 1929/1930 г. е 148.193.000 л.; на 1930/1931 г. — 1.297.999.000 л.; на 1931/1932 г. — 909.540.000 л.; на 1932/1933 г. — 750.855.000 л.; на 1933/1934 г. до 1 декемврий — около 572.100.000 л.

Азъ искамъ да ви приведа други едни цифри, които сѣ по-характерни, г-да. На 7 мартъ 1931 г. — вземамъ 7 мартъ, защото сега сме мартъ — съкровището е имало предстоящи платежи 900 и нѣколко милиона лева; на 7 мартъ 1932 г. — 1.240.000.000 л.; на 7 мартъ 1933 г. — 1.410.000.000 л.; на 7 мартъ 1934 г. — 1.200.000.000 л. крѣгъло.

Н. Пждаревъ (д. сг. Ц): Това не е дефицитъ.

П. Стояновъ (д): Г. г. народни представители! Това по-казва, че нашето публично стопанство всѣкога е лошо управлявано отъ гледище на онова, което е най-смѣстено. Четири правителства паднаха въ Парижъ само заради това, защото не можаха да разрешатъ въпроса, какъ може и трѣбва да бѣде уравнивсенъ бюджетътъ. Презъ всичкото това време ние имаме лошо управление на нашитѣ финанси. Азъ мога да ви цитирамъ речта на Жерменъ Мартенъ, която той ози денъ произнесе въ На-родното събрание. Но това мене ми се струва, че е свър-шено излишно. Държа я на разположение, ако се съм-нява нѣкой.

Г. г. народни представители! Министърътъ на финан-ситѣ и по-рано и вчера въ изложението си каза: „Моитѣ бюджети сами за себе си сѣ всѣкога били уравнивесени. Това е остатъкъ отъ миналата година, това е отъ нашитѣ предшественици“. Не може така да се разсѣждава, това е свършено погрѣшенъ методъ. Първо, цифритѣ опровер-гаватъ това. Споредъ сведенията, които имамъ отъ дър-жавното съкровище, увеличени сѣ: пасивътъ, предстоя-щитѣ платежи, дефицитътъ. Но това не е толкова важно. Важното е едно: всѣко ново управление има задачата да поправи дефектитѣ на старото — иначе старото управле-ние трѣбва да си седи, нѣма резонъ идването на новото управление. Всѣко едно правителство и всѣки единъ ми-нистеръ на финанситѣ не прави смѣтка за себе си, а той е длъженъ да прави смѣтка на държавното съкро-вище. И, следователно, най-първата задача е, дефици-тътъ, който е наследенъ отъ предшественицитѣ, да бѣде премахнатъ.

К. Коракъвъ (д): И въ най-тежкото време ли?

П. Стояновъ (д): За тежкото време има нужда отъ добро управление — не за лекото. Не искамъ да цити-рамъ какво е казалъ Османъ паша за превземането на Плевенъ.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Много силно ще бѣде, ако го кажете.

П. Стояновъ (д): Следователно, въ борбата съ дефици-титъ, задачата се заключава въ непосредствено атаку-ване на тоя дефектъ на нашето финансово стопанство. Тритѣ години — включително и днешниятъ бюджетъ — въ това отношение не даватъ единъ активъ. Азъ не искамъ да кажа, че това не е едно отегчение задачата на управлението на финанситѣ, но това е една органическа задача на управлението на финанситѣ, и никой не може да се отклони отъ нея.

Намалението на бюджета. Азъ съмъ длъженъ въ това отношение да се уговоря. Намалението на бюджета, което така оптимистически се схващаше отъ предшествуващия ораторъ, не е едно намаление, което облекчава данъко-платеца и създава възможностъ за разрешението на за-дачата, която е поставена на управлението. Защо? Позво-лете ми да ви обърна вниманието само на нѣколко цифри отъ едни изчисления, които съмъ направилъ съ помощта на вещи лица.

Бюджетнитѣ тежини на глава на българския гражда-нинъ, г-да, въ златни лева сѣ били: въ 1911 г. 47-4; въ 1925/1926 г. — 51-41; въ 1926/1927 г. — 48-09; въ 1927/1928 г. — 46-64; въ 1928/1929 г. — 53; въ 1929/1930 г. — 74; въ 1930/1931 г. — 57-93; въ 1931/1932 г. — 46-25; въ 1932/1933 г. — 41-80; въ 1933/1934 г. — 42 л.

К. Коракъвъ (д): Значи, има намаление.

П. Стояновъ (д): Има едно намаление. За това намале-ние, обаче, г-да, би трѣбвало да се говори по мегданигѣ. Въ смѣтността то не е намаление, защото бюджетната те-жестъ на глава трѣбва да се смѣтне по отношение на онова, което е доходъ на глава. Какво имаме въ това от-ношение? Азъ нѣма да вземамъ катастрофалнитѣ цифри на г. министра на финанситѣ — ще взема цифритѣ, които статистиката ни дава.

Въ 1911 г. имаме на глава доходъ 376 л. златни; въ 1926 г. — г. Данаиловъ занесе тия изчисления въ Обще-ството на народитѣ — 275-29 л.; въ 1930 г., при единъ наци-оналенъ доходъ отъ 30.702.000.000 л., имаме на глава 191 л. златни добивъ; въ 1931 г., при 23.000.000.000 л. национа-ленъ доходъ — 141 л. златни на глава. Въ 1932/1933 г. ние имаме националенъ доходъ не половината отъ тоя на 1930 г., както казваше г. министърътъ на финанситѣ, 15—16 милиарда лева, а 18 милиарда лева.

Министъръ С. Стефановъ: Азъ казахъ отъ 40 полови-ната.

П. Стояновъ (д): Националниятъ доходъ 18 милиарда лева, при едно население отъ 6.015.000, прави 111—112 л. златни на глава. Ако свържемъ това съ ония коти на глава бюджетна тежестъ, които цитирахъ, получаваме: за 1926/1927 г. — 19% бюджетна тежестъ върху общия го-дишенъ добивъ; презъ 1930/1931 г. — 30%, презъ 1933/1934 г. — 36%. Следователно, имаме едно увеличение, г-да: съ прогресивното намаление добива на глава, ние имаме про-гресивно увеличение на бюджетната тежестъ.

М. Дочевъ (д. сг.): Не сѣ върни даннитѣ.

П. Стояновъ (д): Вие ще ги коригирате, г. Момчо До-чевъ!

М. Дочевъ (д. сг.): Ако позволите, г. Стояновъ! Азъ смѣтамъ, че заключението, което правите, не е върно, за-щото за тази частъ отъ земледѣлскитѣ произведения, които самото земледѣлско население консумира — а тя пред-ставлява почти $\frac{2}{3}$ отъ земледѣлското производство — нѣма значение, каква е цената на вътрешния или на външ-ния пазаръ. И затуй изчислението на националниятъ доходъ, както и процентътъ на данъцитѣ, споредъ менъ, не се справя съ този отъ грамадно значение за нашето народно стопанство фактъ, че $\frac{2}{3}$ отъ това, което произвежда на-шето земледѣлско стопанство, самото то си го консумира и не го интересува ценитѣ на пазара.

П. Стояновъ (д): Г. Дочевъ! Вие тукъ влизате въ единъ теоритически споръ. Моля, г. г. народни представители, да отговоря съ две думи. Както г. Дочевъ казва, то значи да смѣтаме само върху едната трета, която се преобрѣща въ пари. Че тогава процентътъ ще бѣде тройно по-голѣмъ.

М. Дочевъ (д. сг.): Но ще бѣде по-право.

П. Стояновъ (д): Извинявайте! Ние не правимъ тѣзи разсъждения, защото и това, което азъ консумирамъ отъ онова, което изработвамъ, е мой доходъ. Че азъ го употребявамъ за своя консомация — това не значи, че то не е доходъ. Може тоя доходъ да не се изразява въ пари, глѣзди въ моето стопанство, но то е доходъ, резултатъ на моята дейность.

М. Дочевъ (д.сг): Доходъ има въ натура, доходъ има и въ пари. Азъ поддържамъ, че доходътъ на българското село въ натура съвсемъ не е намалѣлъ, а е намалѣлъ паричниятъ му доходъ.

П. Стояновъ (д): Идентифицирането дохода на българския производител, на българския селянинъ, съ разполагаемитъ парични срѣдства следствие на частични продажби, е съвсемъ погрѣшно. То може да ви послужи само за стопански и социалполитически заключения за степенята на навлизането на раздѣлното стопанство въ селското стопанство, въобщо, въ земледѣлието; но не може да ви служи за опредѣляне отношението между тежестта на фиска и добива, резултата отъ стопанската деятельность на отдѣлния гражданинъ.

Така щото, г. г. народни представители, въ това отношение бюджетнитъ тежести, които ние имаме, сж извънредно голѣми. И заради това главниятъ въпросъ, който се налага, за да можемъ да си отговоримъ дали г. министрътъ на финанситъ представлява реаленъ бюджетъ, не е въпросътъ дали съ 140 милиона лева внесенитъ бюджетъ е по-малъкъ отъ миналогодишния или ще бѣде по-голѣмъ съ 500 милиона лева; важното е, той реаленъ ли е, ще може ли да бѣде балансиранъ, съответствува ли на платежнитъ способности на гражданина, ще може ли, въ общата сума на условията, при които живѣе нацията, да доведе до едно съживяване на нашето стопанство. И азъ ида къмъ главния въпросъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Азъ ще моля Народното събрание да гласува да се продължи заседанието, докато свърши речта си г. Петко Стояновъ.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Които приематъ предложението на г. министъръ-председателя, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Продължете, г. Стояновъ!

П. Стояновъ (д): Главниятъ въпросъ, на който трѣбва да се отговори е: какъ може да се яви на нашето тържище покупна сила, какъ ще може да се раздвижи нашето стопанство и да се създаде животъ? Защото това, което рисува г. министрътъ на финанситъ съ такива мрачни, траурни краски, означава смъртъ, означава замразяване, и всѣки единъ гражданинъ има пълното право да му постави въпроса: а съ какво ще движите вие този животъ — съ тоя ли бюджетъ, който отива да погълне къмъ 36% отъ общия добивъ, който има всѣки единъ гражданинъ? Че сте го намалили съ 140 милиона лева, това абсолютно нищо не значи. Въ сжщностъ вашиятъ бюджетъ е миналогодишниятъ: и както миналогодишниятъ бюджетъ ви даде дефицитъ, така ще ви даде и тоя. А какво означава дефицитътъ за единъ бюджетъ? Означава, че отъ тържището вие, държавата, ще вземете повече, отколкото ще повърнете, и ще останете длъжни — т. е. ще съкратите възможността за стопанисване. И ако въ Франция днесъ въпросътъ за осигуряване равновесието на бюджета е толкова жестоко поставенъ въпросъ, то не е за това да бѣде по-малъкъ или по-голѣмъ бюджетътъ. И азъ така не ви поставямъ въпроса. Азъ ви поставямъ въпроса: кой е она уroveň на българския бюджетъ, при който ще се създаде раздвижване на тържището, и този народъ ще се върне къмъ животъ? Защото този бюджетъ, който вие сте представили, както азъ се постаряхъ да ви докажа, отива още повече да замрази, да свѣрже живота и да лиши всѣкого едно отъ покупни срѣдства, стъ възможность да действува. Отговорите на този въпросъ!

Азъ ще се постарая да отговоря на този въпросъ, както разбирате нѣщата. Не за пръвъ пътъ, г. г. народни представители, азъ излизамъ предъ васъ да твърдя, че неуравновесенитъ и голѣми бюджети засилватъ кризистъ навсѣкжде, и че една отъ най-голѣмитъ причини за кризата у насъ, това е именно държавниятъ бюджетъ. Той е билъ винаги она, който най-безцеремонно е отивалъ да отнеме всѣко движещо се благо, всѣка покупна стойность на тържището, да наложи върху нея рѣка, да я смрази, да я вземе, да я погълне, най-малкото — да я подчини, да я свѣрже и по този начинъ да спре живота. Вие не плащате

на ония, на които взехте земята; вие гласувате специаленъ законъ за кредита; вие не плащате на ония, които ви даватъ своитъ стоки — съ това вие унищожавате капиталата и го съсипвате. Какво значатъ вашитъ и различни други тукъ декларации, че вие покровителствувате частната инициатива и желаете тя да намѣри пълненъ просторъ, когато вие въ корена я унищожавате съ дефицитътъ въ вашия бюджетъ? Вие засегнахте съ девизната политика и вноса отъ чужбина.

Азъ говорихъ на тая тема при дебатитъ по отговора на тронното слово и сега нѣма да се връщамъ на нея. Обаче ще ви приведа нѣкои случаи, които ще ви покажатъ, че този протестъ, който се носи отъ нашитъ индустриалци, е единъ реаленъ протестъ, защото вие вземахте и държите до сега на една изкуствена база разпредѣлението на девизитъ, колкото и да сж тѣ малки — милиардъ и половина годишно, съ колкото разполагате; вие изкуствено поддържате едни индустрии и имъ давате възможность да се развиватъ, а на други съкращавате възможността да живѣятъ. Азъ ви приведохъ примѣри — не можете да ме опровергате — че се продаватъ девизи, че търговия се прави съ девизи. Вѣрно е, че се внесоха известни поправки съобразно съ капацитета, . . .

З. Димитровъ (д): Кажете, г. професоре, на кого?

П. Стояновъ (д): Г. Димитровъ! Вие не разбирате този въпросъ, увѣрявамъ Ви!

З. Димитровъ (д): Нали трѣбва да купуваме.

П. Стояновъ (д): Моля! То бива, бива да се пререкава, но трѣбва да има мѣрка. — Ще ви кажа за единъ случай, който ми направи много странно впечатление. Въ вестникитъ се вдигна една аларма, че изнудвачи трѣгнаха да продаватъ девизи и въ една фирма тукъ, „Випла“, една дама заловила разбойника. Отъ в. „Знаме“ узнаваме, че за услугата на тая фирма билъ е увеличенъ контингентътъ ѝ. Азъ направихъ справка и констатирахъ, че на 12 мартъ на тая фирма, която е имала старъ контингентъ 60.000 л., ѝ е даденъ другъ — 75.000 л. — безъ да е имала на 1931 г. какъвто и да е вносъ; тя е внасяла и чрезъ общата Зжболѣкарска кооперация. Така, за заслуга даденъ ѝ е новъ по-голѣмъ контингентъ — срещу 60.000—75.000 л., или може би контингентътъ ѝ е удвоенъ по отношение на това, което е внасяла по-рано.

Каквъ принципъ има въ това? Има ли тукъ идея? Понеже фирмата хваща единъ, който изнудва, вие ѝ увеличавате контингента! Тогава, когато изнудвачътъ е искалъ да увеличи контингента съ 24.000 л., вие го увеличавате отъ 60.000 л. на 75.000 л. Азъ разбирамъ това, което говорѣше г. министрътъ — че тукъ има действително и подводи, има и изкуствено поправяне на цифри, само и само да се откърти нѣщо, да се откжсне. Но азъ не мога да разбера, когато въ това отношение не се поставятъ строги, ясни и категорични наредби. Днесъ да се получатъ девизи, това значи да се получи монополътъ, г-да. Който вземе девизи, за да вземе стока, понеже на тържището другъ нѣма тая стока, той е единственъ доставчикъ и той продава монополистично. Въ другитъ страни въ това отношение се поставя строгиятъ контролъ: ще получите валута, но ще продавате по точно опредѣлени цени. Нищо повече.

Министъръ С. Стефановъ: Има ли друга страна съ по-строгъ режимъ, отколкото България?

П. Стояновъ (д): Има много страни. Когато дойда до въпроса за валутитъ, ще Ви кажа, ако се интересувате.

Министъръ С. Стефановъ: Азъ Ви моля да вземете думата по бюджета на Министерството на финанситъ и да разчепкате тоя въпросъ, за да го разберемъ по-добре!

П. Стояновъ (д): Но има и друго нѣщо, на което най-много азъ намирамъ. Не е Народната банка, която може да се занимава съ тая работа. Тукъ бѣше мобилизирано търговското съсловие — отъ всички търговски камари и отъ търговскитъ дружества даже дойдоха едни ужасни ноти. Всичко това бѣше срещу г. Гичева: Гичевъ ще вземе валутитъ и ще се наредятъ тамъ други.

П. Стайновъ (д.сг): Защо бѣше това противъ г. Гичева?

П. Стояновъ (д): Цѣлата тая кампания бѣше недостойна за държавата. Не може да има друго компетентно учреждение, освенъ Министерството на търговията или една междуведомствена комисия, както въ други страни, която да се

занимава съ тая работа. Работата на Народната банка не е да се занимава съ търговия и да раздава девизи. Работата на Народната банка е да пази валутата, да пази монетата.

Министъръ С. Стефановъ: Кое да пази? Валутата ли?

П. Стояновъ (д): Монетата.

Министъръ С. Стефановъ: Валутата или монетата? Вие казахте валутата. Да пази валутата, а да й изземете правото да се разпорежда съ нея, това значи да отворите каситъ и да оставите другъ да бърка вътре.

В. Молловъ (д. сг): Той не иска да каже това. Иска да каже, че банката трѣбва да пази валутата, но разпредѣлението да го прави другъ.

П. Стояновъ (д): Разпредѣлението не може да го прави оня, който пази. Той ще я пази, съобразно съ интереситъ на монетата и ще каже своето мнение, но разпредѣлението на онова, което може да се даде, не принадлежи нему. Народната банка не трѣбва да се занимава съ тая работа. Тя не може да прави търговска политика.

Д-ръ И. Бешковъ (з): Пази, съобразно интереситъ на народното стопанство.

П. Стояновъ (д): Азъ всѣкога съмъ поддържалъ това. Никѣде, въ никоя страна нѣма такъвъ прецедентъ. Навсѣкѣде или Министерството на търговията, или една междуведомствена комисия се занимава съ тая работа.

П. Стайновъ (д. сг): Търговцитъ се обявиха противъ Министерството на търговията, и бѣше много интересно защо.

Ц. Бръшляновъ (д. сг. Ц): Нѣматъ довѣрие въ министерство на търговията.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни)

С. Цановъ (з): Дали министърътъ на търговията е билъ съгласенъ да вземе тая грижа.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Въ Народната банка има представителъ и на Министерството на търговията, и на Министерството на земледѣлието.

Министъръ С. Стефановъ: И на търговскитъ камари.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: И на търговскитъ камари.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з. Ст. В): Защо и у насъ не се създаде такава междуведомствена комисия?

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Това е определено въ правилницитъ.

П. Стояновъ (д): Моля, г. министъръ-председателю, допълнете се. Представителитъ на министерствата сѣ хора, които отиватъ въ Народната банка, само, за да видятъ какво се разпредѣля и какво се дава. Тѣ нѣматъ решаващъ, а съвѣщателенъ гласъ.

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Тѣ решаватъ.

П. Стояновъ (д): Тѣ не решаватъ, а си решава банката.

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Не банката, а цѣлиятъ управителенъ съветъ.

П. Стояновъ (д): Моята мисль е тая: Народната банка не може да прави стопанска политика, още повече, че тя е емисионна банка. Затуй имаше тия неприятности, като напр. съ „Випла“, за която ви говорихъ.

За да се яви покупна стойностъ на тържището, разрешението на въпроса може да стане както следва. Само тогава, когато стане намаление на данъчнитъ тежести — а че тѣ не могатъ да останатъ на тоя уровень, азъ вече го показяхъ цифрено — ще има едно освобождение на частния доходъ и, следователно, по-голяма частъ отъ него ще бѣде на разположение за личнитъ нужди. На второ мѣсто, трѣбва да настѣпни едно успоредяване между ценитъ на индустриалнитъ и земледѣлскитъ произведения. Каквото щете да приказвате и както щете да се отгътате отъ тая задача, вие, управлението, въ това отно-

шение имате безусловни задължения. Чехскитъ министъръ на финанситъ онзи день каза: „Понеже не можахме да се справимъ съ картелитъ, ние намаляваме курса на монетата и вземаме всичкитъ най-жестоки мѣрки спрямо тоя, който си позволи ажиотажъ, който повиши ценитъ“.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Това е за експорта, не е за вътрешната консомация, та индустрията да може да конкурира на чуждитъ пазари.

П. Стояновъ (д): За експорта ценитъ сами се намаляватъ. Като вземете изложението на министъръ Трипла, ще видите, че това, което ви казвамъ, действително е направено тамъ.

Въ ценитъ на нашитъ индустриални произведения има увеличение. Спадането на ценитъ на индустриалнитъ произведения спрямо 1929 г. е само съ 23, а на земледѣлскитъ произведения спрямо 1929 г. — 64, като се взематъ ценитъ отъ 1920 г., на едниотъ и другитъ произведения — 100.

Следователно, при това положение, че безусловно е намалена покупната сила на земледѣлския производителъ, на земледѣлския стопанинъ, другояче не може да бѣде повдигната тая му покупна сила, освенъ чрезъ едно намаление ценитъ на индустриалнитъ произведения. Това е очевидно и не подлежи на никакво оспорване и никакви доказателства повече не могатъ да бѣдатъ приведени въ това отношение. Вие трѣбва да намалите тия цени. Въ това отношение една поправка може да се направи съ установяване на изкуствени, твърди, по-високи цени на земледѣлскитъ произведения. Задачата на храноизноса не, на монопола, е да повиши ценитъ на хранитъ. Досега обаче, такова повишение не стана.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: 270 л. на килограмъ жито имаме. 3 л. искаха други.

В. Молловъ (д. сг): Монополътъ закѣснѣ.

П. Стояновъ (д): Никого продавачътъ не взема 270 и ония, които днесъ продаватъ, сѣ съвършено малко. Храноизносътъ не е далъ обсалютно никакъвъ плюсъ досега.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Какво даде до сега?

П. Стояновъ (д): Моля Ви се!

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Чакайте, бѣджанамъ! Въпросътъ е каква цена да се установи. Ние установихме 270 л., а г. Гиргоръ Василевъ и други предлагала 3 л.

С. Цановъ (з): За производителя 3 л.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Въпросътъ е, коя цена фиксъ трѣбва да се опредѣли. Вчера продадохъ по 132 л. кгр. жито въ чужбина.

Ц. Бръшляновъ (д. сг. Ц): По-евтино отъ царевицата.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: По-евтино отъ царевицата, а ние опредѣлихме 270 л. и държавата загуби 260 милиона лева.

П. Стояновъ (д): Отнемате ми времето.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Сега свършвамъ. — Искамъ да каже, че принципътъ самъ по себе си е вѣренъ: трѣбва да се повдигне цената на житото въ страната, но въпросътъ е върху кого да падне тая тежестъ — върху държава или върху консоматора? Сега я възлагаме върху консоматора, като оставихме хлѣба да се продава 5 л. кгр. Ако повишимъ цената на житото на 3 л., хлѣбътъ ще трѣбва да се продава по 550 или по 6 л. Въпросътъ е и за обществена справедливостъ: да се помогне на производителъ, като поеме и държавата нѣщо отъ тежестъта, за да не се обременява консоматорътъ.

В. Молловъ (д. сг): Но монополътъ закѣснѣ, г. министре.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Монополътъ! Въ България, г-да, $\frac{1}{3}$ отъ селското население купува хлѣбъ, $\frac{1}{3}$ се прехранва само, ...

С. Ризовъ (з. Ст. В): Защо да купува презъ февруарий, а да не купува презъ юлий?

Министър-председател Н. Мушановъ: Чакай, като приказвамъ азъ!

С. Ризовъ (з. Ст. В): Съсипахте населението.

Министър-председател Н. Мушановъ: Ти си разсипалъ акъла си! (Смѣхъ) Слушай какво ти казвамъ сега азъ.

С. Ризовъ (з. Ст. В): Брашно купува сега населението.

Председателствуващ Н. Шоповъ: (Звъни)

Министър-председател Н. Мушановъ: Азъ зная какво е сега негодуванието на всички земеделски сръди, които купуватъ хлѣбъ. Оня день бѣхъ въ Костенецъ, по тия мѣста, кждето по-напредъ селянитѣ не даваха левъ за марката, защото сами си печеха хлѣба, а сега при монопола даватъ единъ левъ, защото си купуватъ жито, или брашно.

Т. Бошнаковъ (з): Закъснѣхме съ монопола, г. министър-председателю.

С. Момчиловъ (нац. л. о): Каратъ и контрабанда жито.

Министър-председател Н. Мушановъ: Това, което го нѣма въ България, се желае, а щомъ като се видятъ неудобствата му, всички викатъ противъ него.

П. Попивановъ (з): Не съмъ съгласенъ съ Васъ, г. министър-председателю, защото закъснѣхте съ монопола. Трѣбва добре да се манипулира съ монопола. (Глъчка)

Председателствуващ Н. Шоповъ: (Звъни)

Министър-председател Н. Мушановъ: Идете въ Търновско да приказвате за монополъ!

П. Попивановъ (з): Това е работа на държавата — да вземе отъ производителя и да го даде на ония, които купуватъ. (Глъчка)

Председателствуващ Н. Шоповъ: (Звъни)

П. Стояновъ (д): Г. г. народни представители! Моля ви се. Много малко време ми остана, затова бѣдете добри да не ме пресичате. Надѣвамъ се, че времето, което ми се отне, ще ми се смѣтне отъ г. председателя.

Г. г. народни представители! Безъ едно увеличение цената на пшеницата — при пълни качества, максимално определенитѣ отъ храноизноса — минимумъ на 3—3.20 л. проблемата за създаване на свободни сръдства у нашия сръденъ стопанинъ не може да бѣде разрешена. За смѣтка на печалбитѣ на посръдника или за смѣтка на печалбитѣ на мелничаря и хлѣбаря тая цена трѣбва да бѣде осигурена на производителя. Преди 20 дни френскиятъ министъръ на финанситѣ въ едно събрание, кждето е билъ длъженъ да се произнесе върху положението, засѣгайки въпроса за скъпотията, е казалъ: „Причинитѣ за скъпотията у насъ сѣ: първо, социалнитѣ тежести, които лежатъ върху данъкоплатеца; второ, финансовитѣ тежести; трето, многото посръдници и, четвърто, високитѣ лихви“. Много категорично, много просто, много логично. Кои елементи тукъ подлежатъ на намаление при едно добро финансово управление? Това сѣт високитѣ лихви, това сѣт многото посръдници, това сѣт финансовитѣ тежести. Когато ще вземете 36% отъ brutния приходъ за бюджетни тежести, очевидно е, че въ това отношение вие препятствувате да се създаде жива стопанска сила, покупната сила на тържището. Ето въ това отношение задачата е безусловно наложена и никакво отстранение отъ нея не е възможно.

Най-важниятъ въпросъ, г. г. народни представители, отъ разрешението на който зависи да се яви покупна сила на нашето тържище — и съ този въпросъ азъ ще искамъ да завърша — е реалното разрешение на проблемата за намаление на задълженията. Тукъ азъ се спирамъ на единъ въпросъ, по който г. министърътъ на финанситѣ не каза нито една дума.

Министъръ С. Стефановъ: Понеже съмъ длъжникъ, затуй не смѣя да говоря. (Смѣхъ)

П. Стояновъ (д): Преди да сте длъжникъ, Вие сте министъръ на финанситѣ, управител на българското стопанство.

Г-да! Нѣма да се минатъ повече отъ 20 и нѣколко дни и ще настѣпи датата, отъ когато екзекуцитѣ трѣбва да започнатъ.

П. Стайновъ (д. сг): 16 дни.

П. Стояновъ (д): Отъ сведенията, които се даватъ отъ различнитѣ сѣдилища и отъ компетентни хора, заявленията за прилагане закона за облекчаване длъжницитѣ и за здравяване на кредита отъ 1 януарий т. г. сѣ извънредно малко. Може да се каже даже, че този законъ претърпѣ пълно фияско.

Д-ръ И. Бешковъ (з): Съвършено пълно.

А. Христовъ (д. сг. Ц): Не се прилага.

П. Стояновъ (д): Българскиятъ народъ е поставенъ въ положението на длъжникъ. Споредъ официалнитѣ данни на българскитѣ държавни банки, въ България има 876.000 души длъжници, задъ които като турите само по 5 души, както е нормалното, това прави повече отъ 4 милиона народъ, който стои подъ тежестта на задълженията. Всичката тая маса чака да се реши въпросътъ.

Министъръ И. Качаковъ: Освенъ тѣхъ има и поржители.

П. Стояновъ (д): Да, защото и тѣ сѣ членове на стопанствата; тѣ сѣ солидарни длъжници, върху тѣхъ лежи задължението, г. министре на правосѣдието, както това Ви е много добре известно.

Министъръ И. Качаковъ: Азъ потвърждавамъ Вашата мисль.

П. Стояновъ (д): Много Ви благодаря, че ми правите тая услуга.

Прочее, има единъ крупенъ фактъ, г-да, за пръвъ пътъ въ нашия политически животъ: на едно управление се удри оглушителна плесница, че не разреши съевременно и правилно единъ кардиналенъ въпросъ за съществуването на единъ цѣлъ народъ, за да живѣе. Вие сте предъ новъ законъ. Не желаете да го дадете — ще го дадатъ други, но проблемата за задълженията ще бѣде разрешена, за да бѣде еманципиранъ българскиятъ трудъ. Съ него живѣе българскиятъ народъ.

Министър-председател Н. Мушановъ: И азъ бихъ желалъ да доживѣя, за да видя, какви последици ще има за страната отъ единъ законъ, какъвто Вие искате. Сегашниятъ законъ азъ ще Ви кажа какви последици има. — Той не е на министра на финанситѣ. Азъ ще Ви отговоря въ други день и ще видите, че илюзиитѣ, които създавате, сѣ парализирани до една.

П. Стояновъ (д): Азъ не се съмнявамъ, че г. министърътъ ще ми отговори.

Министър-председател Н. Мушановъ: Вие единъ лозунгъ имате въ страната, кждето ходите да държите речи — че този законъ билъ банкерски законъ!

Д-ръ И. Бешковъ (з): Ами Вие още ли поддържате, че сте дали най-правилно разрешение на този въпросъ?

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з. Ст. В): Най-неправилно.

Министър-председател Н. Мушановъ: Азъ не зная кой е онзи, който ще ми каже „най-правилно“. Нима вашиятъ становище и това на г. Петко Стояновъ е най-правилно?!

Д-ръ И. Бешковъ (з): Азъ не казвамъ това.

Министър-председател Н. Мушановъ: Азъ съдя по резултатитѣ. Най-правилно може да се каже за нѣщо, но само относително, само като се преценява въ връзка съ цѣлитѣ, които преследва, и резултатитѣ, които постига. Какво е това „най-правилно“!

Д-ръ И. Бешковъ (з): Вие твърдите ли, че законътъ е далъ резултати?

Министър-председател Н. Мушановъ: Азъ твърдя и ще ви докажа, че резултати има, каквито никой не се е надѣвалъ да се получатъ, и то резултати въ положителенъ смисль.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з. Ст. В): Още нито единъ не се е възползувалъ. 15 дни оставатъ още. Тогава ще се види.

Министър-председател Н. Мушанов: Ще видите, че отсега нататък много ще се увеличават заявленията. Но толкова по-добре, ако по-малко заявления има. Това има друго значение.

Д-ръ И. Бешков (з): Това е другата теза вече.

Министър-председател Н. Мушанов: Защото 50% от хората ще се спогодят и ще стане намалението така, както вие искате фактически — по спогодба, която е единствената може би цел на закона. Вие ще видите какви резултати ще има.

П. Стоянов (д): Ако хората ще се спогадат, когато почнат да се вършат езекуциите, то не значи, че законът стимулира тия спогадания.

Министър-председател Н. Мушанов: Сега вършат ли се езекуции?

П. Стоянов (д): От 2 април нататък.

Министър-председател Н. Мушанов: Аз навсякъде, където ходя, питам хората и зная как се спогадат днес кредитори и длъжници.

Д-ръ Г. М. Димитров (з. Ст. В): Не се спогадат никак.

Министър-председател Н. Мушанов: За Васъ не се спогадат.

А. Христов (д. сг. Ц): Г. министър-председателю! Безъ да оспорвам Вашето мнение, трѣбва да Ви кажа, че отъ селянитѣ въ Пловдивско, които дължат голѣми суми, до онзи день сж постѣпили само десетина заявления до Земледѣлската банка. Това сж повече отъ половинѣ милионѣ хора на Пловдивския районѣ на Земледѣлската банка.

Министър-председател Н. Мушанов: Какво значи това?

А. Христов (д. сг. Ц): Значи, че никакви спогодби нѣма. Това е фактъ.

Министър-председател Н. Мушанов: Запитайте се защо. Азъ съмъ много доволенъ, че земледѣлцѣтъ има довѣрие въ Земледѣлската банка, защото и безъ закона Земледѣлската банка винаги правѣше тия разсрочки. Земледѣлската банка имота на селяка не продава. На кого разпирате тия работи?

А. Христов (д. сг. Ц): Не отиватъ да си уреждатъ смѣткитѣ.

Министър-председател Н. Мушанов: Селянинътъ има по-здравъ инстинктъ, че Земледѣлската банка го защитава.

Д-ръ Г. М. Димитров (з. Ст. В): Прокопсалъ е.

Министър-председател Н. Мушанов: Защото по вашия акълъ . . . Не мога да кажа, какво искате да направите.

А. Аврамов (з): Какви сж нашитѣ акѣли? Щомъ нѣкой подаде заявление, на другия день се описва имотътъ му. (Глъчка).

Председателствуващъ Н. Шоповъ (Звѣни)

Министър-председател Н. Мушанов: Този законъ имаше такива ефекти, които вече признаватъ и чужденцитѣ, а тѣ най-много го атакуваха.

Д-ръ Г. М. Димитров (з. Ст. В), С. Кирчевъ (з. Ст. В) и други: А, а, а! Чужденцитѣ може да го признаватъ! Вие служитѣ на чужденцитѣ.

Министър-председател Н. Мушанов: Азъ ако управлявахъ държавата съ вашия акълъ, щѣхъ да я капична 20 пѣти досега.

П. Стоянов (д): Въпросътъ, споредъ мене, се свежда до това, че модусътъ на разрешението, който дадохъ на проблема министър-председателътъ и правителството, не се възприе отъ масата, и затова законътъ нѣма никакво приложение. Какъвъ другъ модусъ — при каква обстановка и при каква социалполитическа идея — може да се намѣри, е единъ въпросъ свършено другъ. Това, което

именно г. министър-председателътъ съ толкова усилия наложи, доведе до единъ резултатъ: унищожи кредита. Поржчителство днесъ не съществува и не може да съществува.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Нѣма поржчителство.

А. Христовъ (д. сг. Ц): Това е фактъ.

П. Стояновъ (д): Поржчителство днесъ нѣма. Тамъ най-много се бѣше разлютилъ г. министър-председателътъ срещу моя аргументъ, но азъ излѣзохъ правъ. Не желаяхъ азъ да излѣза правиятъ, а той, но фактъ е, че днесъ поржчителство нѣма, той го унищожи съ чл. 5 отъ закона за облекчение на длъжниците.

Министър-председател Н. Мушанов: Защо нѣма поржчителство? Всѣки трѣбва да отговаря, като стане поржчител. Какво искате вие — да унищожимъ института на поржчителитѣ? Какъ можете да поддържате теорията, че поржчителитѣ не трѣбва да отговарятъ? Като отидете да заведете поржчителя на кредитора, кредиторътъ ще ви каже: „Нѣма да ви дамъ кредитъ, защото поржчителътъ не отговаря за дълга“. Азъ се чужда на тая Ваша логика, г. Стояновъ! Нека ми прости г. Стояновъ, но най-подиръ, той е интелигентенъ човѣкъ, познавачъ на въпроситѣ. Какъ унищожаваме кредита? Кредитъ ще има, когато кредиторътъ има довѣрие въ длъжника да му даде пари срещу гаранция. Поржчителътъ е гаранцията. Защо искате да ме убедите, че, като нѣма поржчителъ, повече ще има кредитъ, отколкото ако има поржчителъ? Защо ми казвате, че кредитътъ ще спечели, ако наредимъ за въ бѣдеше законодателство, което ще каже на кредитора: „Ще вземешъ поржчителъ богатъ, но той нѣма да отговаря?“ Тая логика не мога да разбера! (Глъчка)

Председателствуващъ Н. Шоповъ (Звѣни)

П. Стояновъ (д): Щомъ облекчавате, ще трѣбва да облекчите и поржчителя. Отъ всички наши наддмвания има нѣщо много по-силно — това е животътъ. Животътъ даде доказателство. Азъ самъ не съмъ се надѣвалъ на това доказателство. Навсякъде съветвахъ да подаватъ заявления за облекчение, защото е нужно да разбере законодателътъ, управлението, съдътъ, колко е сложна проблемата и какъ трѣбва съ внимание и нѣжностъ да се пристѣпи къмъ нейното разрешение. На барабанъ се диктуваха тукъ постановленията на закона и затова резултатитѣ сж тия, които виждаме.

Азъ не се съмнявамъ, г-да, че безъ да се разреши въпросътъ за задълженията, на нашето тържище покупна сила не може да се яви. А нашиятъ стопански животъ може да се съживи, когато ще се явятъ свободни срѣдства. Съ повишаване ценитѣ на пшеницата къмъ 3—3.20 л. килограмъ, съ намаляване ценитѣ на индустриалнитѣ произведения най-малко съ 30%, съ освобождаване отъ държавата най-малко 10% отъ дохода на българския гражданинъ — 36% отъ националния доходъ днесъ е ангажиранъ отъ държавата и общинитѣ за данъци — само по този начинъ ще може да се яви на българското тържище нова покупна сила, ще се съживи стопанството. Помощъ отъ вънъ нѣма да имате, не само затова — както казва г. министърътъ на финанситѣ — че нѣма съ какво да плащаме лихви и погашения, но нѣма кой да ни даде. А който си позволи да сконтира неправилноститѣ въ своята политика върху сключването на единъ бѣдещъ външенъ заемъ, той сконтира съществуването на България!

Министър-председател Н. Мушанов: Така е.

П. Стояновъ (д): Само съ собствени сили, г-да, трѣбва да се стремимъ да си помогнемъ. А това означава не съкращение на бюджета за идущата година съ 140—150 милиона лева въ сравнение съ текущия, а съкращение на бюджета до уровня на платежнитѣ способности на българския народъ. Най-богатитѣ народи не плащатъ за данъци повече отъ 25% отъ националния приходъ.

Министър-председател Н. Мушанов: Още повече ли да намалимъ бюджета?

Министъръ С. Стефановъ: Той преди малко каза, че тая политика не е препоржчителна.

П. Стояновъ (д): Свободни срѣдства ще се явятъ на пазара само съ разрешаването на финансовата проблема на наша почва. Ще избѣгате, г-да, отъ тази задача — тя ще ви догони; ще искате да се отклоните отъ нея — тя

ще се стовари върху васъ съ всичката си тежестъ и ще ви смаже. Управление въ България е възможно само при освобождаване доходитъ на българския гражданинъ. При днешнитъ условия — тукъ съмъ съгласенъ съ г. министра на финанситъ — не можемъ да разчитаме на повишение на ценитъ, и изчисленията ще трѣбва да бждатъ правени при сегашния уровеньъ на ценитъ. Затова ще трѣбва да оперираме съ доказаната платежна способностъ на българския гражданинъ, защото друга база нѣмаме. Управление е това: съ срѣдствата, които народътъ има, да можемъ да живѣемъ.

А що се касае до задълженията, г-да, тѣхното облекчение ще даде най-голяма възможностъ да живѣемъ. И тамъ ще бжде нашето основно противоречие съ г. министъръ-председателя.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Спокойствието, което започна да цари, започвате да го разваляте!

П. Стояновъ (д): Азъ нищо не започвамъ. Вашитъ хора, тия, които стоятъ до Васъ, сж говорили: „Следъ две години я камилата, я камиляра“. Тѣ сж говорили, а не ние. Ние сме говорили за лоялностъ, а вие сте, които саботирате собствения си законъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Азъ не саботирамъ закона.

П. Стояновъ (д): Азъ Ви го казвамъ открито. Нѣмате моралното право на мене да правите упрѣкъ. Азъ понесохъ всичкия Вашъ личенъ гнѣвъ . . .

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Нѣмамъ гнѣвъ.

П. Стояновъ (д): . . . но азъ запазихъ лоялностъ къмъ Васъ и къмъ Вашия законъ, който отричамъ. Обаче Вашия законъ Вие, съ Вашитъ другари, го саботирате и подронвате, защото вие разнасяте легендата: „Я камилата, я камиляра следъ две години!“

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Азъ не съмъ продумалъ такива думи.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Министъръ Гичевъ е говорилъ това въ Разградъ.

П. Стояновъ (д): Управлението не може да казва: „Я камилата, я камиляра!“, а ще даде реформа логична, държавна, честна.

А че законътъ на г. Мушановъ е законъ чорбаджийски и банкерски, нека ви приведа за това едно блестяще доказателство, току що излъзло, г-да. Въ в. „Миръ“ отъ 12 тогъ дръ М. Лиджи, адвокатъ, като разсждава много върху закона за облекчение на длъжниците и констатира, че никой длъжникъ не иска да дава заявление, казва: (Чете) „Докато всички надежди и очаквания не сж окончателно разбити, крайно време е да се направи въ най-късо време, по законодателенъ редъ, разбира се, надлежното допълнение на закона, съ което да се даде право и на кредитора, въ срокъ отъ единъ или два месеца, да подава молби до съответнитъ органи за уреждания на вземанията си по предвиденитъ въ закона норми“.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Азъ съмъ доволень, че, ето, на, тоя чорбаджия иска да се измѣни моятъ законъ, защото не е такъвъ, какъвто го желае. (Възбуждения) Тъкмо той иска да го измѣнимъ.

Ц. Стоянчевъ (з): Той иска да се приложи законътъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Позволете, г. Стояновъ! Защо законътъ не дава възможностъ на кредитора да иска облекчение на длъжника, заради туй той пише: тѣй като длъжникътъ не иска да се ползува съмъ закона, тогава кредиторътъ да има право да сезира съда да се приложи законътъ къмъ длъжника. (Възбуждения) Значи, като не сме дали право на кредитора, не е чорбаджийски законъ, а е въ полза на длъжниците.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): А-а-а!

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Какъ „А-а-а!“?

П. Стояновъ (д): Това е схоластика!

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Не е схоластика.

П. Стояновъ (д): Г. министъръ-председателъ иска да бжде схоластикъ. Той изпада въ голѣма грѣшка. Кредиторитъ намиратъ, че правата, които имъ сж предвидени по неговия законъ, сж толкова великолепни, че искатъ тѣ да заставятъ длъжниците да се подчинятъ на тоя законъ! Кредиторитъ, виждайки, че длъжниците не получаватъ никакви облекчения отъ този законъ и че бѣгатъ отъ него, искатъ да ги хванатъ за шията и да ги заставятъ да се ползватъ отъ закона.

Х. Манафовъ (д): Само длъжникътъ ако има интересъ, тогава ще се приложи законътъ. (Глъчка)

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни)

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Абе, тоя законъ ще го дирите вие! Идете питайте селянитъ какъ мислятъ за него.

М. Бойчиновъ (д. сг. Ц): Никой не урежда задълженията си. Никой не дава 20 пари за задълженията си, защото когато продава 4 гроша килограмъ царевича и не може да си купи царвули, нѣма да урежда задължения.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Длъжникътъ има три години срокъ да не плаща. Селянинътъ разбира закона по-добре, отколкото всички демагози, които отиватъ да му дрънкатъ.

П. Стояновъ (д): Демагозитъ сж съ васъ, не сж съ насъ. Недейте ме кача на тази тема, за да не кажа нѣщо повече. (Глъчка)

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни)

П. Стояновъ (д): Г. г. народни представители! Безъ задълженията да бждатъ поставени на базата на конверсията и намаленията, проблемата не може да бжде разрешена у насъ, тѣй както не е разрешена никѣде безъ конверсия и намаления. Навсѣкѣде, кѣдето е разрешена, е разрешена върху базата на конверсията и намаленията.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Какво значи конверсия? Кажете.

М. Бойчиновъ (д. сг. Ц): По-дълъгъ срокъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: А какво е това, което даваме по закона: 15 години срокъ и 3 години да не се плаща?

П. Стояновъ (д): Азъ казвамъ върху базата на конверсията и намаленията — то е толкова ясно, че нѣма нужда да пояснявамъ думитъ си.

Г. г. народни представители! Най-голямата частъ отъ обвързването на прихода на нашия земледѣлецъ е съ задълженията. Може да повишите ценитъ на житото на 3—3.20 л., може да намалите скѣпотията съ 10—20%, може да намалите данъчнитъ тежести съ 5—10%, но, безъ ликвидиратъ задълженията и приравняването на принципа на девалоризацията, прието въ купъ взетото въ заемъ и възвръщането, не може въ никой случай проблемата за задълженията да бжде разрешена.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Нѣма тази опасностъ.

П. Стояновъ (д): Нѣма тази опасностъ!

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Да имате възможностъ да приложите Вашия принципъ на девалоризацията, та да Ви погледна 3 дена следъ това!

П. Стояновъ (д): Достатъчно сте ме обругали.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Не съмъ Ви обругалъ. Обругани нѣма. Ако Вие, г. Петко Стояновъ, имате възможностъ да приложите Вашия принципъ за девалоризацията и въ 3 дни отгоре да Ви погледна, менѣ ми се струва, че ще си наведете очитъ надолу.

П. Стояновъ (д): А министърътъ на финанситъ и министъръ-председателътъ на България пледиратъ предъ всички инстанции за девалоризация на дълговетъ на българската държава. Навсѣкѣде тоя проблемъ се разрешава по пътя на девалоризацията.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Проф. Петко Стояновъ не можеше да каже това нѣщо отъ трибуната,

защото е вредно, тъй като ние не искаме нищо повече, освен да платим по цената, по която тѣ самитѣ плащатъ. Французинътъ, който плаща 20 ст. златни, нѣма право да иска отъ насъ да плащаме 60—70 ст. златни. Не бива да правите тия сравнения.

П. Стояновъ (д): Кой казва това?

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ. Вие го казвате. — Ние искаме да платимъ толкова, колкото тѣ плащатъ, а не това, което Вие поддържате отъ трибуната.

П. Стояновъ (д): Само това, което казвамъ, то е девалоризация — нищо друго — спрямо всички кредитори.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Моля Ви се, г. Петко Стояновъ, недейте влиза въ пререкания.

П. Стояновъ (д): На тая база стои днесъ урегулирането на международнитѣ задължения. Америка ще бѣде лишена отъ всѣкакви плащания, които тя вече не очаква. Франция не плаща, Англия не плаща, само една Финландия плаща, г-да, въ пълна монета задълженията си.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Англия плаща.

П. Стояновъ (д): Не, никой не плаща въ пълна валута; само една единствена Финландия. И този принципъ, ако не бѣде възприетъ днесъ изцѣло, той утре ще бѣде възприетъ, защото всѣка страна днесъ минава къмъ национална стопанска политика. Никой днесъ не се интересува отъ това, което става у другитѣ, освенъ като корекция за положителнитѣ или повече за отрицателнитѣ страни на вътрешното управление на своитѣ производствени фактори.

Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че новиятъ бюджетъ задължава да се направи пълна ориентация върху основнитѣ въпроси на нашето стопанско съществуване. Вънъ отъ разрешението на всички тѣзи въпроси въ посока на създаване — повтарямъ и съ това заключавамъ — покупна сила на тържището и на освобождаване нови части на частния доходъ отъ ангажментитѣ, които сѣ му наложени отъ държава, отъ община — публични задължения, отъ кредитори и банки — частни задължения, отъ социални съществування и социални учреждения — социални задължения, безъ намалението на всички тия тежести, освобождение на части отъ намаления частенъ доходъ не може да стане. А безъ това, съживяване на вътрешното тържище не може да има. Има ли нужда отъ това съживяване? Безусловно. Безъ него никой не може да живѣе, безъ него нѣма управление — то е отречено и ще бѣде отречено, г-да. И недейте се удивлява, ако утре тълпитѣ дойдатъ въ името на хлѣба да шконтиратъ свободата си.

Подпредседатели: { **Н. ШОПОВЪ**
 СТ. ДАСКАЛОВЪ

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Тази фраза сте я заели нѣкъде отъ чужбина. За хлѣбъ въ България нѣма да трѣгне тълпата. Като професоръ, не трѣбва да приказвате така. България не е онази страна на безработни индустриални работници, които нѣма какво да ядатъ. България е бедна, но съ селянинъ трудолюбивъ, който има какво да яде. Тълпи отъ гладъ нѣма да тръгнатъ за хлѣбъ. Професоръ!

П. Стояновъ (д): Защо министъръ-председателътъ се лови за фразата и иска да ѝ внесе една тѣсна смисълъ, че нѣмало какво да ядатъ?

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Азъ не зная какъвъ широкъ смисълъ има.

П. Стояновъ (д): Г. министъръ-председателю! Има какво да ядатъ българскитѣ селяни и производители, но нѣма съ какво да се обличатъ. Въпросътъ се поставя за облѣкло. Така щото това, което се говори, че недоволството расте, то не се изразява въ туй, че нѣма какво да се яде. Онѣзи 68.000 безработни нѣматъ пари за хлѣбъ, а тѣ сѣ, които живѣятъ около васъ и които могатъ да ви правятъ заговори и преврати.

Недейте се приспива. Събитията се движатъ съ една жестокостъ и се иска активизиране на държавната дейностъ. Парламентаризмътъ, демокрацията трѣбва да надрастнатъ заблуждението и шаблона и да се издигнатъ до активни фактори и форми, да създадатъ социаленъ миръ, да се превърнатъ въ социална сила. Безъ тия нѣща вие водите страната къмъ катастрофа. А такова едно управление на 21 юний 1931 г. ние не желаемъ, не желаемъ и днесъ и сѣмъ увѣренъ, че вие ще се коригирате. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ — крило „Стамболийски — Врабча“)

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Г-да! Миналата година до тоя день ние водѣхме добре България. Изглежда, че сѣ се измѣнили работитѣ отъ 6 месеци, за да трѣгне България по лошъ пътъ! Бѣдете увѣрени, че азъ я водимъ въ добъръ пътъ. Бѣдете спокойни, професоре!

П. Стояновъ (д): Спокоенъ сѣмъ, само че Вие не сте спокойни.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Моля, г. председателю, да се вдигне заседанието. За утрешното заседание предлагамъ продължение на днешния дневенъ редъ.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Който приема за утрешното заседание продължение на днешния дневенъ редъ, моля, да вдигне рѣка. Мнозинство, Събранieto приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 21 ч. 45 м.)

Секретари: { **Н. ГАВРИЛЛОВЪ**
 Т. ХР. МЕЧКАРСКИ

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**